

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2022-YL-042

**TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM
POLİTİKALARI VE BU YARDIMLARIN YAŞLI
BİREYLERİN SİYASAL ALGI, TUTUM VE TERCİHLERİ
ÜZERİNE ETKİSİ: SÖKE ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN
Sabire Hande TOKMAKOĞLU

TEZDANIŞMANI
Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

AYDIN-2022

T.C.
AYDINADNANMENDERESÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLERENSTİTÜSÜMÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sabire Hande TOKMAKOĞLU tarafından hazırlanan“Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardımlar ve Bu Yardımların Yaşlı Bireylerin Siyasal Algı, Tutum ve Tercihleri Üzerine Etkisi: Söke Örneği” başlıklı tez,/...../2022 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, AdıSoyadı		Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun.....tarih.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Savaş DUMAN

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2022

Sabire Hande TOKMAKOĞLU

ÖZET

TÜRKİYE’DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM POLİTİKALARI VE BU YARDIMLARIN YAŞLI BİREYLERİN SİYASAL ALGI, TUTUM VE TERCİHLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: SÖKE ÖRNEĞİ

Sabire Hande TOKMAKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi; Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

2022, XVI + 134 sayfa

Yaşlılık dönemi zaman kavramının insan yaşamı üzerinde etkisinin en çok hissedildiği dönemdir. Modernleşme ile birlikte gelişen sağlık koşullarının etkisiyle yaşlı nüfusunun giderek arttığı bilinmektedir. Yaşlı nüfusun artması daha çok sosyal politikalara ihtiyaç olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda yaşlı bireylerin seçmen olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmanın amacı yaşlılara yönelik sosyal yardım politikalarını incelemek, bu yardım politikalarının yaşlı bireylerin siyasal algı, tutum ve tercihleri üzerinde etkilerini betimsel olarak incelemektir.

Çalışma grubu, Aydın Söke ilçesinde yaşayan, 3294 sayılı kanun kapsamında oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından sağlanan yardımlardan yararlanan otuz 65 yaş ve üstü bireylerdir. Çalışma grubumuz rastgele seçilmiştir. Çalışma grubumuz Söke ilçesi evreninde amaçlı örneklem doğrultusunda tipik örneklem belirleme yöntemiyle örneklem belirlenmiştir. Çalışmamız nitel araştırma teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarafımızca hazırlanan görüşme formları ile ilk başta pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonrasında gerekli düzenlemeler yapılarak katılımcılar ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler MaxQda programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar ‘Sonuç’ bölümünde derlenmiştir. Sosyal yardımlardan faydalanan yaşlı bireylerin (N 30) ifadelerine göre ‘sosyal yardımların siyasi eğilime etki etmesi’ kodu sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca ekonomik olarak sıkıntı yaşayan yaşlı bireylerin çözüm yolu olarak ilk ‘Devlet Kurumu’na başvurdukları ifadesi en sık kullandıkları ifadelerden olmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Sosyal Politika, Sosyal Yardım, Yaşlılık, Yoksulluk, Siyasal Tutum, Siyasal Tercih, Siyasal Algı.

ABSTRACT

SOCIAL AID POLICIES FOR THE ELDERLY IN TURKEY AND THE EFFECT OF THESE AID ON THE POLITICAL PERCEPTIONS, ATTITUDES AND PREFERENCES OF THE ELDERLY PEOPLE:

CASE STUDY OF SÖKE

Sabire Hande TOKMAKOĞLU

Post Graduate Thesis; Department of Sociology

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

2022, XVI +134 pages

The old age period is the period in which the effect of the concept of time on human life is felt the most. However, age and old age are sociocultural phenomena, and they differ both from society to society and from time to time. As it is a phenomenon that has emerged on a global scale, it is also difficult to define. However, as many researchers agree on the elderly population has gradually increased with the effect of developing and improving health conditions which was enabled by the process of modernization. Today, one out of every ten people in our country is defined in the elderly population category. With this increase, the increase in the elderly population is an indication that more social policies are needed. At the same time, the fact that older individuals are voters should not be ignored. The aim of this study is to examine the social assistance policies for the elderly and to reveal the effects of these assistance policies on the political perception, attitudes and voting preferences of the elderly. The participant group of the study is thirty individuals aged 65 and over, living in AydınSöke district and benefiting from the assistance provided by the Social Assistance and Solidarity Foundation established within the scope of the law no. 3294.

Our sample group consists of individuals aged 65 and over, living in Aydın Söke district and benefiting from the assistance provided by the Social Assistance and Solidarity Foundation established within the scope of the law numbered 3294. Our participant group was randomly selected and the sample was determined by the typical sampling technique in the direction of purposeful sampling in the population of Söke district. Our study was carried out using the qualitative research method. At first, pilot interviews were conducted

with the interview forms prepared by us. Afterwards, necessary arrangements were made and data were collected by interviewing the participants. In addition, the expression that elderly individuals who are in financial difficulties applied first to the "State Institution" as a solution was one of the most frequently used expressions.

KEY WORDS: Social Policy, Social Aid, Aging, Poverty, Political Attitude, Political Preference, Political Perception.

ÖNSÖZ

Yaşlılık dönemi vücut fonksiyonlarının yavaşlaması bazen de bozulduğu, sağlık sorunlarının giderek arttığı bir dönem olarak bilinmektedir. Yaşlılık sürecinde olan bireylerin yaşadığı gerek yaş ayrımcılığı ile ilgili gerek ise maddi ve manevi sorunlar ile ilgili sorunlar çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Son zamanlarda yaşlı nüfusunun dünya üzerinde görülen belirgin artışı bilim insanlarının da ilgisini çekmiş ve bu alanda çalışmaların yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Benim de geniş bir aile içerisinde yaşlılık sürecinde olan büyüklerimle zaman geçirmem, onların deneyimlerine şahit olmam ‘yaşlılık’ konusuna sempati duymamı sağlamıştır. Yaş, yaşlanma ve yaşlılık sosyolojisi ülkemizde hak ettiği ilgiyi henüz yakalayabilmiş değildir. Yaşlanan toplum olma yolunda ilerleyen ülkemizde yaşlanma, sosyal politikalar, siyaset ilişkisinde de anlaşılmış değildir. Bu tez çalışmamla önemli gördüğümüz boşluğu nispeten doldurduğumuzu umuyorum.

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden itibaren kendimi geliştirmem için fırsatlar sunan, sadece bir akademisyen ve danışman olarak değil bir büyüğüm olarak fikirleriyle ve ilgisiyle destek olan hem ders sürecimde hem de tez sürecimde yaşadığım problemleri aşmama yardımcı olan, tezin her aşamasında yol gösteren, yanımda olan ve sabretmemi sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ hocama teşekkür ederim. Hem ders sürecinde hem de sonrasında bu teze katkılarını gördüğüm Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji bölümü değerli hocalarına ve savunma jürisinde yer alarak çalışmama değerli katkılarda bulunan Doç Dr. Emin Baki ADAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Kadir ŞAHİN’e teşekkür ederim. Çalıştığım kurumun müdiresi Saniye ESMER GÖK başta olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma gösterdikleri anlayış ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Bu süreçte manevi desteğini her an hissettiğim, her zaman yanımda olan yol arkadaşım Ozan GEDİK’e teşekkür ederim. Yıllardır eğitimime maddi manevi destekte bulunan, her zaman yanımda olan elinden gelen her şeyi yaptığını bildiğim canım annem Esin TOKMAKOĞLU, canım babam Ahmet TOKMAKOĞLU, canım kardeşim Emre Cemal TOKMAKOĞLU’ na teşekkür ederim. Konuyla ilgili değerli deneyimleri ile yoluma ışık tutan babaannem İhsan TOKMAKOĞLU, anneannem Hatice DOĞANOĞLU’ na teşekkürü borç bilirim. Son olarak bu çalışmayı kaybettiğim büyüklerim Cemalettin TOKMAKOĞLU, Özcan DOĞANOĞLU ve Hayriye TAVAS’ a ithaf ederim.

Sabire Hande TOKMAKOĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
EKLER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	9
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Yaşlılık Dönemi	9
1.1.1. Yaşlanma Kavramı	12
1.1.2. Türkiye’de Yaşlanma ve Yaşlanan Nüfus	13
1.1.3. Yaşlılığın Boyutları	15
1.1.3.1. Kronolojik Yaşlanma	15
1.1.3.2. Biyolojik Yaşlanma.....	15
1.1.3.3. Psikolojik Yaşlanma.....	15
1.1.3.4. Sosyal Yaşlanma	16
1.1.4. Yaşlılığa Yönelik Kuramlar.....	17
1.1.4.1. Yapısal Fonksiyonel Kuram.....	17
1.1.4.2. Çatışmacı Kuram ve Yaşlılık	19
1.1.5. Yaşlılık ve Siyasal Katılım	21

1.2. Yoksulluk Kavramı.....	23
1.2.1. Yaşlı Yoksulluğu	24
1.3. Sosyal Politika Kavramı	26
1.3.1. Sosyal Politika ve Yaşlılık.....	30
1.4. Sosyal Yardım Kavramı.....	32
1.4.1. 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu Kapsamında Yapılan Yardımlar	37
1.4.2. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihsel Arka Planı	38
1.4.3. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamaları	39
1.4.4. Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm.....	41
2. BÖLÜM.....	46
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	46
2.1. Araştırma Deseni	47
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
2.3. Veri Toplama Teknikleri	48
2.3.1. Görüşme	48
2.4. Verilerin Analizi	49
2.5. İnanırcılık.....	50
2.6. Araştırma Etiği.....	51
3. BÖLÜM.....	52
3. BULGULAR VE YORUM.....	52
3.1. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler	53
3.1.1. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Olumsuz Görüşler	54
3.1.2. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Olumlu Görüşler.....	60
3.2. Yaşanan Olumsuz Durumlara İlişkin Görüşler.....	62
3.2.1. Olumsuz Durumlarda Destek Alınan Bağlam	63

3.2.1.1. Maddi Destek Alınan Bağlam	63
3.2.1.2. Manevi Destek Alınan Bağlam	66
3.2.2. Olumsuz Durumlara Karşı Verilen Tepki.....	68
3.3. Sosyo- Demografik Özelliklerin Hayata Etkisi	70
3.3.1. İkamet Edilen Yer Tanımı	71
3.3.1.1. Bölge Tanımı.....	71
3.3.1.2. Yakın Çevre İle İlişki Durumu.....	73
3.3.2. Çocukluk Döneminde İkamet Edilen Yerin/Çevrenin Etkisi	74
3.3.3. Eğitim Alabilme Olanağı Olması Durumundaki Hayata Yönelik Görüşler.....	76
3.3.4. Yakın Çevrenin Geçim Kaynakları	78
3.4. Sosyal Yardımlar	78
3.4.1. En Çok İhtiyaç Duyulan Destek Alanı	79
3.4.2. Sosyal Yardımlara İlişkin Algı	81
3.4.3. Sosyal Yardım Almaya İlişkin Görüşler.....	83
3.4.4. Sosyal Yardım Sürecine Yönelik Hisler.....	85
3.5. Sosyal Yardım Politikaları.....	88
3.5.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi.....	89
3.5.1.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etki Etmesi.....	90
3.5.1.2. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etki Etmemesi.....	92
3.5.2. Sosyal Yardım Politikalarında Değişim	93
3.5.3. Sosyal Yardım Alan Kişi ve Kurum İlişkisi	95
3.5.4. İktidar İle Sosyal Yardım Politikalarına İlişkin Görüşler.....	97
4. SONUÇ, TARTIŞMA	100
4.1. Sonuç	100
4.1.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	100

4.1.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	101
4.1.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	103
4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	104
4.2. Tartışma	107
4.3. Öneriler	111
5. KAYNAKLAR	112
6. EKLER.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	134

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Sosyal Yardımların Yaşlı Bireylerin Siyasal Tercihleri Üzerinde Etkisine Ait Temaların Gösterimi.....	53
Şekil 3.2. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli.....	54
Şekil 3.3. Yaşanan Olumsuz Durumlar Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	62
Şekil 3.4. Sosyo-demografik Özelliklerin Hayata Etkisine Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli.....	71
Şekil 3.5. Katılımcıların Sosyal Yardımlara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli.....	79
Şekil 3.6. Katılımcıların Sosyal Yardım Politikalarına İlişkin Görüşleri Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli	89
Şekil 3.7. Kod Bulutu	98

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. 2007 ve 2020 yılları nüfus piramitleri (TÜİK, 2020)	14
Tablo 1.2. Sosyal Yardım Programları	37
Tablo 3.1. Alınan Sosyal Yardım Türleri	52
Tablo 3.2. Maddi Destek Alına Bağlam	63
Tablo 3.3. Manevi Destek Alınan Bağlam	67
Tablo 3.4. Olumsuz Durumlara Karşı Verilen Tepki	68
Tablo 3.5. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi	90
Tablo 3.6. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etmeme Sebepleri	92
Tablo 4.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisinin Doğum Yerine Göre Karşılaştırılması	105
Tablo 4.2. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	106

EKLER DİZİNİ

Ek-1. Görüşme Formu	121
Ek 2. Kod Kitabı.....	124
EK 3. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	129
Ek 4. Yaşlıların 3294 Kanun Kapsamında Faydalandığı Yardımlar	131

KISALTMALAR DİZİNİ

%	: Yüzde
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASPB	: Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYDTF	: Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıklarına ilişkin ifadeler yer verilmiştir.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

“Yaşlanma” kavramı medya, siyasal tartışmalar, sohbetler ve sosyal bilimler alanında bir süredir sıkça karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen tam olarak ne anlama geldiği nadiren tanımlanır (Delibaş, 2020). Yaşlılık, 1950’lerden sonrası Avrupa ve ABD’de gelişme şansı bulan bazı sosyal, ekonomik ve sağlık alanındaki gelişmelere bağlı olarak 65 yaş üstü nüfusta önemli bir artış olması hali olarak tanımlanabilir. Ancak bu gelişmeler 1980 ve 90’lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır (Tufan, 2003). Tomanbay (2002) yaşlanmayı bireyin anne karnından ölümüne kadarki süreçte çeşitli açılardan (biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal) değişime uğrayarak yaşamını etkileyen, geri dönülmesi imkânsız ve kaçınılmaz bir süreç olarak tanımlamıştır. Şentürk (2018), yaşlılığı çocukluk, ergenlik, gençlik ve olgunluk gibi dönemlerden biri olarak tanımlamıştır. Müftüler (2021), ana rahmine düşüşten ölüme kadar olan değişim sürecini yaşlanma olarak tanımlarken; yaşlılık yaşamında son evre olup bireyin ileri yaşlanma dönemi olduğunu belirtmektedir.

M.Ö 400’lü yıllarda, Hipokrat ‘yaratılıştan gelen ısı’ kuramında her insanda var olan enerjinin, yaşanan yıllar boyunca bu enerjinin azalması ile yaşlılık ve ölümle sonuçlandığı düşüncesi bulunur (Şentürk, 2018). Bir başka tanıma göre yaşlılık; canlılar için biyolojik işlevler bakımından belli bir yaşa ulaştıktan sonra, yani üretme döneminin bitiminden ölüme kadar geçen zaman dilimindeki değişim ve dönüşüm sürecidir (Beğer ve Yavuzer, 2012). Bu bağlamda yaşlanma ve yaşlılık kavramları arasında ince bir çizgi bulunduğunu söyleyebiliriz. Örneğin 18 yaşına gelen bir genç, yaş aldığından dolayı yaşlanmış olarak sayılabilir fakat yaşlılık evresine gelmemiştir. Geçmişte bu yana yaşlılık kaçınılmaz ve geri dönüşü olmayan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Diğer canlılarda ‘yaşlılık’ çoğunlukla biyolojik ve fizyolojik bir değişim ile ilgilidir fakat insanın yaşlılığında bu fizyolojik ve biyolojik değişimlere ek olarak toplumsal ve kültürel anlamlar da atfedilmiştir (Beğer ve Yavuzer, 2012). Bu anlamda yaşlılık için sadece fizyolojik bir süreçtir demek doğru bir sonuç olmayacaktır. Yaşlılığın psikolojik, sosyal ve kültürel boyuttaki etkilerini irdelemek de yararlı olacaktır. Yaşlılara ilişkin toplum içerisinde yaygın

olan görüşlerden; yaşlılara saygı duyulması, edindikleri tecrübeler, bu tecrübeler ışığında bilge kişilikleri gibi görüşler onların toplum içerisindeki iyimser yönlerini ön plana çıkaran görüşlerdir. Muhafazakâr ve katı kurallı olmaları, ekonomik anlamda yük olarak görülme, teknolojik olarak gelişmeleri yakalayamayan ve öğrenme güçlüğü çeken kişiler olmaları gibi görüşler olumsuz görüş veya algılar olarak şekillenebilmektedir (Tufan, 2014). Görüldüğü gibi yaşlı bireyler toplumsal algı yönünden olumlu veya olumsuz görüşler ile karşılaşabilmektedir. Fakat değişen dünya düzeninin geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşmesinin etkilerini de temel alırsak negatif algının ağırlığından bahsedebiliriz.

Günümüzde yaşlı nüfusunun, dünya üzerinde ve ülkemizde, giderek arttığı bilinmektedir. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre bir kişinin yaşlı sayılabilmesi için 65 yaş ve üzeri olması gerekmektedir. Buna ek olarak bir ülkedeki yaşlı bireylerin sayısının toplam nüfus içinde %7 ile %10 arasında olması halinde o ülkenin nüfusu “yaşlı” olarak kabul edilmektedir (Beğer ve Yavuzer, 2012). Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasında yaşlanma sürecinin hızlı olduğu ülkelerden biridir. TÜİK (2020) verilerine göre 2007 yılında yaşlıların toplam nüfusa oranı %7, 1 iken 2020 yılında bu oran %9, 5'e yükselmiştir.

Yaşlı nüfusunun artması çeşitli açılardan (sosyal, sağlık, ekonomik vb.) sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. İş gücü piyasasında azalma, sosyal güvenlik sisteminin hizmet verdiği alanın genişlemesi, sosyal yardımların daha geniş kitleye hitap etmesi gibi sonuçların ilk başta ekonomik anlamda soruna yol açacağını söyleyebiliriz. Ölüm oranlarındaki azalma, ortalama yaşam sürelerindeki artış ve doğurganlık oranlarındaki azalmalar nüfusun yaşlanmasını hızlandırarak bu konunun gündeme gelmesine neden olmuştur (Camkurt, 2014). Nüfusun bu denli yaşlanması sağlık harcamalarında da artışa neden olacaktır. Yaşlı sayısının artışı felç, bunama, kanser gibi hastalıkların görülme sıklığında artışa sebep olmuştur. Örneğin Türkiye'de yaşlı nüfusun %90'ında kronik bir hastalık olması gözlemlenmiş, bunların %35'inin 2, %23'ünün 3 ve %15'nin ise 4 veya daha çok rahatsızlığı olduğu gözlemlenmiştir (Gökbunar vd., 2016).

İnsan yaşamının her dönemi gibi yaşlılık dönemi de belirli sınırlılıklara sahiptir. Yaşlı bireyler tecrübe sahibi ve bilinçli bireyler olduğu için bu sınırlılıkları kabullenmeme ve karşı gelme eğilimi gösterebilmektedirler. Bir söz vardır; ‘yaşlılığın nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istiyorsanız gözlük camlarınızı kirletmelisiniz, kulaklarınıza pamuk

tıkamalsınız, ayaklarınıza büyük ayakkabılar, ellerinize büyük eldivenler giyerek her zamanki gibi geçirmeye çalışmalısınız gününüzü’ der (SkinnerveVaughan, 1984). Fiziksel sınırlılıkların yanında sinir sistemi üzerinde de değişiklikler meydana gelebilir. Bu sebeptendir ki yaşlı bireyler; unutkan, şaşkın, sinirli ve karamsar insanlar olarak tabir edildiğine kendi deneyimlerimizde de şahit olmaktadır. Oysa yaşlı bireyler diğer aksaklıklar için gözlük, baston vb. dengeleyici ekipman kullanabilirken sinir sisteminden kaynaklanan aksaklıklar için dengeleyici ekipman kullanamazlar. Tüm bu biyolojik aksamalar ile birlikte toplumsal olarak uyum sorunu, kısıtlanma ve yaş ayrımcılığı ile karşı karşıya kalabilen 65 yaş üstü bireyler farklı kültürlerden, farklı ekonomik koşullardan ve farklı eğitim durumuna sahip olan aynı zamanda bu birikimleri değişen dünya ve politikalar ile harmanlayarak günümüz siyasetine yön verecek güce sahip olabilirler. Bu durum, küresel anlamda ya da ulusal anlamda, siyasilerin gözünden kaçmayan ve dinamik olan bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Nüfusta değişimler yaşanması pek çok ülkede sağlık ve sosyal yardım projelerine ciddi sorumluluklar getirmektedir. 65 yaş üstü bireyler aynı zamanda seçmendirler, bu durum da siyasilerin göz ardı edemeyeceği başka bir noktadır. Campbell ve Lynch (2002)’ ye göre gri güç olarak adlandırılan 65 yaş üstü bireyler; sosyal politika siyaseti üzerinde güçlü bir etkiye sahiptirler. Ancak, yaşlıların bu güç uygulama mekanizmaları görünür değildir. Pierrson (1994), yaşlı bireylerin refah devletlerinin harcama kısıtlamaları üzerine etkisine odaklanmaktadır. Aynı zamanda Pierrson; harcama kısıtlama siyasetinin, refah devletlerinin gelişimini olumsuz yönde etkilediğini, politika mirasının refah devletinin seçim bölgelerinde çıkarlarını ve kapasitelerini şekillendirdiğini savunmaktadır (Campbell ve Lynch, 2002). Öte yandan yaşlı bireylerin seçim davranışlarının hangi dinamiklere göre şekillendiği tartışılmaktadır. Yaşlı bireyler (65 yaş üstü) sıklıkla geleneksel, muhafazakâr partiler ve adaylara oy verme eğilimine sahip olduğu düşüncesi yaygınlaşmaktadır (Varışlı, 2020). Aynı zamanda yaşlı bireylerin seçmen davranışlarını bireysel birikimlerine göre şekillendirdikleri savunulduğu gibi sosyal yardım politikalarınınadöylö yoldankişisel çıkarlarına göre de şekillendirebilecekleri düşünülmektedir.

Bireyin farklı yaşam deneyimleri ve standartlarını, ünlü Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, sermaye türleri ve bu sermaye türlerinin kümülatif birleşiminden doğan yaşama alışkanlıklarını nitelemek için türettiği ‘habitus’ kavramıyla açıklamaktadır (Şentürk, 2018). Bourdieu, sermayeyi birey ve aktörlerin düşünce ve davranışlarını dayandırdıkları,

mantıksal pratikler ve toplumun biriktirilmiş tarihi olarak tanımlamıştır ve üç gruba ayırmıştır: ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye. Ekonomik sermaye anında ve direkt bir şekilde paraya çevrilebilen ve mülkiyet hakları şeklinde kurumsallaştırılabilir sermayedir. Kültürel sermaye ise belirli şartlar söz konusu olduğunda ekonomik sermayeye çevrilebilir olan eğitim vasıfları içinde, kurumsallaştırılması mümkün olan sermayedir. Son sermaye tür olarak toplumsal yükümlülüklerden oluşan ve yine belirli şartlardâhilinde ekonomik sermayeye çevrilebilen sosyal sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır (Yarcı, 2011). Bourdie, toplumlarda bu sermayelerin eşit olarak dağıtılmadığını ve sosyal ilişkilerle yeniden üretildiğini savunmaktadır (Şentürk, 2018). Sermayeler açısından dezavantajlı birikim ile yaş alan bireyler yaşlılık döneminde eklenen biyolojik deformasyon ile birlikte hayatlarını idame ettirmekte oldukça zorlanabilecekleri açıktır.

Sermayeler bireylerin donanımları, deneyimleri, yaşam birikimleri olarak adlandırılabilirken göz ardı edilmemesi gereken farklı bir kavram ‘sınıf’ kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin içinde bulundukları toplumsal sınıf, zaruri ve kendi isteklerine bağlı olmayabilmektedir. Üretim biçimleri arasındaki roller eşit olmamakla birlikte kimi bireyler üretilen değer ve zenginliği elinde tutarken kimi bireyler yaşamını idame ettirebilmek için üretime katkı sağladığı emeğini satmak durumunda kalabilmektedir. Karl Marx(1904) bu durumu şöyle ifade etmektedir: ‘İnsanlar sürdürdükleri toplumsal üretimde zaruri ve kendi istençlerine bağlı olmayan belirli ilişkilerin içine girerler. Bu üretim ilişkileri onların maddi üretim güçlerinin belirli bir gelişim aşamasına karşılık gelir. Bu üretim ilişkilerinin toplamı toplumun ekonomik yapısını oluşturur.’(Bulut, 2020: 161).Bahsedilen üretim biçimleri bireylerin eğitim hayatlarından beslenme kültürlerine kadar tüm yaşamlarını etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bu eşitsizlik yaşlılık sürecinde de kendini göstermektedir. Örneğin bir hakimin ya da bir doktorun yaşlılığı ile tarım işçisi ya da bir inşaat işçisinin yaşlılığı aynı koşullarda olmayacaktır. Bu bağlamda sınıfsallığın insan yaşamının her dönemine sirayet ettiğini söyleyebiliriz fakat yaşlılık döneminde daha çaresiz daha muhtaç durum ile karşı karşıya kalındığı hem psikososyal yönleriyle hem ekonomik yönleriyle hem de sağlık problemleriyle birlikte ağır bir süreç olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Ülkemizi göz önüne alacak olursak; modernleşme ve değişen aile yapısının meydana getirdiği yeni durum, yaşlanmanın getirdiği güçlüklerle ailenin tek başına baş etmekte yetersizlikler yaratmıştır. Aile yapısı ve ilişkiler eski iç içe ve kaynaşmış örüntüsünden uzak

ve izole hale gelmiştir (Mavili Aktaş, 2015). Ankara Üniversitesi Yaşam Merkezi'nin yürüttüğü bir çalışmaya göre yoksulluk faktörünün yaşlıların sosyal ihtiyaçlarını karşılamayı önemli ölçüde engellediği vurgusu yapılmaktadır (Özmete, 2014). Bu bağlamda yoksulluğun yaşlılık döneminde sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımı engelleyen, yaşlıyı yalnızca barınma, yeme-içme ihtiyaçlarını karşılamaya yönlendiren özelliği ile çok çeşitli güçsüzlük ve yoksunluklara dönüştürme gerçeğinden söz edebiliriz. Nitekim sağlıklı yaş alma hak temelli kurumsal hizmet ve politikalara ihtiyacı belirginleştirmiştir (Mavili Aktaş, 2015). Ülkemizde yaşlılara yönelik düzenlemeler gerçekleştirilerek onlara çeşitli ekonomik ve sosyal haklar verilmiştir. Son yıllarda istihdama katılım ve sosyal hayata entegrasyon gibi konularda yaşlılara pozitif ayrımcılık yapılmıştır. Bununla birlikte yaşlı bireylerden sosyal güvenlik sisteminin dışında kalanlar için 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun uyarınca düzenli sosyal yardım almaları sağlanmıştır (Camkurt, 2014). Öte yandan Sosyal Güvenlik Kurumundan faydalanamayan yaşlı bireyler için ülkemizde ücretsiz sağlık bakımı, yakacak yardımı ve gıda yardımı hizmetleri de verilebilmektedir.

Ülkemizde sosyal yardımlar Kanada, Fransa, Almanya gibi ülkelerde belirgin olan 'Bismark' modeline daha yakın olduğu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda, devlet dışındaki vakıf, organizasyonların ve devlet katkısının birlikte yer aldığını söyleyebiliriz. Hayırseverlik ve yardımseverlik anlayışına yönelik yürütülen sosyal hizmet ve yardımların hak temelli devlet-vatandaş ilişkisine dayalı olarak yürütülmesiyle ilgili sıkıntıların doğabileceği söylenebilir (Mavili Aktaş, 2015). Bu noktada ülkemizde yaygın görülen 'sadaka kültürü' hak temelli yaklaşımları engelleyen farklı bir etmendir. Sadaka kültürü, sosyal devleti oluşumunu henüz tamamlayamamış ülkelerde sosyal hizmet uygulamalarının hem modern hem de geleneksel ilişkilerle iç içe geçtiği düzlemde kendini göstermektedir (Kesgin, 2013). Sadaka anlayışı ile yapılan yardımlar ise muhtaç vatandaşa yardımı ya da hizmeti ulaştırana karşı 'gebe kalma' duygusu oluşturabilmektedir. Bu bağlamda az gelişmişliğe özgü bir politika yapış tarzı olan himayecilik (patronaj) ve kliyentalizmden bahsetmek yerinde olacaktır. Yaşlı nüfusunun giderek artması ve yaşlı bireylerin aynı zamanda seçmen olması siyasilerin de demografik değişimleri göz ardı edememesine neden olmuştur fakat bu bağlamda siyasilerin tutumlarının klientalist olup olmadığı önem taşımaktadır.

Sayılan tüm bu durumlar devletlerin yaşlılık politikalarında gelişme yolunu açmasına sebep olmuştur. Bu araştırmanın konusu; yaşlı bireylerin yaşadığı ekonomik sorunlar ve devletin bu sorunlarla mücadele edebilmek için sağladığı yardım politikaları sonucunda yaşlıların ekonomik kaygılarını azaltmak amaçlı faydalandırıldıkları sosyal yardımların onların siyasal algı, tutum ve eğilimlerine olan etkisidir. Bu bağlamda ülkemizde sosyal yardım politikalarının ‘ihtiyaç temelli’ olması yardım sağlayan ve yardımdan faydalanan arasında asimetrik bir güç ilişkisi oluşturabilmektedir. Her yaşlı bireyin seçmen olduğunu düşündüğümüzde, hayati ihtiyaçlarını karşılamada büyük ölçüde desteği olan ‘devlet baba’ figürünün siyasal tercihlerde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, yaşlılara yönelik sosyal yardım politikaları ve bu yardımların yaşlı bireylerin siyasal algı, tutum ve tercihleri üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Araştırmanın Amacı:

Yaşlanma uzunca bir süredir sosyolojinin dikkatini çekmiş ve birçok yönleriyle incelenmiştir. Ancak ülkemizde bu alandaki çalışmaların Batılı ülkelerden farklı bir seyir izlediğini gözlemlemekteyiz. Sosyal devletler yaşlı bireylerin aktif yaşlanma kapsamında sağlıklı, katılım gösteren şekilde yaşlılık geçirmesi için hizmet çalışmaları gerçekleştirmektedirler. 65 yaş üstü bireylerin, bağımsız hayatlarını sürdürmeleri, emek piyasasına aktif katılımları, siyasal katılım göstermeleri aktif olarak yaşlanma göstergelerinden sayılabilir. Fakat toplumun önemli bir sorunu olan yoksulluk yaşlı bireyleri, yaşlanma ile birlikte artan sağlık ve sosyal sorunlar daha fazla etkilediği görülmektedir.

Her yaşlı birey farklı aile yapısına, farklı eğitim seviyesi dolayısıyla farklı yaşam deneyimleri içinde varlığını sürdürmektedir. Dezavantajlı birikim ile yaş almış bireyler insani ihtiyaçlarını karşılamada ve geçimlerini sağlamada sosyal yardımlardan destek almaktadırlar. Bu yardımların bir kısmı kanun çerçevesinde belirli kriterler ile dağıtılırken bir kısmının kriterleri değişkenlik gösterebilmektedir. Bu sebeple Türkiye’de sosyal yardımlar talep doğrultusunda dağıtılmakta yani ‘hak temelli’ değil ‘ihtiyaç temelli’ yardımlardır. Bu durum ise yardımdan faydalanan ile yardım sağlayan arasında asimetrik güç ilişkisi oluşturmaktadır. Zaman zaman ise yaşlıların siyasal eğilimlerine, algılarına ve tutumlarına yön verebilmektedir.

Siyasiler de bu doğrultuda yaşlı nüfusuna yönelik bakım hizmetleri, maddi yardımlar, sosyal ve kültürel etkinlik sağlayabilecek alan oluşturma gibi sosyal yardım modelleri geliştirmeyi amaç edinmektedirler. Her ne kadar 1970’li yıllara kadar güçlü olan siyasi kimlik ve siyasi partiye bağlı olma durumu yaşlı bireyler için bir noktaya kadar hala geçerli olduğuna şahit olursa da yaşlılık ile birlikte artan yoksullaşma gerçeği karşısında otorite kaynaklı desteğe de ihtiyaç her geçen gün arttığı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; yaşlı bireylere yönelik sosyal yardımların uygulanma süreçlerinin irdelenmesi, bu yardımların yaşlı bireylerin seçmen olarak siyasi eğilim, algı ve tutumları üzerinde etkilerinin analiz edilmesidir.

Araştırmanın alt amaçları;

1. Yaşlı bireyler maddi ihtiyaçlarını gidermek için hangi çözüm yollarını tercih etmektedirler?
2. Sosyal yardımlardan faydalanan yaşlı bireylerin destek alma süreci nasıl ilerlemektedir?
3. Yaşlı bireylerin sosyal yardım algılarının onların eğitim düzeyleri, yaşam alanları, çalışma koşulları ile ilişkisi nedir?
4. Sosyal yardımlardan faydalanan yaşlı bireylerin mevcut hükümet ile sosyal yardım arasında kurduğu ilişki ve bunun siyasi eğilimlere etkisi nelerdir?

Çalışmanın Önemi:

Küresel çapta artan bir grafik gösteren yaşlı nüfusu ülkemizde de önümüzdeki on yıl içerisinde toplam nüfusun %14’ünü oluşturacağı öngörülmektedir. Bu durum hem ülkemiz hem de dünya ekonomisi ve siyaseti açısından önem taşımaktadır. Yaşlılık; fiziksel, biyolojik fonksiyonlarda bozulmaların sonucu sağlık sorunlarına yol açan, duygusal olarak kayıplar sonucu yalnızlık ve sosyal dışlanma ile birlikte yaşamın sürdürüldüğü, çalışma yaşamına aktif katılamamadan dolayı ise yoksulluk ile de mücadele edilen bir dönemdir. Yaşlı bireylerin çoğu; sosyal, kültürel, sağlık ve ekonomik anlamlarda desteğe ihtiyaç duyar. Bunun sebebi ise yaşlı bireylerin yaşlanma dönemine kadar olan yaşamı süresince gerek sınıfsal gerekse kişisel sebeplerden dolayı kendisi için avantaj sağlayacak deneyimler kazanamamaları olarak düşünülmektedir. Bu noktada yaşlı bireyler devletin sosyal yardım

politikalarına ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal yardımlar sayesinde sosyal devletler hak/ ihtiyaç sahiplerine ulaşarak hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Ülkemizde sosyal yardım anlayışı ‘ihtiyaç temelli’ gerçekleştirildiğinden ve ‘ihtiyaç’ durumu göreceli bir olgu olduğundan sosyal yardımlar siyasallaşabilmektedir.

Toplumsal bir sorun olan yaşlı yoksulluğuna yönelik geliştirilen sosyal yardım politikaları, zaman zaman yardım talep edenler için maddi kaygı sorununa bir çözüm; siyasiler için de oy kaygısına bir alternatif olarak görülebilmektedir. Bu çalışma yaşlı bireylerin faydalandığı sosyal yardımları inceleyecek olup yardım alan yaşlı bireyler ile görüşülecek ve görüşleri analiz edilecektir. Bu noktada sosyal yardımların yaşlı bireylerin siyasal tercihleri üzerinde etkisi irdelenecektir. Böylece yoksullukla mücadele eden yaşlı bireylerin faydalandığı sosyal yardımların siyaset ile ilişkisine değinilmiş olunacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

- Araştırmamızın evreni Aydın ilinin Söke ilçesinde yaşayan 65 yaş üstü bireylerle sınırlıdır.
- Söke ilçesi yerel yönetiminde sosyal yardım uygulamalarında belirli bir kritere rastlanmadığından çalışmamızda yer alan sosyal yardımlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında yapılan yardımlarla sınırlıdır.
- Araştırmanın saha çalışmalarının yapılacağı dönem, dünyayı etkisi altına alan Covid- 19 salgını sebebiyle 65 yaş ve üstü bireylerin enfekte olma riskini en aza indirmek amacıyla getirilen kısıtlamaların uygulandığı döneme denk gelmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda 65 yaş ve üstü bireyler ile çalışılacağından, kısıtlamalar bu çalışmayı yöntemi belirleme, örneklem belirleme, görüşmelerin gerçekleşmesi gibi konularda sınırlandırmıştır.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yaşlılık Dönemi

Fiziksel varlığımız ve ideallerimiz her yerde nicel sınırlara ve bunlar için gerekli olan niteliklerdeki yetersizliklere sahipse, ideallerimizin yerine gelmeleri için planlı önlemler almak ve çalışmak, doğayla mücadele etmek ve onların toplumun içine bütünleşmiş edilmeleri için ‘insana’ ihtiyaç vardır. En geniş anlamıyla adlandırılacak olurlarsa bunlar daima sosyoekonomik olarak tanımladığımız şeylerle bağlantılıdır. Bir sürecin sosyoekonomik nitelikleri ondaki objektiflikle değil daha ziyade bizlerin bilgiye olan ilgimizin yönüyle alakalıdır. Bu da o sürecin ya da olayın çok özel kültürel anlamından ortaya çıkar (Weber, 1968; Tufan, 2003:21). Yaşlılık kavramını bu tanımdan hareketle, fiziksel varlığımızın nicel olarak ileri seviyelerde olduğu bir zaman dilimi olarak da tanımlayabiliriz. Yaşlanma kavramı ise ancak biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları göz önüne alındığı takdirde anlaşılabilir bir kavramdır. Yaşlanma biyolojik açıdan bakıldığında genetik program, determinist süreç, stokastik süreç, serbest radikallerin etkisi altındaki süreç, hastalık süreçleri, demans, cinsiyete bağlı hastalıklar, yaşam beklentisine bağlı genel kavramlardır. Psikolojik açıdan bakıldığında hafıza değişimi, tecrübeye dayanan bilgi, tecrübeden kazanılan bilgeliğe, sosyal ilişki, motivasyon ve hedef süreçleri, baskılarla başa çıkabilme ve direnç yeteneği, yaşam memnuniyeti, mutluluk ve anlam kavramlarıyla ele alınması gereken bir olgudur. Yaşlanma sosyolojik açıdan bakıldığında, nesil, yaş katmanları, cinsiyete bağlı yaşlanma süreçleri, göç, üretkenlik, aktif yaşlanma ve kimlik kavramlarıyla ele alınması gereken bir olgudur (Tufan, 2016).

Birleşmiş Milletler ise 60 yaş ve üzerini yaşlı olarak tanımlarken birçok gelişmiş ülke 65 yaş, özellikle sosyal güvenlik sisteminden yararlanmak için yaşlılığın başlangıcı olarak referans almaktadır (Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu, 2014). Bu bağlamda 65 yaşını tamamlamış kişilerin yaşlı olarak tanımlanması üzerinde bir fikir birliği mevcuttur diyebiliriz. Her toplum farklı nedenlerden dolayı üzerinde uzlaştığı ve kişilerin artık ‘yaşlı’ olarak görülmesini sağlayan bir yaş, kriter almaktadır. Ancak bu yaşın hangi yaş olduğu toplumdan topluma ve zaman içerisinde değişebilmektedir. Bu durum yaşın sadece kronolojik bir sıralama değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olgu olduğunu işaret

etmektedir (Baran vd., 2005:24). Bu anlamda yaşam tarzı, koşullar ve süreç yaşlanma olgusunun etkilerinde belirleyici olmaktadır. Ünlü tarihçi Homeros, gençlerin yaşlıların yetenek ve deneyimlerinden yararlanmaya hazır olduklarını ifade ederken, belirli bir yaşa gelmiş kişilerin çevrelerinde bilgili ve donanımlı olarak görüldüklerini anlatmaya çalışmaktadır. Yaşlı ve yaşlılık kavramına eski bir kaynak olan İÖ 400 yıllarında Hipokrat'ın 'yaradılıştan gelen ısı' kuramında rastlanmaktadır. Kuramda her insanın belli bir miktarda enerjiye sahip olduğu ve bu enerjinin yaşanan yıllar boyunca kullanılarak azalmasının yaşlılık ve ölüme yol açtığı düşüncesi bulunur. Hipokrat'a göre her insanın bu enerjiyi kullanma hızı farklıdır, bu sebeple yaşlanma süreçleri kişiden kişiye değişmektedir. Sonrasında Aristo, 'Gençlik ve Yaşlılık, Yaşam ve Ölüm ve Solunum' adlı eserinde, Hipokrat'ın tezini geliştirmiş; ondaki ısı kavramını ateş ile ilişkilendirmiştir. Ateşin devamlılığını sürdürebilmesi için yakıtı ihtiyacı olduğunu ve yakıtın tükenmesi durumunda ateşin kendiliğinden sönebileceğini (doğal ölüm) ya da söndürülebileceğini (hastalık, kaza sonucu ölüm) belirtmiştir. Aristo, gençlik ve yaşlılığı birbirine zıt olarak görmüş; gençliği bolluk yaşlılığı ise tutuculuk ve dar kafalılıkla nitelendirmiştir (Yazıcı, 2014:26-27). Platon'un 'Devlet' adlı önemli eserinde yaşlı, bilgi ve tecrübeyi temsil eden bir yaşam evresi olarak geçer. Aristoteles için de yaşlı, yaşamı boyunca elde ettiği birikimlerle bilgili kimsedir. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere, yaşlanma ve yaşlılık olgusu geçmiş dönemlerde daha çok kronolojik olarak ileri dönemde olan kimseler bilgi birikimi bakımından zengin oldukları düşünülmektedir. Bu tecrübe ve bilgi ise yetişmekte olan kuşak için önem arz ettiğinden yaşlı kişiler genelde saygı duyulan, sözü dinlenen ve hürmet gören kimseler olmuşlardır. Fakat dünya üzerinde yaşanan değişimler yaşlılığa olan bakış açısını değiştirmiştir.

Yaşlanma yaşamın fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak her alanını derinden etkilemektedir. Yaşlanma dediğimiz olguyu anlayabilmek için zaman birtakım benzetmeler, metaforlar, benzerlikler kullanmak mümkündür (Birren J.E. ve Laurel M. Fisher (1992); Delibaş, 2020). Daha önce de aktarıldığı gibi Hipokrat, Platon, Aristoteles gibi bilim insanları da bu metaforlardan yararlanarak yaşlılığı tanımlamaya çalışmışlardır. Bizlerin yaş ve yaşlanma kavramları zamanla yakından ilgilidir (Schroots&Birren, 1990; Delibaş, 2020). Bu düşünce zamanın tanrılar tarafından evrendeki bütün sistemlere hatta insan soyunun aklına amaçlı bir mesaj olarak anlaşılabileceği düşüncesini dile getiriyor. Tabii ki bu metafor yaşa yada yaşlanmaya ilişkin metafizik bir anlam arayışından öte, zamanın

evrenin her köşesinde genel geçerliğini ve sonuçlarının olduğunu ve onu anlatmakta zorlansak da her birimiz için yaşanmak gibi bir sonucunun olduğunu anlatmak istiyor (Delibaş, 2020: 73-74).

Modernleşme süreci içerisinde ortaya çıkan ve yaşlılığın yapısında değişim yaratan bütün süreçlerin temelinde demografik değişimler vardır. (Tufan, 2003:37). Dünya genelinde diğer yaş gruplarına göre hızla artan yaş grubunu 60 ve daha büyük yaştaki bireyler oluşturmaktadır. 1970-2025 yılları arasında dünyada yaşlıların sayısının 694 milyon (% 22, 3) olması tahmin edilmektedir. Böylece 2025 yılında 60 yaş üzerindeki bireylerin sayısının 1, 2 milyar, 2040 yılında 1.3 milyar, 2050 yılında -gelişmekte olan ülkelerin % 80'i ile birlikte- 2 milyar olacağı öngörülmektedir. 2002 yılında gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 60 ve daha büyük yaştaki bireyler yaklaşık 400 milyondur (WHO, 2002; ASPB, 2012). 2017 verilerine göre hali hazırda küresel çapta 60 yaş ve üstü 962 milyon birey, yani tüm dünya nüfusunun %13'üne denk bir nüfus yaşlılardan oluşuyor (Delibaş, 2020). Daha da önemlisi bu oran yılda %3 oranında artmakta ki bu doğum oranlarından daha hızlı bir artış anlamına gelmektedir. Yaşlı nüfusu olarak tanımladığımız kesim hali hazırda Avrupa nüfusunun dörtte birini oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ülkelerdeki her 7 insandan biri 65 yaşın üzerinde iken, 2030 yılına gelindiğinde bu oran her 4 kişiden biri olacaktır. Yani 2030 yılında nüfusun 1.4milyarını, 2050 yılında nüfusun 2.1 milyarını, 2100 yılında ise nüfusun 3.1 milyarını 65 yaş üstü bireylerin oluşturacağı öngörülmektedir (Delibaş, 2020).

Nüfus politikaları, sanayileşme, kadının iş hayatında aktif rol alması, sağlık teknolojilerinin gelişmesi vb. birçok faktör sayabileceğimiz demografik değişimlerin; sebeplerinden çok sonuçları yaşlılık ve yaşlanma algısında dönüşüme yol açmıştır diyebiliriz. Sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan teknolojik yenilikler insan yaşamını kolaylaştırırken yaşlılar açısından da bir çok zorluğu beraberinde getirmiştir (Görgün Baran vd., 2005: 19). Bu anlamda üretim biçiminin değişmesi, ev ve çalışma mekanının birbirinden ayrılması, kadının iş hayatına ve üretime aktif katılımı, geniş ailenin kentsel çekirdek aileye dönüşmesi ve çarpık kentleşme, toplumsal yapı ve ilişkileri değiştirmiş ve farklı ilişki ağlarının gelişmesine yol açmıştır (Görgün Baran vd., 2005: 19). Böylelikle önceleri deneyim ve güç sahibi olmanın bir göstergesi olarak kabul edilen yaşlılık, değerini önemli ölçüde kaybetmiştir (Çubukçu, 2005:3). Sanayileşme ile birlikte ev ve çalışma mekânı birbirinden ayrılınca yaşlı bireyler yalnızlıkla mücadele etmeye

başlamış; kadın iş hayatına aktif olarak katıldığında ise yaşlı bireylerin bakım almalarını zorlaştırmıştır. Geniş ailede otoriter bir işlevi olan yaşlı birey, aile yapısı değişince bu işlevini de giderek yitirmiştir. Zira kentleşme sürecinde geniş aile dağılmış, gençler aileden ayrılınca yaşlıların kültürü gelecek kuşaklara aktaran kimliğinin altı oyulmuştur. Dolayısıyla modernleşme süreci yaşlı insanlar açısından çok farklı eşitsizlikler üretmiştir (Çayır, 2018). Bu eşitsizliklerin en önemlisi ve çalışmamızın da temasını oluşturan konu ekonomik eşitsizliklerdir. Yalnızlaşan yaşlı birey maddi kazanç açısından da fiziksel durumu sebebiyle yetersiz kalacaktır. Yaşlı birey kendisini sosyal güvence bakımından güvence altına almadığı durumlarda aile desteğini de yok sayarsak sosyal yardımlar dışında gelir kaynağı yoktur diyebiliriz. Bu durum ise yaşlılıkta sosyal yardımlara bağımlılık duygusunu dolayısıyla otoriteye bağımlılık duygusunu besleyebilmektedir. Bu bağlamda yaşlanmanın nedenleri, yaşlılığa yönelik yaklaşımlar ve yaşlılık kuramlarından bahsetmek yerinde olacaktır.

1.1.1. Yaşlanma Kavramı

İnsan yaşamı, doğum ile başlayıp ölümle sonlanan bir süreçtir. İnsanın yaşam periyodu bebeklik, çocukluk, ergenlik, olgunluk ve yaşlılık başlıkları altında bölümlendirilebilir. Yaşlılık dönemi yaşamın son dönemini ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsan yaşamı gelişimsel olarak dönemler halinde incelenir. Bebeklik ve çocukluktan başlayıp, ergenlik, gençlik ve yetişkinlik gibi ‘yaşam döngüsünün’ sonunda birey ‘yaşlılık’ evresinde kendisini bulmaktadır. Yetişkinlik döneminin bir devamı olarak nitelendirilebilen yaşlılık dönemi, bu dönemi yaşayan herkese getirileri ve götürülerini de deneyimleştiren bir süreç olmaktadır. İnsan yaşam döngüsü bebeklik ve çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak dönemlere ayrılmıştır (Şentürk, 2018:12). Bu yaşam döngüsünün ilk evrelerinde birinin yardımına ihtiyaç duyduktan sonra fiziksel ve zihinsel gelişimine bağlı olarak kendi kendine yaşamını sürdüren birey, yetişkinlik evresinden sonra girdiği yaşlılıkta, tekrar yardıma ihtiyaç duymaktadır (Canatan, 2016:140). Fakat bu ihtiyaç yaşlı birey için yetersizlik hissi yaratabilir ve bu da fizyolojik yetersizliklerin psikolojik anlamda da etkiler gösterdiğine şahit olabiliriz. Bu anlamda yaşlılık sürecinde bireylerin kendilerini yeterli gördükleri, yön verebildikleri her süreç onlar için anlamlı ve değerlidir.

Büyük önemine rağmen yaşlanma, önem ve sebepleri çoğunluk tarafından bilinmemektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) 1996 yılında bir tasnife bakacak olursak;

- Bireysel Yaşlanma: Bireylerin uzun yaşaması
- Nüfusun Yaşlanması: Bir nüfusun içinde gençlere kıyasla yaşlı nüfusunun daha fazla olması
- Yaşlanmada Nicelikse Değişimler: Farklı aktivite örüntüleri, değişen beklentiler (OECD, 1996; Delibaş, 2020: 65).

Bireysel yaşlanma, herhangi bir toplumda bireylerin kendisinden önceki kuşaklardan görece olarak daha uzun süre yaşama şansı elde etmeleriyle ilgilidir. Bilindiği gibi tarihsel olarak baktığımızda çoğu bireyin daha uzun yaşaması oldukça yakın dönemde çıkan ve çeşitli sebepleri olan bir durumdur. Örneğin ülkemizde 1980'li yıllarda her bin çocuktan 52'si yaşamını yitirirken bu oran 2000'li yıllarda 20 bebeğe ve 2017'de ise binde 10'a gerilemiş durumdadır (TÜİK, 2017; Delibaş, 2020). Gelişmiş sanayileşmiş ülkeler başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkelerde de artık giderek daha az sayıda bebek erken yaşlarda hayatını kaybetmemesi ve buna paralel olarak daha fazla bireyin giderek daha uzun yaşıyor olması aslında görece olarak çok yeni bir sosyolojik gelişme olarak karşımıza çıktı. Öngörülemeyen olarak tabir edilebilen bu durum ekonomik, sosyal ve sağlık alanları başta olmak üzere birçok alanı etkilemektedir. Gelişmiş ülkeler bu süreci daha iyi durumdaki sosyo- ekonomik yapıyla karşılarlarken gelişmekte olan ülkelerde yaşlanma daha hızlı bir oranda artarken daha az sosyo-ekonomik kaynakla bu durumla başa çıkmak zorunda kalınacak (Delibaş, 2020). Bu durum ise gelişmekte olan ülkeler için dezavantaj olacak ve yaşlı bireylerin ortalama yaşam şartlarında yaşamasını zorlaştıracaktır.

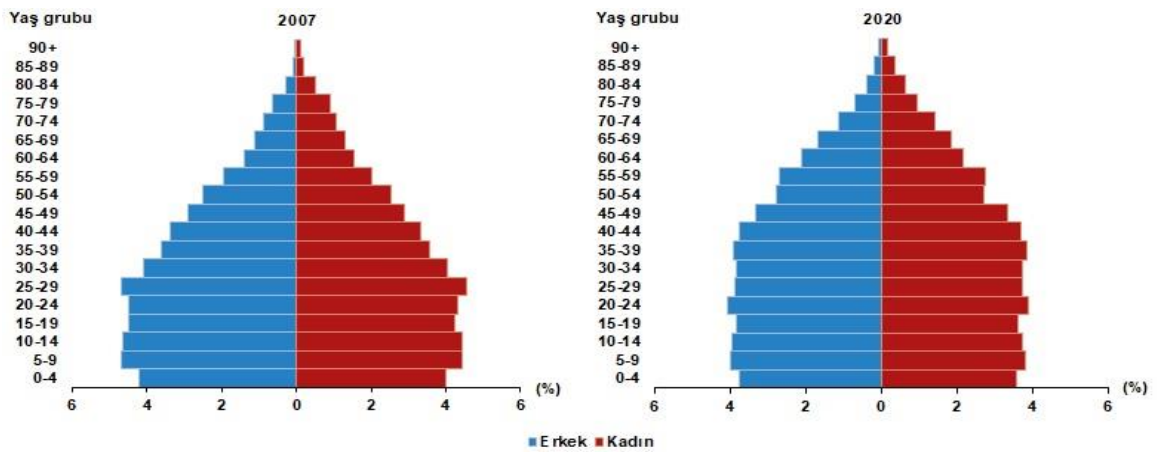
1.1.2. Türkiye'de Yaşlanma ve Yaşlanan Nüfus

Cumhuriyetin ilanından sonra doğurganlığı teşvik edici politikalar izlenmiştir. Dünyadaki demografik gelişmelere benzer bir sürecin Türkiye için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyetin kuruluşundan 4 yıl sonra 127 yılında Fransızlar tarafından yapılan ilk nüfus sayımında 13, 6 milyon olan Türkiye nüfusu, nüfusun artışı aktif olarak amaçlayan devlet politikaları sonucunda hızla büyüme yaşamış ve 1960 yılına gelindiğinde

iki katına çıkarak 27, 8 milyona ulaşmıştır. Nüfusu artırıcı yönde politika nüfus artış hızı, toplumun ihtiyaçlarını karşılama gücünün artış hızından daha fazla olduğunda bu politikadan vazgeçilme yoluna gidilmiştir. Fakat bu dönemde genç nüfus hızlı artmış, istihdam alanları yetersiz kalmış, bu yetersizlik ve imkânsızlıkla kırsal alanda yaşayan halk, kent yaşamının olanaklarının kırsal yaşamdan nispeten daha iyi olduğu düşüncesiyle 1950’li yıllardan bu yana kırsal alandan kentlere göçlerin başladığını söyleyebiliriz. 1980’li yıllarla birlikte %35 kent, %65 kır nüfusu olan nüfus dengesinin tam tersi oranlar gözlemlenmiştir (Delibaş, 2020: 72).

Şehirde kırdaki gibi çocuk/ nüfus politikası sürdürülemeyeceği, anne ve çocuk sağlığındaki iyileşmeler, genel olarak eğitim düzeyinin yükselmesi, kadının çalışma hayatında aktif rol oynaması gibi gelişmelerle birlikte doğurganlık hızlı bir şekilde azalmış ve toplam doğurganlık hızının oldukça düştüğüne şahit olmaktayız. Son elli yılda yaklaşık 5, 4 olan bu oran, 2013 verileriyle kırdaki Türkiye ortalaması 2, 73, kentte ise 2, 26 çocuğa düşmüş bulunmaktadır. Bölgesel olarak farklılık göstermekle birlikte genel ortalama itibarıyla bu düşüşün nüfusun yaşlanması bağlamında düşündüğümüzde önemli bir bulguya ulaşmaktayız (Delibaş, 2020:73). Böylece Türkiye’nin hızlı doğum hızlı ölüm toplumundan, düşük toplum düşük ölüm toplumuna geçtiği sonucuna ulaşmaktayız. Ülkemizde doğuştan beklenen yaşam süresi artmakta ve nüfusumuz yaşlanmaya devam etmektedir. Nüfusun yaş yapısının önemli bir göstergesi olan ortanca yaşın 2018 yılında 32, 2023 yılında 33, 5, 2040 yılında 38, 5, 2080 yılında ise 45 olması beklenmektedir (TÜİK, 2018). Yaşlı nüfusu olarak tanımlanan 65 yaş ve üzerindeki nüfusun oranının 2018 yılında %8, 7’dir. 2023’ te %1, 2, 2040’da %16, 3, 2060’ta %22, 6 ve 2080’de %25, 6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2018).

Tablo 1.1. 2007 ve 2020 yılları nüfus piramitleri (TÜİK, 2020)

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin 2020 yılı verileri ışığında nüfus piramidinde de görüldüğü gibi doğum oranı sabit kalırken ölüm oranı düşmüştür. Bunun sonucu olarak 60 yaş üstü bireylerin sayılarının arttığına şahit olmaktayız.

1.1.3. Yaşlılığın Boyutları

1.1.3.1. Kronolojik Yaşlanma

İnsanın doğumundan başlayarak içinde bulunduğu zamana kadar geçen süre literatürde kronolojik yaşlanma olarak geçmektedir. Geçen süreyle birlikte birey, kronolojik açıdan yaşlanmaktadır. Canlı veya cansız her varlık belli bir süreden sonra ilk anki özelliklerini kaybeder (Şentürk, 2018: 25). Bu doğrultuda kronolojik yaşlanma takvim yaşının ilerlenmesinin sebep olduğu nedenlerdendir diyebiliriz.

1.1.3.2. Biyolojik Yaşlanma

Yaşlılık denilince ilk akla gelen şey fiziksel ya da bedensel dezenformasyondur diyebiliriz. Azalan kaybolan yaşam enerjisi, daralan veya eriyen sosyal roller ve buna bağlı toplumsal fazlalık gibi durumlarla ilişkilendirilse de yine de vücudun gerilemesiyle ortaya çıkan değişimler yaşlanmanın merkezi dokusunu oluşturmaktadır (GilleardandBiggs, 2013: 21; Şentürk, 2018: 26). Biyolojik bir seviyede yaşlanma, çok çeşitli moleküler ve hücresel hasarların kademeli birikimi ile alakalıdır. Zamanla bu hasar, fizyolojik rezervlerin kademeli olarak azalmasına, birçok hastalığa yakalanma riskinin artmasına ve bireyin kapasitesinde genel düşüşe neden olur (WHO, 2015: 25; Şentürk, 2018: 27). Tüm bu durumlar bireyi biyolojik yaşlanma sürecine sokmaktadır. Biyolojik yaşlanma türünde kalıtsal etmenlerin etkisi, kronolojik yaşlanmadan ayrılan noktadır diyebiliriz. Bazı bireylerde kronolojik yaşlanma önden ilerlese de bazı insanlarda biyolojik yaşlanma öndedir. Örneğin bazı bireyler şeker, tansiyon vb. gibi genelde yaşlılıkla birlikte görülen kronik hastalıklarla erken yaşta karşılaşabilmektedir.

1.1.3.3. Psikolojik Yaşlanma

Psikolojik yaşlanma, kişinin biyolojik veya fiziksel yaşlanmaya psikolojik olarak uyum sürecini ifade eder. ‘İnsan hissettiği yaştadır.’ Diye bilinen yaş, psikolojik yaştır (Akçay, 2011: 14). Yaşlanmanın biyolojik, psikolojik ve sosyal gibi türleri birbirlerini etkileyebilmektedir. Örneğin; kayıplar yaşayan, akranlarını, akrabalarını kaybeden yaşlı bir

birey biyolojik olarak sağlıklı olsa da zamanla yaşadığı psikolojik yıpranma sebebiyle biyolojik sağlığını kaybedebilir ya da sosyalleşme bakımından kendini izole edebilir. Aile üyelerinin veya arkadaşlarının ölümü, emeklilik, yaşam koşullarında meydana gelen olumsuzluklar, sosyal statü kayıpları ve insanın yaşlanma sürecine hızlı bir şekilde girmesine neden olmaktadır (Zastrow vd., 2015:288).

Yaşlılığın farklı iki ruhsal yönü olarak nitelendirilen bu durum, yaşlanmanın başarılı olarak başarılı yönetildiği ya da yönetilmediği durumlar olarak sınıflandırılmaktadır. Ruhsal yaşlanmanın iyi yönetilmemesi durumunda; yaşlılık çevreye karşı ilgisizlik, içe kapanma, hayattan zevk almama gibi değişimlerle kendini gösterir. Bu değişimler karşısında kişi, kötümserliğe kapılabilir. Yaşamda isteklerini gerçekleştirmemiş olanlar, yaşlılık sürecinde seçeneklerinin giderek azaldığını fark etmektedirler. Bu durum olumlu da sonuçlanabilir, olumsuz da. Birey yaşamın geri kalanını daha iyi değerlendirme çabası kişiyi yaşama bağlayan güç niteliğinde olabilir. İlişkileri yeniden düzenleme, olayları farklı açıdan değerlendirme gibi beceriler gündeme geldiği takdirde yaşlılığın daha iyi yönetildiği bir döneme geçiş olanağı sağlanabilir (Şentürk, 2018:28).

1.1.3.4. Sosyal Yaşlanma

İnsanlar içinde bulundukları alana göre yaşamlarını şekillendirmektedirler. Yaşlılık da bu duruma dâhil bir dönemdir. Toplumun yaşlılığa biçtiği rol, yaşlılığa ilişkin tutum ve değerler kendi içinde bir yaşlılık süreci oluşturmaktadır. Örneğin; yaşlı bireyler Türk toplumu içerisinde saygı duyulan, deneyimlerine önem verilen bir konumda yer almaktaydı. Fakat günümüzde modernleşmenin etkisi yaşlı bireylerin alt kuşaklarla paylaşımını azaltabilmektedir. Sosyal anlamda yaşlanmak, yaşama yıllar katmak, öğrenmek, kültürleşmek, kültürlenmek ve deneyim sahibi olmaktır (Baran, 2016b:77). Bu açıdan bakıldığında sosyal yaşlanma bireyin içerisinde yaşadığı toplumla iletişim ve etkileşimle alakalıdır diyebiliriz. Aynı zamanda birey yaşamını sürdürürken içinde yaşadığı toplumdaki yaşlılık, yaşlanma ve yaşlı tanımına bağlı olarak yaşantısı şekillenmekte ve kurgulanmaktadır. Bu gerçek yaşlılığın toplumsal yönünün zamana, topluma ve kültüre göre değiştiğini göstermektedir (Şentürk, 2018:30).

1.1.4. Yaşlılığa Yönelik Kuramlar

Yaşlanma, aileden ekonomik sistemlere kadar pek çok sosyal bütünlüğün etkilediği bir süreçtir. Yaşlanmanın gelişim evrelerini derinlemesine anlamak için söz konusu sosyal bütünlükleri incelemek anahtar konumundadır (Morgan, Kunkel; 2017:17; Kurtkapan, 2018:249). Yaşlanma sadece yaşlı nüfusun değil tüm yaş gruplarını etkileyen bir konu olmaktadır diyebiliriz. Çünkü ekonomi, sağlık, sosyal ve politik alanlarda etkili olduğuna şahit olmaktayız. Bu bağlamda yaşlılık konusunun yerel ve küresel boyutta sosyal, ekonomik ve politik yönleriyle ele alınması gerekmektedir. Çalışmamızın bu kısmında yaşlanma, yaşlılık olguları kuramsal bir biçimde ele alınacaktır. Yaşlılık sosyolojisi, 1940'lı yıllarda araştırılmaya başlayan yeni bir alan olmasına rağmen günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak şimdiye kadarki çalışmalar, güçlü bir kuram geliştirmek için yeterli olmamıştır. Bununla birlikte mevcut kuramlar yaşlanmanın sosyal anlamlarını yorumlamaya yardımcı olmaktadır (Kurtkapan, 2018: 250). 'Biyolojik Kuramlar' adı altında daha çok fizyolojik noktaları ele alınmaktadır. Çalışma için yararlı olacağı düşünülen yapısal işlevselci perspektife sahip kuramları, çatışmacı kuramı ve yorumsamacı-etkileşimci kuramlara kısaca yer verilecektir.

1.1.4.1. Yapısal Fonksiyonel Kuram

Yapısal işlevselci yaklaşım insan bedeni örneğinden hareketle toplumsal düzenin nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan makro ölçekli bir kuramdır. Toplumu birbiriyle uyumlu çalışan bölümlere ayırarak sistemsal olarak incelemektedir. Yapısal işlevselci yaşlılık kuramları genelde yaşlıların toplumun geneliyle uyumlu olması üzerinde durmuştur. Daha çok düzen, denge, fonksiyon ve mevcut yapının sürdürülmesi gibi konulara ve kavramlara odaklanan kuram, sosyal gerontolojiye ait bazı kuramların veya yaklaşımların açıklamalarına temel hazırlamaktadır. Sosyolojiye ait olan yapısal fonksiyonel kuram içerisinde değerlendirilen gerontolojik kuramlar ise; *geri çekilme*, *aktivite*, *süreklilik*, *toplumsal rol ve modernleşme* kuramlarıdır.

Geri Çekilme Kuramı: İnsanların yaşlılığa orta yaşlarında kendilerini meşgul eden çeşitli rollerinden ve sosyal ilişkilerinden aşamalı olarak kopmalarına verdikleri tepki süreci için 'kopuş' kavramını kullanır. Daha gençken sahip oldukları bu rollerin ve sosyal ilişkilerin hepsini birlikte yürütebilmek için gerekli enerjiyi ve zindeliği zamanla kaybettiği için böyle bir kopuşun yaşlıların yaşantısında bir kırılma getirdiği düşüncesi kuram

tarafından ileri sürülür (Zastrow, vd., 2015: 323). Geri çekilme kuramı toplum dilin ‘ elini ayağını çekme’, ‘ununu eleyip eleğini asma’ gibi deyimlerle de anlatılmaktadır. Bir bakıma geri çekilme kuramı yaşlılar için olumlu tarafları da vardır. Örneğin toplumun yaşlı bireyler üzerinde pek bir beklentisi kalmaz. Onların varlığı, sağlığı yeterli diye düşünülebilir. Toplum aynı zamanda gelen genç nesille kan tazelemektedir.

Aktivite Kuramı:Aktivite kuramı 1950’lerin başlarında, yaşlılık döneminin anlamsızlık ve önemli toplumsal rollerin kaybolduğu bir dönem olarak etiketlenmesine karşı bir duruş sergileyen sosyal bilimciler tarafından ortaya atılmış olup 1963 yılında Robert Havingshurt tarafından biçimlendirilmiştir (Kurtkapan, 2018: 258). Aktivite kuramı, geri çekilme kuramına bir takım eleştiriler getirmektedir. Bu kuram yaşlanmayla birlikte yaşanan kayıplar olduğu gibi bazı kazanımların da olduğunu varsaymaktadır. Bu bağlamda dengekavramına vurgu yapar (Şentürk, 2018: 124). Geri çekilme kuramı makro düzeyde bir kuramken, aktivite kuramı birey odaklı bir kuram olduğundan mikro düzeylidir diyebiliriz. Örneğin, her yaşlı birey işlevselliğini kaybederek daha içine dönük bir yaşam sürdürecektir diye bir durum söz konusu değildir. Bu bağlamda aktivite kuramı genel geçerliliği reddeder.

Süreklilik Kuramı:RobertAtchley ve George L. Maddox’un çalışmalarıyla ilişkili olan süreklilik kuramının özünü, bireylerin kişisel özelliklerinin büyük bir bölümünün ömür boyu sabit kaldığı düşüncesi oluşturur (Baran, 2012: 146). Süreklilik kuramı, aktivite kuramı gibi geri çekilme kuramına bir itiraz niteliğindedir. Süreklilik kuramı için geçmiş yaşantı ile yaşlılık dönemi yaşantı şekli arasında dengeyi korumayı savunan bir kuramdır diyebiliriz. Diğer bir deyişle süreklilik kuramı, yaşamı çocukluktan yetişkinliğe oradan da ileri yaşlılığa bir bütünlük içinde süreklilik gösterdiği tezine dayandırılır (Kurtkapan, 2018: 261). Bu kuramın aktivite kuramından ayrıldığı nokta, kişi yaşamını bir bütün olarak ele alması ve gençlik dönemi ve orta yaş dönemi rolleri ile yaşlılık dönemi rolleri arasında değişim beklentisinde olmamasıdır. Bu sebeple süreklilik kuramı bireyin seçebileceği başarılı yaşlanmanın çeşitli örneklerini sunma avantajına sahiptir (Şentürk, 2018: 129). Fakat bireyin, yine seçerek ya da seçim dışı olan başarısızlığı da yaşlılık dönemine taşıyacağı da bir gerçekliktir.

Modernleşme Kuramı: Sanayi öncesi toplumlarda yaşlıların konumu saygıdeğer ve otoriter olarak tanımlanır. Genellikle tarihteki her sahne kendi ‘altın çağını’ hatırlar görünmesine rağmen sanayi öncesi toplum, yaşlı insanlar ve yaşlılık için ‘altın çağ’ olarak

tasvir edilir (Şentürk, 2018: 134). Geçmişin bu basmakalıp bakışı, yaşlıların daha kötü durumda oldukları düşünülen modern toplumdaki konumlarıyla çelişmektedir. Çünkü yaşlılar modern dönemde erken yaşta emekliliğe sevk edilmekte, aileleri tarafından önemsenmemekte ve hüküm süren genç kültür tarafından ihmal edilmektedirler. Modernleşme teorisinin temel tezi ‘Toplum kırsaldan sanayiye doğru hareket ettikçe yaşlıların durumu kötüleşir, kentleşme ve endüstrileşmenin birleşmesi geniş ailenin yerini değiştirir ve yaşlı insanlar kendini hem aileden hem toplumdan soyutlar (Şentürk, 2018: 135). Bu durum aile yapısının değişmesine de neden olmaktadır. Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş süreci bu döneme denk geldi diyebiliriz.

Öte yandan modernleşme yaşlılık kuramı çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. İlk olarak bu kuram emekliliğin modern öncesi toplumlarda da olduğu gerçeği üzerinden eleştirilmiştir. Diğer bir eleştiri ise yaşlıların modernleşme ile birlikte yaşadığı statü kaybının sınıfsal olarak ya da kültürel olarak farklılaşmasıdır. Ayrıca modernleşme kuramı, yaşlılığın dönüşmesinde sosyo-ekonomik düzeye ve cinsiyet değişkenlerine fazla ilgi göstermemekle eleştirilmektedir (Cockerham, 1991:62; Kurtkapan, 2018: 255). Bu eleştiriye örnek verecek olursak; biri hâkim, diğeri emekliliğe hak kazanamamış mesleği olmayan iki yaşlı düşünelim. Bu iki yaşlı bireyin yaşlılık döneminde yaşadığı statü kaybı, maddi-manevi zorluk aynı olmayacağı aşîkârdır.

1.1.4.2. Çatışmacı Kuram ve Yaşlılık

Yaşlılık sosyolojisi kuramlarında 190'lara kadar yapısal- işlevselci perspektif etkili olmuştur. Daha sonra çatışmacı teorisyen Dahrendorf (1959) tarafından Marksist kurama dayalı çatışma eksenli yaşlılık kuramı geliştirilmiştir (Kurtkapan, 2018: 265). Çatışmacı kuram, fonksiyonel kuramcılar toplumda karşılıklı bağımlılık ve birlik gördükleri yerde, toplulukların güç elde etmek için birbiriyle mücadele ve rekabet ettikleri düşüncesini savunur. Kuram temsilcilerine göre toplum, güç için mücadele edenlerin denetim altına alınması adına bir rakibin bastırıldığı bir arenadır (Şentürk, 2018: 139). Yapısal işlevsel kuramda, normlar, değerler ve ortak ahlak için ifade edilen toplumsal düzen olgusu, çatışmacılar açısından hangi türde olursa olsun üst konumdaki üyelerin diğer bazı gruplar üzerinde baskı elde ederek egemenlik kurmalarına olanak tanımak olarak değerlendirilir. Çatışmacılar için toplumsal yaşamın merkezinde düzenden ziyade anlaşmazlıklar, mücadele ve çatışma vardır (Tatlıcan, 2011:87). Çatışmacı kuramın yaşlılık açıklamalarında veya

gerantolojideki karşılığı '*politik ekonomi kuramı*' ve '*yaş tabakalaşması*' kuramıdır.

Politik Ekonomi Kuramı: Ekonomi politik bakışa göre, yaşlılığın sosyal olarak yapılanmasında, ulus ve ekonomi gibi unsurların etkisi belirgindir. Kişinin içinde bulunduğu politik-ekonomiden bağımsız yaşlılık sürdürmesi güçtür. Bu açıdan yaşlı birey politika ve ekonomi kurumuna bağlı kalarak yaşlılığını geliştirir. Örneğin, emekliliği hak kazanmış yaşlı bireyler, eğitim durumu iyi olan ve geliri yeterli olan yaşlı bireyler hiç gelir elde edemeyen yaşlı bireylere göre nispeten iyi şartlarda yaşlılık dönemi geçirmektedirler. Ekonomik ve politika alanındaki etkileşimler yaşlanma deneyiminde, özellikle hayat standartları, yaşam beklentisi ve günlük yaşamdan beklentiler açısından eşitsizliklere yol açmaktadır (Şentürk, 2018: 141). Politik ekonomi kuramında, temelde hükümet ve ekonomi kurumları ile sosyal sınıflar, statü grupları ve yaşlılar arasındaki ilişkilere dair açıklamalar getirilir. Politik ekonomi ve yaşlanma kuramı, yaşlanmanın inşasına katkı yapan yapısal süreçler ve güçler ile sosyal politikalara dikkat çekmektedir (Kurtkapan, 201:267). Politik ekonomi kuramı bu çalışma için de önemli bir kuramdır. Bu çalışma da öncelikle, eşit olmayan kaynak dağılımı içerisinde yeterli kaynaklara sahip olmayan bireylerin yaşlılık dönemindeki sorunlarına ve bu sorunlarla nasıl başa çıktıklarına odaklanılmıştır. Bu yaklaşıma göre insan hayatı cinsiyet, ırk, etnisite tarafından da biçimlenen bir süreçtir. Tüm bunlarla birlikte kişinin eğitimi, geliri, dünya görüşü, fikri, yaşam alışkanlıkları ve standardı ya da ait olduğu sınıf onun yaşlılığını da etkiler

Yaş Tabakalaşması Kuramı: Yaşlılık kuramlarının ikinci kuşak kuramlarından biridir. Kuramdaki ilgi yine toplum içerisindeki uyum üzerine kuruludur. Kuramın önde gelen temsilcisi Riley (1971) her yaş grubunun üyelerinin toplum içerisindeki oynadıkları grupların üyeleri olarak analiz edilebileceğini ve bunların nasıl değerlendirilebileceğini tartışır (Şentürk, 2018:144). Örneğin 65 yaş üstü bir birey aile içerisinde kültürel faktörlerden dolayı saygı görebiliyorken, hala iş hayatındaysa üretkenlik açısından verimli olmadığından mobbing mağduru olabilmektedir. Ya da etnik kökeni dolayısıyla kendi çevresi dışında bir çevre ile iletişime geçmek durumunda kaldığında farklı tutumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Toplum; etnik köken, sınıf, statü gibi birkaç boyutlu tabakalaşmış ve ayrılmış olarak bilinmektedir. Yaş tabakalaşması kuramı, rol dağıtım değişkeni ve tanımlayıcısı olarak kronolojik yaşı kullanır. Üç temel konu yaş tabakalaşması kuramında baskındır: birincisi, yaşı anlamı ve belirli bir sosyal grup içerisinde yaşı konumu, ikincisi, yaşı bu sosyal tanımlamaları yüzünden yaşam döngüsünde yaşadığı geçişler ve üçüncüsü,

bireyler arasında rollerin paylaşımını yapan mekanizmadır (Şentürk, 2018: 144). Değişen toplum ve dönemlerde, bazı hak ve olanakların belirli yaş grubuna has olarak tanımlanması yaş bağlamında bir adaletsizlik yaratmaktadır. Bu bağlamda, kurama göre emeklilik yaşının 65 yaş olarak belirlenmesi, 65 yaş üstü bireylere ücretsiz ulaşım hakkı verilmesi, ücretsiz sağlık haklarından yararlanmaları da eşitsizlik yaratan durumlardandır.

1.1.5. Yaşlılık ve Siyasal Katılım

Yaşlı nüfusunun giderek artması dünya düzenini değiştirmekle birlikte toplumsal kurumları da etkileyebilmektedir. Bu kurumlardan biri de siyaset kurumudur (Delibaş ve Yiğit, 2015). Yaşlı bireylerin de seçmen ve katılım sağlayabilecek bireyler olması ile nüfus olarak artış gösteren bir grafik izlemeleri siyasete yön verebilecek güçte olacakları söylenebilmektedir. Seçmen yaşının hızla yükselişi, toplumların kaderlerini yaşlı bireylerin belirlediği düşüncesini kuvvetlendirmektedir (Varışlı, 2021). Demokratik teori, uluslar demokrasiler gibi işleyebilsinler diye katılımın önemine vurgu yapmaktadırlar. Demokratik ülkelerde insanlar kamusal etkinliklere farklı yollardan ve farklı derecelerde katılmaktadırlar. İnsanların siyasi katılım gösterdikleri yaygın etkinlik oy kullanmaktır (Orum ve Dale; 2009). Özbudun (1975), siyasi katılımın tanımını, ‘Vatandaşların merkezi veya yöresel devlet organlarını, personelini ya da kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış hukuksal veya hukuk dışı, başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri’ şeklinde yapmaktadır (Yılmaz,1994). Oy verme çevreden öğrenilen bir davranıştır. Seçime katılan ve oy veren birey,gerek ailesi, gerek arkadaş ve iş çevresinin etkisinde kalabilmektedir. Oy verme davranışını etkileyen faktörleri sosyo ekonomik ve psikolojik olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Sosyo-ekonomik faktörler; yaş, gelir, sosyo-ekonomik statü, meslek, cinsiyet, eğitim ve yerleşim biçiminden oluşur. Psikolojik faktörler siyasi etkinlik duygusu ve siyasi bilgidir. Kalaycıoğlu (1983), yaş ve oy verme davranışı arasındadoğrusal, pozitif ve güçlü bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple yaş siyasi katılımıda önemli bir faktördür. Diğer yandan siyasi katılım kimlik olgusu tarafından yüksek düzeyde etkileşim halindedir. 21. Yüzyılın başlarında gelişen dini, etnik, kültürel kimlik hem katılımı hem tercihleri şekillendirir hale gelmiştir (Delibaş, 2008).Grasso (2013), kitlesel partilerin ve seçimlerin toplumsal bölünmeleri şekillendirdiği bir dönemde gençlik dönemini geçirmiş 65 yaş ve üstü neslin daha yüksek parti üyeliğine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Siyasi partilerin ve parti aktivizminin siyasi katılım sürecini önemli ölçüde etkilediği, siyasi algıların oluşumunda etkili olduğu gibi siyasi tutumları ve

tercihlerini şekillendirmesinde hem partilerin hem parti aktivizminin önemi çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir. (Bkz. Delibaş, 2015). Yaşlı bireylerde siyasete katkıları olduğu düşüncesi ve siyasi katılımın öneminin yüksek olduğu gözlenen bir durumdur. Fakat oy verme davranış biçimleri çeşitli dinamiklere göre şekil almaktadır. Örneğin bireyin gelir durumu, sınıfsal konumu, sosyo ekonomik durumu da oy verme davranışını etkileyen etmenlerdendir diyebiliriz. Bu durum ise seçim sonuçlarını etkileyen, siyaset kurumunda dönüşüme yol açan bir sonuç doğurmaktadır.

65 yaş ve üstü bireylerde çoğunlukla geleneksel ve muhafazakâr eğilimli siyasi yapılara ya da adaylara oy vermeye eğilimli oldukları savı son zamanlarda oldukça karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere 2019 yılı Türkiye Yerel Seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi için seçmen yönelimlerine yaş kriteri olarak incelendiğinde; 18-32 yaş arası seçmenleri %30'u Binali Yıldırım'ı tercih ederken; %58'i Ekrem İmamoğlu'nu tercih etmiştir. 49+ yaş seçmenlerin ise %45'i Binali Yıldırım'ı tercih ederken, %44'ü Ekrem İmamoğlu'nu tercih etmiştir (Konda, 2019).

ABD' de 2008, 2012 ve 2016 yıllarındaki Başkanlık seçimleriyle, Büyük Britanya'da 2016, 2017 ve 2019 yıllarında yapılan seçimlerde 65 yaş ve üstü seçmenin yarısından fazlasının muhafazakâr partiler y da adaylar lehine oy kullandıkları görülmektedir (Varışlı, 2021). Özellikle ABD'de 2016 yılında gerçekleştirilen Başkanlık seçiminde 65 yaş ve üstü seçmenin Donald Trump'ı tercih etmesi, Hillary Clinton'un seçimi kaybetmesinin önemli sebeplerinden görülmektedir (Ball, 2016). Aynı yıl İngiltere'de yaygın ismi Brexit olan ve ülkenin Avrupa Birliği'nden çıkmasının oylandığı referandumda 65 yaş ve üstü seçmenin çoğunluğunun AB'den ayrılma yönünde oy kullandığı ve ülkenin kaderini değiştirdikleri yönünde tartışmalar da mevcuttur. 2019 yılında gerçekleşen seçimlerde ise yaşa dayalı fark dikkat çekmektedir. Geçmiş dönem sonuçlara bakıldığında 18-24 yaş seçmen İşçi Partisine %60'a yakın oranla destek verirken son seçimde nüfusta yaşanan değişimin de etkisiyle Muhafazakar Partinin oy oranının %60' a yaklaştığı görülmüştür (Tanca, 2019). Görüldüğü üzere 65 yaş ve üstü seçmenin bu ülkelerde muhafazakâr partilerin seçilmesinde etkili olduğu söylenebilmektedir. Fakat bu savın genelleme içermesi doğru olmayacaktır. Bireyin içine doğduğu, içinde büyüdüğü toplumun etkisi, etnik köken etkisi, ekonomik durum, muhtaçlık durumu gibi dinamikler oy verme davranışının genellenmesini engelleyecek olan önemli noktalardır. Her birey kendi çevresi içinde değerlendirildiğinde içine doğduğu toplum, yetiştiği çevre, aldığı eğitim, ait olduğu

sınıf ve sahip olduğu kùltür gibi sayılabilecek birçok dinamik siyasi görüşünü etkileyebilmekte oy verme davranışını şekillendirebilmektedir.

1.2. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk ele alınırken onun ortaya çıkış sebeplerinden çözüm önerilerine kadar farklı değerlendirmelerin olduğu gör÷lmektedir. Oscar Lewis, yoksulların bir yoksulluk (alt) kùltüründe yaşadıkları ve bu kùltürün onları toplumun geri kalan kesiminden ayırmakla kalmayıp yoksulluğa mahkûm ettiğı tezini geliştirdi. Tarımcı köyler, gecekondu ve iç kentlerde toplumun diğerk kesimlerinden ayrıışmış halde bulunan yoksullar, problemleri, engellenmeleri ve dışlanmışlıklarını yenmek için, kendilerine has tutumlar, değerler ve davranışlar geliştirir ve eşitsiz bir toplumda kendilerine göre bir ‘hayat tarzı tasarlayarak’ uyum sağlamaya çalışırlar. Böyle bir alt kùltür, sadece bu insanların toplumdaki marjinal durumlarına tepkilerini değil, aynı zamanda bu marjinal durumun içselleştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasını da yansıtır (Slattery, 2008). Bu duruma örnek olarak Roman kùltürünü gösterebiliriz. Roman vatandaşların yaşadığı bölgelerde yarattıkları kùltür hissedilir ve çoğunlukla kendi bölgelerinden ayrılmak istememelerine şahit olunmuştur. Fakat bireyin tavrı ne yönde olursa olsun yoksulluk unsurlarında yapısal faktörleri göz ardı etmek doğru olmayacaktır.

İnsanların yaşayabilmek için yeme, içme, giyinme, barınma, güvenlik gibi birincil ihtiyaçları olduğu bilinmektedir. Bu unsurlardan birinin yetersizliği söz konusu ise yoksulluğun varlığından söz edebiliriz. Adaman ve Keyder’ e (2006) göre yoksulluğu, insanlar gelir ve kaynaklarındaki yetersizlikten dolayı içinde bulundukları toplumca kabul gören bir yaşam standardını tutturamadıkları durum olarak tanımlamaktadır. Tüik tanımlarına göre; mutlak yoksulluk, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamama durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Literatürde geçen diğerk yoksulluk türü ise görelidir. Toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelidir anlamda yoksul olarak tanımlanmaktadır (Ensari, 2010). Başka bir deyişle Görelidir yoksulluk, sosyal yaşama katılma, sosyal ilişkiler edinebilme ve rekabet edebilme düzeyi ile ilişkilidir diyebiliriz. Türkiye’de mutlak ve görelidir yoksulluk sınırına

ilişkin resmi veriler TÜİK tarafından açıklanmaktadır. TÜİK 2020 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerine ilişkin sonuçlara göre; Toplumun belirli genel düzeyinin altında kalma durumunu belirten göreceli yoksulluk %15, finansal sıkıntıda olma durumunu belirten maddi yoksunluk oranı %27, 4, Sürekli yoksulluk ise %13, 7 olarak belirtilmiştir.

Bir toplumun refahı oldukça geniş kapsamlı ele alınmalıdır. Çok boyutlu olan refah düzeyi ya da yoksulluk yalnızca maddi olan sonuçlarla açıklanamaz, para ile ifade edilmeyen ibarelere gereksinim duyulmaktadır. Gelirin yanı sıra, doğumda yaşam beklentisi, beslenme düzeyi, okuryazarlık oranı, kamu mallarına ulaşılabilirlik gibi parasal maddi olmayan ibareler de kullanılmalıdır (Kabaş, 2007). Sen'in kapasite yaklaşımına uygun olarak Birleşmiş Milletler tarafından insani yoksulluk tanımı yapılmıştır. İnsani yoksulluk bireylerin insanca yaşama sahip olamamalarını ifade etmektedir (Mowafi ve Khawaja, 2005; Yeşilirmak, 2010). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından insani yoksulluk tanımdan yola çıkarak hesaplanan insani gelişme endeksinde, doğumdaki yaşam beklentisi, yetişkin okuryazar oranı, okullaşma oranı, kişi başı gayri safi yurtiçi hâsıla göstergeleri kullanılmaktadır (UNDP, 2005). Bu bağlamda eğitim, sağlık, ulaşım hizmetlerine kolay ulaşabilmek, sosyal faaliyetlerden yararlanabilmek gibi maddi olmayan fakat insan onuruna yakışan şekilde yaşayabilmek için gerekli unsurlardandır.

1.2.1. Yaşlı Yoksulluğu

Yoksulluk kavramının kadın, çocuk, yaşlı veya engelli gibi dezavantajlı gruplara etkisi diğer gruplardan daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Dezavantajlı gruplar kaynak edinme konusunda diğer gruplardan daha az imkâna sahiptirler. Özellikle yaşlı ve engelli grupların sağlık problemlerinin yaşandığı süreçlerin varlığı ile birlikte çalışarak kaynak edinme neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Yoksulluk bu durumu yaşayan grup üzerinde hem bir baskı aracı hem de grubu belirli ölçülerde sınırlayan bir olgudur. Yaşlılık kişileri yoksullaştırdığı veya yoksullaşma riskini artırdığı gibi var olan yoksulluğun kronikleşmesine ya da derinleşmesine sebep olabilmektedir (Kayan, 2012). Yoksulluğun yaşlılara olan etkisi çok yönlü bir yapıya sahiptir. Yoksulluk, yaşlıların sağlık hizmetlerinden olabildiğince faydalanamama problemi yaratabilmektedir. Yaşlılıkta ortaya çıkan sağlık problemlerinin getirdiği ek maliyetler yaşlıların yoksullaşmasında etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca yoksulluğun kişileri sağlıklı olmayan koşullarda yaşamaya zorladığı bir gerçektir. Bu durum sonucu da belirli hastalıkları beraberinde getirmektedir (Ak ve

Közleme, 2017). Yoksullukla mücadele eden bireylerin sağlıksız kötü şartlarda yaşamaları sağlıklarını da olumsuz etkilemekte ve bu bir döngü halinde devam edebilmektedir.

Yaşlı bireyler bakımından küresel bir sorun olduğu söylenebilecek durum, aylık gelir düşüklüğü sorunudur. Özellikle sağlık harcamalarının artması karşısında yaşlı bireyler, oldukça temel ihtiyaçlara dahi ulaşmakta güçlük çekebilmektedir. Özellikle alt sosyo-ekonomik durumda bulunan yaşlı bireylerin işsizlik seviyeleri kronik boyutlardadır. Gelir getiren bir işte çalışan yaşlı bireyler ise genellikle gelir düşük işlerde istihdam edilmektedir (Danış, 2009). Asıl tartışılması gereken konu yaşlı bireylerin olumsuz sağlık koşulları altında hala gelir elde edebilmek için emek piyasasına katılma çabalarıdır. Çünkü kamu kaynaklarının bireylerin yaşlılık döneminde, tüm bakım hizmetlerini karşılayacak ve maddi yoksunluk yaşatmayacak desteği sağlaması beklenmektedir. Fakat artan yaşlı nüfus kamu kaynaklarının yeterliliğini zora soktuğu söylenebilir. Birçok emekli bireyin emekliliğinde geçinemediği için ek iş yaptığı bilinmektedir. TÜİK 2020 verilerine göre yaşlı nüfus içinde yoksulluğun oranı % 14, 2 iken yaşlı nüfusun %12' si iş gücüne katılmaktadır. TÜİK 2020 verilerine göre, yaşlı nüfusun %64, 7' si tarım, %28, 1'i hizmet, % 5, 3'ünün sanayi, % 1, 9'unun inşaat sektöründe çalışmaktadır. Kadın yaşlı bireylerin ise yoksullukla mücadeleleri daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların ömrünün erkeklere göre daha uzun olduğu bilinmektedir. Eşlerin vefatından sonra kadınlar hem yaşlılığın hem yalnızlığın hem de yoksulluğun mücadelesini vermektedirler. Yine TÜİK 2020 verilerine, yaşlı nüfusun yoksulluğu cinsiyete göre incelendiğinde yoksul yaşlı erkek nüfus oranı 12, 1 iken kadın yoksul yaşlı oranı 15, 9'dur. Tufan (2007: 1), Türkiye' de on yaşlıdan dokuzunun gelirinin olmadığını, geçim sıkıntısını yüksek boyutta çektiklerini, cehalet, hastalık, engellilik, yoksulluk ve sosyal güvenlik yoksunluğunun yaşlı bireylerin en önemli sorunları olduğunu belirtmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü 2003 verilerine göre ülkemizde sosyal güvenlik kapsamına giremeyen yaşlıların oranı %33'tür. Yani her üç yaşlıdan birinin herhangi bir sağlık ve sosyal güvencesi bulunmamaktadır (Danış, 2009). Bu durum yaşlılar için geçmişten bu yana var olan yoksulluğun yaşlılık döneminde yerini içinden çıkılmaz bir hal aldığına işareti olduğunu söyleyebiliriz. Yaşlı, engelli, kadın, çocuk gibi dezavantajlı bireylerin mağduriyet durumlarını giderebilmek adına geliştirilen sosyal politikalar ve sosyal yardım hizmet modelleri bireylerin en azından birincil ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

1.3. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politikanın, sosyal refah hizmetleri açısından tarihsel geçmişi uzun sürelidir. Ortaya çıkışında insancıl ve yardımsever duygulardan yola çıkılmıştır. Geleneksel dönem olarak da adlandırılabilen tarım toplumunun ilk dönemlerindeki toplumlar yoksul, kimsesiz, hasta, yaşlı bireylere (genel olarak dezavantajlı sayılabilecek gruplara) ilişkin destek faaliyetleri formal olmayan bir biçimde yürütülmüştür (Ersöz, 2011). Ersöz, bu durumun o dönemde insanların ihtiyaçları ve yaşam beklentilerinin çok yüksek olmaması ve toplumun en alt ve en üst kesimi arasındaki farkın az olması ile ilişkilendirmektedir (Ersöz, 2011). Buğra ve Keyder (2015), geniş anlamda sosyal politikanın ‘Anglo- Sakson’ ve ‘kıtı’ tanımları arasında ayırım yapılabileceğini belirtmektedir. İngiliz ampirik geleneğinde sosyal politika, sosyal hizmetlerin kolektif olarak sağlanması ile tanımlanmaktadır. Örneğin; eğitim, sağlık ve kişisel sosyal hizmetler, sosyal güvenlik belki de konut. Bu hizmetlerin sunumundaki etkinlik ve verimlilik, hizmetleri kimin sağladığı, hizmet sağlayanların kime karşı sorumlu olduğu; sosyal politikanın başlıca unsurlarıdır (Buğra ve Keyder, 2015). Sosyal politika için literatürde birçok tanım ile karşılaşılmış fakat genel olarak tanımlamak gerekirse; devletin halkının refahına yönelik olarak aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamalar bütünü diyebiliriz. Sosyal politikalar için kısa vadede vatandaşların sosyal haklarını korumayı, uzun vadede devletlerin refah seviyesini artırmayı amaçlıyor denebilir.

Avrupa’nın diğer ülkelerinde ‘sosyal politika’ kavramını daha çok emek piyasasına mahsus kurumlar ve ilişkileri ifade etmektedir. Çoğunlukla işçi haklarını ve işveren, sendika ve hükümet olan sosyal ortakların arasındaki anlaşma çerçevesini ifade etmektedir. Sosyal politika kavramı dar anlamda bakış açısı ve sınır çizme açılarından incelenmelidir. Endüstriyel devrimden sonra kötü çalışma koşullarının ortaya çıkmasının yanında emek sermaye ilişkisi arasında zıtlıklar yaşanması benimsenmiş ekonomik sistem olan kapitalizmin işleyebilmesi için önlenmesi gereken sorunlardan olmuştur. Dolayısıyla dar anlamda sosyal politikanın çerçevesi bu nedenlerle sadece işçi ve iş ilişkilerinden kaynaklanan sorunları ele alır ve kapitalist sistemin süreğen hukuki düzenin devamını sağlamak olan dar bir çerçeveye sahiptir. Sosyal politikanın iş uygulamalarının özellikle ağır çalışma şartlarına yönelik olması, kadın ve çocukları konu alması, toplumsal güç dengesinin gerekliliğinin bir sonucu olduğunun göstergesidir (Alper, 2019). Sosyal politika, genel anlamı ile refahın sağlanmasını ve sosyal sorunları çözmeyi hedef alarak hizmet eden bir bilim dalıdır. Kapsamının genişliği vurgulanmak istendiğinde; ‘toplumun bağımlı

alışan, ekonomik yönden güçsüz ve özel olarak bakım, gözetim, yardım, desteklenme gereksinimi duyan kesimlerinin ve gruplarının karşılaştıkları ya da karşılaşabilecekleri risklere, olumsuzluklara karşı en geniş biçimde korunmalarına yönelik kamusal politikaları konu alan sosyal bilim dalı' tanımını yapılabilmektedir(Altan, 2009). Bu bilim dalının ortaya çıkışındaki gerekliliğın ise toplumsal mekanizmaların, toplumsal sorunların çözümünde yetersiz kalması olarak açıklanabilir.

Sanayileşmenin sonucunda sosyal, ekonomik ve kültürel yapıların tümünde köklü değışimler gerçekleşmiştir ve bunun sonucu çalışma saatlerinde uzama, sağıksız çalışma ve evre koşulları, buna bağılı olarak iş kazaları ve mesleki hastalıkları artırmış, bunun yanında kadının iş hayatına atılmasını sağılamıştır. Dolayısıyla yoksulluk, sefalet, sosyal ve kültürel dengeleri değışirmiş ve sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır. Buna zm bulmak adına hükümetler işçi, yoksul, yaşlı ve çocukların sorunlarını çözmek için harekete geçmiştir. 19. yy Kuzey Amerika ve Avrupa'da yasal düzenlemeler gerçekleştirilerek çeşitli politikalar uygulanmaya başlanmıştır. 19.yy son dönemleri ve 20. yy ilk yıllarında sosyal politika kurumsallaşmaya başlamış ve altın dönemi olarak tabir edilebilecek dönem 1929 Ekonomik Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleştirilmiştir. Keynesyen politikalar devletin ekonomiye müdahalesi ile ekonominin dengeye gelebileceğini savunmuş ve liberal iktisat politikalarının yerini almıştır (adır, 2017). Bu temelde ekonominin mutlak iyiliğı için uygulanan her yenilik başka bir sosyal sorunun başlangıcı olarak görülebilir. Tarihsel olarak bilinir ki Keynesyen politikalar da mutlak bir çözüm olmayacaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik olarak toparlanmış ve büyümesi hızla gerçekleştirmiş olan sanayileşmiş ülkeler, refah devleti uygulamalarını yaygınlaştırmıştır. nceliğini alışanlara vererek, toplumun yoksul, bakıma muhtaç çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi korunmaya muhtaç kesimlerini koruyucu ve refahlarını artırıcı önlemleri uygulamaya geçirmiştir. İngiltere'de Beveridge Raporu, ABD'de New Deal Politikaları ve Wagner Yasası bu refah seviyesi yükseltmeyi amaçlayan sosyal politika uygulamalarına örnek gösterilebilir. Bu refah devleti uygulamaları ile sanayileşmiş ülkelerde 1970'lerde iş gücünün %90'ı yaşlılığı, sakatlığı ve hastalığı karşı sigortalı olmuş; eğıtim, sağık, konut, sosyal güvenlik gibi sosyal politika ve sosyal refah hizmetleri gelişmiştir (adır, 2017). Tüm bu politikalar, insan yaşamını çoğı alanda güvence altına alan ilk uygulamalardır diyebiliriz. Fakat yeterliliğı ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşılabilirliğı tartışılmaktadır. Buğra, sosyal politikanın tarihini, toplumsal işlev açısından yoksulların işlevini ücretle çalışmaya indirgeyen, ücretle

çalışmayanları isettecridinidarülaceze benzeri kurumlara veya doğrudan hapishanelere kapatarak gerçekleştiren, bunları yapmadığı zamanlarda ise onları gerçek muhtaç ve edepli yoksul olarak tanımlayarak onları hayırseverlik nesnesi halinde getirip sadece yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar yardım yapan, bunun yanı sıra her durumda onları yoksul olarak tanımlayarak, toplum içinde farklı yere koyan yaklaşımların tarihi olarak görmüştür (Buğra, 2016). Bu görüşten yola çıkarak sosyal politikanın geçmişine baktığımızda toplumun alt sınıflarında yer alan, emeği ile üretime katkısı karşılığında geçimini sağlayan bireylerin çalışamayacak duruma geldikleri dönemlerde insanlık dışı muamele ile karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Refah devletleri geliştikçe sosyal politikalar da belirli bir çerçeve altında ve insan değeri göz önünde bulundurularak gelişmeye devam etmiştir. Refah devleti taahhütlerinin gelecekteki gerçekleştirilebilirliğini tehdit eden değişen ekonomik koşullar (örneğin daha yavaş büyüme veya sanayisizleşme) ve demografik eğilimler (özellikle nüfusun yaşlanması) gibi nedenlerle refah devletlerin gelişimine ket vurulabilmektedir (Buğra ve Keyder, 2015). Demografik sorunlar, düşük doğurganlık oranı ve daha uzun yaşam beklentisinin bileşimiyle ortaya çıkmıştır; bunlar külfetli bağımlılık oranları ortaya çıkarır ve güçlü ekonomik büyümenin olmadığı durumlarda şiddetli mali gerginliğe neden olmaktadır. Avrupa Ekonomi Topluluğu'nda 1996-2020 arasında yaş- bağımlılık oranı %50 artacaktır (European Community, 1993; Buğra ve Keyder, 2015). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) (1988) 2040 yılına kadar öngörülleri, özellikle Japonya gibi beklenmedik şekilde yüksek yaşlanmayla karşı karşıya kalan ülkelerde, yaşlanmanın sağlık ve emeklilik harcamalarını iki katına çıkaracağı yönündedir (Buğra ve Keyder;2015).

Türkiye'de ise sosyal politikaların gelişim süreci; teokratik yönetimden demokratik sisteme geçiş aşamasında modernleşme çabası kurumsal yapının eklemlenmiş bir yapı oluşmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde demokratikleşme girişimleri her ne kadar başarılı olamasa da bu dönemler modern sosyal politika uygulamalarının ilk karşımıza çıktığı dönemlerdir (Şişman, 2017). Tanzimat dönemine kadar, hayatını idame ettirirken yalnız olmakta zorlanan yaşlılar, engelliler, yeterli gelir elde edemeyen yoksullar vb. dezavantajlı gruplara yönelik gerek aile gerek komşu/ es dosttan gelen destek ile yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Bu durumun gerçekleşmesinde, dini düşünceler ekseninde gelişen geleneksel ilişkilerin etkisini göz ardı edemeyiz (Altan, 2008). Fakat her toplumda karşımıza çıkabilecek bu tür sosyal koruma hizmetleri 'insani yardım' olarak

değerlendirebilir. Türk toplumlarının geleneksel alışkanlıklarında da sıkça rastladığımız ‘sadaka’ kültürü etkisinin varlığı, sosyal politikaların modernleşme sürecini daha da zora sokmuştur diyebiliriz. Devamlılığı olmayan merhamet, acıma gibi hislerle ya da dinin etkisiyle gelişmiş geleneklerin yerine getirilmesi adına yapılan bu yardımlar bireyleri diğer bireylerin vicdanına bırakmakta ve kaynakların dağıtımında eşitsizlik yaratmaktadır. Kurumsal çerçevede gerçekleşmeyen bu yardımlar modern sosyal politika tedbirleri olarak değerlendirilemez (Bedir vd., 2012). Bu yardımların sosyal politika olarak değerlendirilebilmesi için hak temelli, kurumsal çerçeve içerisinde ve standart olması gerekmektedir. Bu hayırseverlik kültürü temeliyle yapılan yardımların kanun çerçevesinde değerlendirilmesi ve faydalandırılması uzun yıllar almıştır demek yanlış sayılmaz.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ise çalışma hayatında ya da ekonomik anlamda sosyal politika uygulamalarından bahsetmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Savaş sonrası sanayisini geliştirerek üretimini artırmaya çalışan ulusal sermayeyi artırmaya yönelik politikalarla kendini toplamaya çalışan bir ülkeden bahsedebiliriz. Cumhuriyet dönemi kötü bir ekonomi mirası devraldığı, ekonomik olarak güçlenmek için ulusal sanayisini geliştirmesi gerektiğinden işçilerin gecikmiş sosyal hakları ancak 1936 yılında ‘İş Kanunu’ ile yasallaştırılmıştır (Altan, 2008). İzlenilen sosyal politikalarda da canlılık ve hareketlilik olmuş; eğitim, sağlık ve çalışma alanında önemli ilerlemelerin görüldüğü bir dönem olduğu söylenebilir. Bu ilerlemenin temelinde kuşkusuz, Türkiye’nin 1946 yılında tek partili siyasal sistemden çok partili siyasal sisteme geçişi ve işçi sınıfının oy gücünün siyasal yaşamada ağırlık kazanmasının etkileri bulunmaktadır (Talas, 1992). Mevcut siyasi ortam sendikaların kurulup gelişmesine hukuki bir ortam sağlamıştır. Bu yıllarda sosyal güvenlik alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ücretlilerin toplam iş gücünün içerisinde payının arttığı, hızlı bir kentleşmenin başladığı bu yeni dönem insanların yaşamında köklü dönüşümlerine neden olmuş, kentsel yoksulluk, olumsuz barınma ve sağlık koşulları ile karşılaşmıştır. Aile yapısının da değişmesi ile birlikte sosyal güvenceye duyulan ihtiyacın şiddetlendiği bu dönemde sosyal güvenlik alanında gelişmelerin yaşanması doğaldır (Buğra, 2008:161).

1961 Anayasasının yürürlüğe girmesi ile sosyal politika ve sosyal haklar alanındadevrim niteliğinde değişimlerden bahsedebiliriz. Bu anayasa ile ‘sosyal hukuk devleti’ olan Türkiye Cumhuriyeti aynı zamanda ‘Sosyal ve İktisadi Hak ve Ödevler’ anayasa hükümleri doğrultusunda güvence altına alınmıştır. Bu yıllarda sosyal politika açısından en önemli gelişme ise 1976 yılında yürürlüğe giren 2022 sayılı ‘65 Yaşını

Doldurmuş, Muhtaç, Gücsüz e Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun' dur. Bu kanun ülkemizde devlet kurumu tarafından sağlanan çağdaş nitelik taşıyan ilk sosyal yardım olması açısından önemlidir. Kanun 2005 yılında revize edilmiş 'engelli aylığı ve engelli yakını aylığını' da kapsamına almıştır. Ancak bu yardım türü kriterlerinde 'kimsesiz' olma şartı aradığı için eleştirilmiştir; başka bir deyişle bu yardımdan faydalanmak isteyen vatandaşların anne, baba, kardeş ve çocuk gibi hiçbir yakının olmaması şartı bulunmaktadır. Böylece devlet bakım sorumluluğunu öncelikle aileye bıraktığı anlaşılmaktadır ve tamamen sorumluluğu kendi üzerine almaktan kaçınmaktadır (Metin, 2011). Devlet bakım sorumluluğunu tamamen üstlenmekten kaçınıyor olsa da 'sosyal devlet' gereklerini yerine getirmek amacıyla harekete geçmek durumunda olduğu da kabul edilmelidir. 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), devletin 'sosyal devlet' niteliğinden uzaklaşmak istemediğine bir gerekçe olarak gösterilebilir. Tüm il ve ilçelerde yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) fonda bulunan nakdi il ve ilçelerindeki dezavantajlı vatandaşlara ayni veya nakdi olarak ulaştırmaktadır. Geniş kapsamlı ilk sosyal yardım programı olan Fonun amacı kuruluş kanununda, fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımını adil bir hale getirmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek şeklinde özetlenmiştir. Her geçen gün gelişen sosyal yardım projeleri kuşkusuz dezavantajlı grupların eğitim, sağlık, beslenme gibi birincil ihtiyaçlarını düzenli olarak devam ettirmeleri konusunda desteklendiği yadsınamaz bir gerçektir. Fakat ihtiyaç sahiplerinin sadece insani şartlarda yaşamasını destekleyen bu yardım politikalarının 'şartlı' şekilde uygulanması ihtiyaç sahiplerini yardımların her an kesilebileceği konusunda tedirgin edebilmektedir. Yaşlılık ve engellilik geleneksel kültürden bu yana korunmaya muhtaç dezavantajlı gruplar olarak algılansa da yine aynı kültürün olumsuz yanlarının sirayet etmesi sonucu bu hizmetlerin 'hak temelli' gerçekleştirilmesi tam anlamıyla mümkün olmayabilmektedir.

1.3.1.Sosyal Politika ve Yaşlılık

Bireyler fiziksel fonksiyonlarını yitirmeye başladıklarında emek piyasasından zorunlu olarak kendilerini geri çekmek durumunda kalmaktadırlar. Üretime katkısını emeği karşılığında kazanç sağlayarak yapan bireyler yaşları ilerledikçe ve artık çalışamayacak duruma geldiklerinde maddi kazançları yoksa ortaya çıkan sağlık sorunları ve yaşadıkları psikolojik süreç sebebiyle zor bir dönem geçirmektedirler. Bu sebeple yaşlı bireyler gerek

aile, eş, dost gerek ise herhangi bir otorite tarafından korunmaya ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu sebeple yaşlılık sosyal politika alanının yakından ilgilendiği bir konudur. Sosyal politika yaklaşımında yaşlılık genellikle gelir kaybı riski, sağlık riskleri ve bakım ihtiyacı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yaşlanma; emeklilik, sağlık, sosyal bakım ve sosyal içerme politikaları üzerinden incelenmektedir (Yılmaz, 2018). Kamusal alanda hükümetler; emeklilik, sağlık, bakım gibi yaşlı bireylerin desteğe ihtiyaç duyabilecekleri konularda hizmet verebilecek sosyal politikalar geliştirmişlerdir.

Kamusal emeklilik sistemleri yaşlanma sürecinde ortaya çıkan gelir kaybı riskini toplumsal bir risk olarak tanımlamakta ve bu riski toplum yararına çalışan bir sigorta modeli ile kontrol altına almaktadır. Eşitlikçi ve hak temelli bir sosyal politika yaklaşımı, yaşlanma sonucu ortaya çıkan gelir kaybı riskini kendi kendilerine çözmeleri gereken bir sorun olarak görmektedir (Yılmaz, 2018). Bu sistem, sigorta sistemine dahil olamayan bireyler için alternatif bir çözüm yolu sunmamaktadır.

Yaşlanma ile birlikte kronik hastalıkların ortaya çıkışı arasında da doğrusal bir ilişki olduğu bilinmektedir. Kronik rahatsızlıkların çoğu yaşlanma sürecinde ortaya çıkar ve bu durum bireyleri yüksek sağlık harcamaları ile karşı karşıya getirebilmektedir. Sağlık sigortası sistemleri bireyleri yüksek sağlık harcamalarına karşı korumaktadır (Duben, 2018). Sağlık hizmetlerinin maddi olarak finansmanı farklı yollardan yapılabilir. Sosyal sigortalar, özel sağlık sigortaları vb. şekillerde finanse edilebilmektedir. Ülkemizde sosyal sigorta temelli sağlık finansmanı modeli emeklilik sistemine benzer bir biçimde işler. Ülkelere göre değişiklik göstermekle birlikte işverenler ve devlet de her çalışan başına kamusal sağlık sigortasına aylık katkı yaparlar. Erişim açısından sosyal sigorta temelli model çalışanların, emeklilerin, çalışan ve emeklilerin birinci derece akrabalık bağı bulunan yakınlarının sağlık hizmetlerine erişimi garanti altına alınır (Yılmaz, 2018: 182). Sağlık hizmetinden ücretsiz yararlanmayan, sigorta kapsamında çalışamayan bireyler için ülkemizde geçerli olan ‘Genel Sağlık Sigortası’ (GSS) sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme göre sağlık hizmetinden ücretsiz yararlanmak isteyen vatandaşlar ‘Genel Sağlık Sigortası’ için gelir tespiti başvurusu yapmaktadırlar. Gelir tespiti sonucu ailenin aylık kişi başı geliri yıllık belirlenen GSS sınırı altında ise aile sağlık hizmetinden ücretsiz yararlanabilirken, geliri sınırın üstünde olan aileler yine yıllık belirlenen aylık ödenen miktarları ödeyerek sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir.

Bireyler yaşları ilerledikçe gelir kaybı riski, sağlık kaybı riski ile karşı karşıya kalmakla birlikte öz bakım becerilerini yitirme, yalnızlık korkusu, hareket yeteneğinde azalma ya da kaybolma gibi sebeplerden dolayı bakım hizmeti ihtiyacı da hissetmektedirler. Bakım ihtiyacı hisseden yaşlı bireyler için ülkemizde bakım hizmetleri farklı modellerde karşımıza çıkabilmektedir. Bakım ihtiyacını karşılamada geçmişten bugüne ilk başvuru olan çözüm, aile bireylerinden (genelde kadın aile üyelerinden bir kişi) bir ya da birkaç kişinin yaşlı bireyin bakımını üstlenmesi şeklinde bilinmektedir. Fakat yaşlı bireyin bakımı sırasında esenliği sağlanamadığı durumlarda çeşitli bakım hizmet modelleri geliştirilmiştir. Bunlardan biri kurum bakımı modelidir. Günümüzde ülkemizde hem kamu hem özel kurumlar tarafından yürütülen huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri kurum bakımı modelinin farklı tezahürleridir (Yılmaz, 2018). Fakat artan yaşlı nüfusunu göz önünde bulundurursak kurumsal bakım altına alınabilecek olan yaşlı sayısının nüfusa göre oldukça kısıtlı olacağı öngörülmektedir. Bakım hizmetlerine yönelik diğer hizmet modeli, bakıma ihtiyacı olan bireyin kendi evinde herhangi bir aile bireyi ya da vesayeti altında olan kişi tarafından bakımının üstlenmesi üzerine kamu kaynakları tarafından nakit desteği yapılması modelidir.

1.4. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardım, toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan 'yoksunlaşma' olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, (geçici olarak) giderilmesine karşı insani bir hizmet alanı olup; en geniş anlamda, yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa zamanda kendi kendilerine yetecek hale getirmek amacını taşıyan nakdi ve ayni sosyal gelirden oluşan sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır (Yeşilirmak, 2010). Diğer bir ifadeyle; kişilerin elinde olmayan sebeplerle maddi anlamda dezavantajlı olarak dünyaya gelmeleri ve mutlak ya da nispi yoksulluk çekmeleri durumunda, insanlık haysiyetine yaraşır düzeyi sağlamak amacıyla devlet bütçesinden veya bu amaçla oluşturulmuş özel fonlardan yapılan karşılıksız maddi desteklerdir (Seyyar, 2003:50). Günümüzde yoksullukla mücadele eden bireylerin, birincil ihtiyaçlarını karşılamada oldukça zorlanırken bunun yanında post modern dünyada ihtiyaç algısının büyük ölçüde değişimi sonucu artan talepleri karşılama konusunda da büyük bir

çıkmaza girmiş durumda oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yaşam koşulları altında değerlendirilen bireyler için sosyal yardım hizmet modellerinin önemi büyüktür dememiz yanlış olmayacaktır.

Sosyal haklar öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ve giderek başka bölgelerde de 'refah' olarak bilinen uygulamaları içerir: ücretli emeğe katılamayanlara hükümetten gelen ve temel ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan yardımlar gibi. Marshall sosyal hakları kapitalizm tarafından üretilen ve kaçınılmaz olarak bazılarını daha fazla etkileyen en kötü eşitsizliklerin düzelticisi olarak görmüştür. Marshall için sosyal haklar 'Refah'tan çok daha fazlasıdır. O, vatandaşlık haklarının kapitalizme paralel bir sistem olduğunu, piyasanın rekabetçi ve karcı mantığının geçersiz olduğu bir yaşam alanı ürettiğini düşünüyordu. Avrupa' da refah devletinin önemli bir yekûnu herkesin erişebileceği 'evrensel' hizmetlerden oluşmaktaydı, bunlar ücretsiz eğitim ve sağlık savaş sonrası ortamda en mühim olanlarıydı. Vatandaşlar hayatlarının çoğunu, kapitalist emek piyasasınca üretilen eşitsizliklerin büyük oranda etkisinin hissedilmediği bu paralel alanda harcayacaklardı. Marshall'a göre sosyal vatandaşlık kapitalist toplumların içine temel bir gerilimi yerleştirmektedir. Kapitalizm vatandaşlar arasında sadece eşitsizlik üretmiyordu; piyasa vatandaşların eşit olmamasını gerektirir: vatandaşlar para kazanmak için emeklerini satacak ve üretilenleri tüketmek için rekabet etmelerini sağlayacak teşvik edenlere sahiptir (Nash, 2016).

Ülkemizde neo-liberalleşmeden 1980'lerde söz edilmeye başlanmıştır. 24 Ocak Kararları ile başlayan bu süreç Türkiye'nin küresel pazara eklemlenmesini simgeleyen önemli bir dönüşüm noktasıdır (Öztürk vd., 2008). 'Ekonomik kalkınmayı başlatmak' amacıyla alınan bu kararların özelliği ülkede sanayinin gelişmesini sağlamak ve dış ticarete yönelmektir. Oysa nüfusun çoğunun kırsal alanda yaşadığı Türkiye'de tarımsal kalkınma bu programlarda göz ardı edilmiştir (Karluk, 2002). 1950'li yıllarda sanayileşme ve beraberinde getirdiği ekonomik gelişmeler kırdan kente göç başlatmıştır (Güreşci, 2011). 1935 yılında gerçekleştirilen nüfusumuzun %23, 5'i şehirlerde yaşarken bu oran 1990 yılında %59, 01'lere ulaşmıştır (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000).TUIK 2010 verilerine göre ise kırdan kente göç edenlerin sayısı 1.168.285' e ulaşmıştır. Neo- liberal politikaların 24 Ocak, 1980'den itibaren uygulanması kırsal yapıda değişim, çarpık kentleşme, kentsel yoksullaşma, göç, doğum oranlarında azalma gibi sonuçlara yol açmış ve 1990'lardann sonra toplumsal kriz başlangıcı olarak karşımıza çıkmıştır (Delibaş, 2015). Kentlere göçün

bu denli artışı istihdam açısından sorunlara yol açmıştır. Kentlerdeki istihdam açığından çok fazla göç gerçekleştiğinden sosyal güvencesiz, fason veya günlük yevmiye ile çalışan kişilerin sayısı artmıştır. Dolayısıyla çarpık kentleşme, alt yapı sorunları ve yoksulluk gündeme gelmiştir.

Adaletsiz gelir dağılımından kaynaklanan yapısal sorunlar son çeyrek asırda sermaye birikim sisteminin küresel ölçekte yeniden yapılandırılması, sanayileşme teşviki, kente göç ile ilişkilendirebiliriz. Yoksulluk tamamen ortadan kaldırılamasa da ‘sosyal devlet’ anlayışının benimsenmesiyle çözülmeye çalışılmıştır. 1982 Anayasası’nın 2. Maddesinde Cumhuriyet’in nitelikleri arasında ‘sosyal devlet’ vurgusu yapılmaktadır. Yine Anayasanın 5. Maddesinde, ‘kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak’ devletin görevleri arasında sayılırken, Anayasa’nın 10. Maddesinde ise herkesin ayrım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu; çocukları, yaşlıları, engellileri, şehit yakınlarını ve gazileri korumaya ve desteklemeye yönelik alınacak tedbirlerin de eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı belirtilmiştir. Sosyal yardımlar açısından en önemli gelişme 1976 yılında yürürlüğe giren 2022 sayılı ‘65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun’ (Öktem ve Erdoğan, 2018; Yatkın, 2019). Bu kanun Türkiye’de doğrudan kamu sektörü tarafından finanse edilen, kapsamı belirgin ve bu anlamda çağdaş nitelikli ilk sosyal yardım düzenlemesi olarak kabul edilmektedir. Devlet tarafından sosyal politikaların üretilmesini ve uygulamasını zorunlu haline getiren geleneksel yardımlaşma modelinin ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalması gibi sebeplerle 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kurulmuş, dağınık durumda bulunan kamu sosyal hizmet uygulamalarının tek çatı altında toplanması hedeflenerek muhtaç çocuk, yaşlı ve engellilere yönelik hizmet verilmeye başlanmıştır (Şişman, 2017:16).

1986 yılında halk arasında yaygın olarak kullanılan adıyla ‘Fak- Fuk- Fon (Fakir Fukara Fonu)’ kurulmuştur. Turgut Özal döneminde 3294 sayılı kanunla, “fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımını adil bir hale getirmek” amaçlanmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun denetimi Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca yapılır. Bu Kanunun amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynî yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulur. Mülki idare amirleri vakfın tabii başkanı olup, illerde belediye başkanı,

defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu müdürü ve il müftüsü; ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, Sağlık Bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü ve ilçe müftüsü vakfın mütevelli heyetini oluşturur. Ayrıca her faaliyet dönemi için, il dahilindeki köy ve mahalle muhtarlarının valinin çağrısı üzerine yapacağı toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla kendi aralarından seçecekleri birer muhtar üye ile ilde kurulan ve bu Kanundabelirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri iki temsilci ve hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği iki kişi; ilçe dahilindeki köy ve mahalle muhtarlarının kaymakamın çağrısı üzerine yapacağı toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kendi aralarından seçecekleri birer üye ile ilçede kurulu ve bu Kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri bir temsilci ve hayırsever vatandaşlararasından il genel meclisinin seçeceği iki kişi mütevelli heyetinde görev alırlar. Heyet haftalık olarak gerçekleştirilen toplantılarda talep edilen yardımları değerlendirmekte oy çoğunluğuna göre karar vermektedirler. Bu kanunla ilk defa bu kadar geniş kapsamlı bir sosyal yardım faaliyeti uygulanmaya başlanmıştır. Uygulama yoksullukla mücadelede devletin doğrudan bir biçimde ve aktif şekilde rol almaya başlaması bakımından önemlidir (Demirhan ve Kartal, 2014: 261).

Kamu hizmetlerinden eğitim, sağlık, konut ve sosyal yardım doğrudan devletin gelir adaletini sağlamaya ya da gelir adaletindeki eşitsizliği azaltmaya yönelik olduğu zaman sosyal yardımdan bahsedebiliriz. Gelirin adil dağıtılmasının en önemli göstergelerinden bir tanesi de bu hizmet alanlarının dezavantajlı bireylere ne kadar ulaştırıldığıyla ilgilidir. Sosyal yardım eskiden beri dezavantajlı kesimi muhatap alan hizmet kalemidir. Bu hizmeti ağırlıklı olarak bazen sivil toplum, özel sektör, enformel sektörler sağlamışken bazen de merkezi yönetim ve yerel yönetimler sağlamıştır. Ülkelerin refah seviyeleri ne olursa olsun toplum içinde mal ve hizmetlere rahat ulaşan, maddi durumu ortalamanın üzerinde olan bir kesim ve bu mal ve hizmetlere ulaşımı zor olan ekonomik seviyesi ortalamanın altında olan kesim arlığını koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca siyasal sistemin ve sosyal yapının sosyal adalete yakınlığına ya da uzaklığına göre değişiklik gösterse de sosyal yardım sürekli var olmuştur. Aynı şekilde sosyal yardıma yaklaşım, bireylere ve topluma göre çok çeşitlilik arz edebilmekte, ülkelerin ya da bireylerin ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikleri kadar, ideolojik tutumları da sosyal yardıma yaklaşımı belirleyebilmektedir

(Kesgin, 2013). Elbette çalışma gücüne tekrardan erişemeyecek olan dezavantajlı bireylerin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin; bedensel engelli vatandaşlar, 65 yaş ve üstü çalışma gücünü kaybetmiş bireyler, bakmakla yükümlü olduğu küçük çocuğu bulunan kadınlar vb. Sosyal yardımlar dezavantajlı olan grupların hayat standartlarını yükseltmek, temel ihtiyaçlarını karşılamak adına hizmet vermeyi amaçlayan programlar bütünü olarak da tanımlayabiliriz. Ülkemizde sosyal yardımların uygulanma ön koşulu gelir miktarı olarak bilinmektedir. Dolaylı olarak yoksulluk seviyesini, sosyal yardımların uygulanması aşamasında önemli bir ölçüt olarak kabul edebiliriz. Ülkelerin ekonomik kapasitesi, sosyal güvenlik sistemi, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ve teknolojik gelişmişlik düzeyleri gibi yapısal nedenler ile sosyal sermayenin yetersizliği, tembellik ve umutsuzluk gibi bireysel nedenler bir yandan yoksulluğun boyut ve nedenlerini ortaya koymakta diğer yandan sosyal yardım faaliyetlerinin sınırlarını belirlemektedir diyebiliriz.

Çalışma Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kapsamında yapılan sosyal yardımlarla sınırlı olduğundan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kapsamında faydalandırılan yardım türlerini ve bu yardım türlerinin şartlarını ele alacağız.

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun 2nci maddesinin üçüncü fıkrasında *'Ayrıca, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre, hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar da bu Kanun kapsamındadır.'* Hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun 2017/7 sayılı Kararı'yla yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Kapsamında olup muhtaç bulunanlara yapılacak Sosyal Yardımlara ilişkin İlke Kararı'nın 3 üncü maddesinde *'Muhtaçlık sınırının Hesaplanmasında her yıl belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ü dikkate alınır. Aylık net asgari ücret hesabında asgari geçim indirimi dikkate alınmaz.'* Hükmü yer almaktadır. Bu hususta 2022 yılı için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Mütevelli Heyeti Kararıyla tespit edilenlere yardım yapılmasında kullanılacak olan muhtaçlık sınırı 1417, 80 TL'dir.

1.4.1. 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu Kapsamında Yapılan Yardımlar

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu kapsamında faydalandırılan yardımlar 5 ana başlıkta incelenmektedir. Aile Yardımları, Barınma- Gıda, Engelli- Yaşlı, Sağlık ve Eğitim başlıkları altında toplanan yardımlar genel olarak yıllık olarak belirlenen kişi başı düşen gelir muhtaçlık sınırının (1417, 80 TL) altında olması şartı gözetilerek inceleme yapılmaktadır. 3294 Sayılı kanun kapsamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce yapılan yardımlar Tablo: 1.'de verilmiştir. Ancak çalışmamızın amacı doğrultusunda, tamamen veya çoğunlukla 65 yaş üstü bireylerin faydalandığı sosyal yardımlar Ek.4.'de ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tablo 1.2. Sosyal Yardım Programları

Aile	Barınma- Gıda	Engelli- Yaşlı	Sağlık	Eğitim
Doğum Yardımı	Gıda Yardımları	Yaşlı Aylığı	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri	Şartlı Eğitim Yardımları
Çoklu Doğum Yardımı	Aşevleri	Engelli Aylığı	Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)	Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımları
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardımı	Barınma Yardımları	Engelli Yakını Aylığı	Katılım Payı Ödemeleri	Eğitim Materyali Yardımı
Öksüz Yetim Yardımı	Yakacak	Yaşlı ve Engelli Bakım Projeleri	Kronik Hastalık Yardımı	Öğrenci Barınma-Taşıma- Yemek Yardımı
Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardımı	Sosyal Konut Projesi Yardımları	Engelli İhtiyaç Yardımları	Silikozis Hastalarına Yapılan Ödemeler	Yurt Yapımı
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	Elektrik Tüketim Desteği			Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Yönelik Yardımlar
				Muhtelif Eğitim Yardımları

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2021

1.4.2. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihsel Arka Planı

Türk toplum yapısı gerek kültürel kodlar sebebiyle genel dini yönergelerin etkisiyle yoksul kimselerin insani koşullarda yaşaması için dayanışma içerisindedir diyebiliriz. Bu kültür ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ortaya konulan ‘FightingPoverty A MatterObligation, Not Charity’ (Yoksullukla Mücadele, Hayırseverlik Değil!) sloganıyla ‘hatır severlik’ olarak çevirisi yapılan ‘charity’ kelimesi giderek ‘sadaka kültürü’ kavramı ile karşılık bulmuştur. Bu kavramın temsil ettiği devlet algısı ise vatandaşı ile arasında minnet ve lütuf ilişkisine dayalı bir sosyal yardım politikasına, hak temelli anlayışın karşısında bir devlet gönderme yapar (Tireli, 2012). Sadaka kültüründe lütuf olarak verilen hayır amaçlı ve kişinin vicdanına dayanan yardım türü kurumsal olmadığından ihtiyaç sahibinin gerçekten ihtiyacı olduğu zamanda değil yardım yapacak kişinin uygun olduğu zamanda ulaştırıldığından yararlılığı da tartışılmaktadır.

Yirminci yüzyıla kadar devam eden bu sosyal yapı, yerel ve sivil inisiyatifin güçlü olduğu, ağırlıklı olarak Sivil Toplum Kurumu olan vakıflarca sosyal yardımın sosyal hizmetlerle neredeyse yapışık şekilde hizmet vermişlerdir. Ancak 2. Mahmut döneminde vakıfların devlet idaresine alınması ve merkezileştirilmesi sivil toplumun sosyal yardım faaliyetlerindeki etkinliğini bir ölçüde azaltan bir düzenleme olarak görülebilir. Yüzyılın sonlarına doğru özellikle 2. Abdülhamit döneminde geleneksel ve modern sosyal politika ve sosyal yardım uygulamalarının bir araya getirildiği, bu alanda hizmet etmek üzere Hamidiye Etfal Hastanesi, Darüşşafaka, Darülaceze ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi günümüze intikal eden köklü kurumların oluşturulduğu görülmektedir (Akyol, 2013: 44-45). Fakat bu kurumlar tahmin edileceği üzere hayırseverlik geleneğini sonlandırmamıştır. Türk toplumunda yer alan geleneksel dini motifler; örneğin ramazan ayında fitre- zekat verme, kurban bayramında yoksul kimselere kurban etinden dağıtma gibi ritüeller sosyal yardım olgusunun kurumsallaşmasını ve kanunlaşmasını zorlaştıran etmenler arasında sayılabilmektedir. Toplum arasında bilinen atasözlerinden olan ‘Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.’ Anlayışı toplumda oldukça yaygın olup bu durumun belirli yararlarının da olduğunu söyleyebiliriz. Fakat hayırsever tarafından yapılan yardım şekli tamamen hayırseverin seçtiği kişiye ve onun seçtiği zamanda olduğundan verimlilik konusunda akıllarda soru işareti oluşturmaktadır. Kurumsal bir yardım şekli için yardım yapılacak kişinin belirli kriterlerde olması, gerçekten muhtaç olduğuna kanaat getirilmesi durumunda belirli dönemlerde ya da muhtaç vatandaş yardım talebinde bulundukça değerlendirilen bir

kuruluşun varlığı Türk toplumu için çok geç kendini var edebilmiştir. Başka bir deyişle Türkiye’de sosyal yardım müessesinin yasal güvenceye bağlanması, kamusal sorumluluk dâhilinde devlet kurumları eliyle yürütülmesi ve hizmet sunumunda standart usullerin belirlenmesi gibi aşamaların gerçekleştirildiği süreç, savaş sonrasında kurumsal yapılanmasını tamamlamak için zamana ihtiyacı olan genç Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından epey uzun zaman sonrasına rastlar (Yılmaz vd., 2018).

İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar modern sosyal politika konusunda Türkiye’de uygulanan önlemler, çoğunlukla memurların emeklilik ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkıyla sınırlı kalmıştır. 1976’da, emeklilik hakkına ve geçimlerini temin edebilecek kimseye sahip olmayan, 65 yaşın üstündeki yoksul yaşlılara ve çalışamayacak durumdaki özürlülere belirli bir aylık bağlanmasını öngören, 2022 sayılı kanun yürürlüğe giriyor. (Buğra ve Sınmazdemir, 2002:10). 1986 yılında 3294 Sayılı Yasa kapsamında Başbakanlığa bağlı olarak Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma ve Teşvik Fonu (SYDTF) adı altında merkezi Ankara’da ve Türkiye’nin tüm il ve ilçelerinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) adıyla temsilcilikleri bulunan aktif bir kamusal sosyal yardım fonu kurulmuş, 2004 yılında çıkarılan 5263 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak teşkilatlandırılmış dalayısıyla Fon idaresi kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Kurum, günümüzde faaliyetlerini 2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Yılmaz vd., 2018).

1.4.3. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamaları

İhtiyaç sahibi ailelere yapılan ayni ve nakdi yardımlar dünyada 1980’ler ile birlikte daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Bu yıllar, küreselleşme ve yeni- liberal algının dünya sahnesinde görünmeye başladığı dönem olarak sayılabilir. Eardley ve arkadaşları (1996), OECD üyesi 24 ülkede sosyal yardım sistemini kapsam, harcama miktarı, yardım miktarı, idari yapı, inceleme görevlilerinin seçme sürecindeki inisiyatif düzeyi gibi başlıca özelliklerine göre, sosyal yardım sistemlerini başlıca tiplere ayırmışlardır (Eardley vd., 1996: 168-169; Ünlütürk ve Ulutaş, 2017). İlki **Seçici Refah Sistemleridir**. Bu sistemi Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler gelir testine dayalı olarak uygulamaktadır. İkinci sistem **Sosyal Yardım Devleti’dir**. Sosyal yardım devleti, damgalayıcı ve kayırmacı

özellikleri ile bilinir. Bu sisteme örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri gösterilebilir. Bir diğer sistem **Bütünleşik Sosyal Koruma Ağına Sahip Refah Devletleri** sistemidir. Bu sistemde sosyal yardım merkezi ve hak temelli biçimde düzenlenmiştir. İngiltere, Kanada ve İrlanda gibi ülkelerde kullanılmaktadır. **İkili Sosyal Yardım Devleti** sistemi geniş sosyal yardım sistemlerini bir arada barındırmaktadır. Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'ta uygulanan bir sistemdir. Türkiye ve diğer Güney Avrupa ülkeleri **Gelişmemiş Yardım Sistemine Sahip** ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Bu sistemde engelli, yaşlı, eşi vefat etmiş kadınlar vb. gibi belirli gruplara yardım yapılmaktadır.

Görüldüğü gibi ülkelerin farklı özelliklerinden dolayı tüm dünyayı tek bir çatı altında toplayan tek tip bir sosyal yardım uygulaması bulunmamaktadır. Ancak sosyal yardım anlayışının hedefi ve amacı göz önüne alındığında, araç olarak farklılıklar olsa dahi amaç olarak benzerlik ortaya çıkmaktadır. Bu benzerliklerin başında, 1990'lı yıllarda gerçekleşen radikal refah devleti reformları ile birlikte sosyal yardımların pek çok ülkede bir hak olmaktan çıkmış olması ve sosyal yardımların öncesine göre daha fazla şartlara bağlı hale getirilmesi gelmektedir. Ekonomik olarak durgunluk, işsizlik, istihdam yetersizliği ve refah devletlerinin uygulamalarının artan maliyetlerinden dolayı cömert sosyal yardım politikalarının 'bağımlılık kültürü' oluşturduğu sonucuna varmışlardır (Karagöl, Dama; 2015). İleri sürülen bu görüşün doğruluğu ve haklılığı hakkında ortak bir yargı bulunmamaktadır. Başta ABD olmak üzere pek çok ülkede sosyal yardımlar daha sıkı şartlara bağlanmış ve yardımlardan yararlanma süreleri kısıtlanmıştır (Coşkun vd., 2011). Ülkeler bağlamında incelendiğinde, sosyal yardımların milli gelir içinde önemli bir yer tuttuğu ülkelerde gelir eşitsizliklerinin daha az olduğu görülmektedir. ABD'de yardımlar bir çeşit işe başlama teşviki gibi görülürken; İsveç, Norveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde sosyal devlet anlayışı gereği sosyal yardımlar, kişiyi muhtaçlıktan kurtaracak bir araç olarak kabul edilir (Karagöl, Dama; 2015).

Avrupa'daki sosyal politika yaklaşımlarının temel özelliği, genel olarak "hak" kavramını merkeze alarak, yardım programlarını sosyal dışlanmayı engellemek üzerine kurgulamalarıdır. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde sosyal adalet uygulamalarında önemli bir yer kaplayan sosyal yardımlardan en önemlisi, asgari gelir desteğidir. Bu uygulama, geliri belirli bir düzeyin altında olan bütün vatandaşlara, kamu kaynaklarından düzenli olarak yapılan nakit transferini içerir ve muhtaçların insanca yaşayabilecekleri bir geliri garanti eder. Avrupa kıtasında ülkeler arasında farklılıklar görülse de genel olarak halkın refahının

yüksek derecede gözetildiği bir sosyal yardım sistemi olduğu ve kamu kaynaklarının kullanıldığı bilinmektedir.

İngiltere gibi liberal tarzda bir refah sisteminin benimsendiği ülkelerde ise piyasa mekanizmasına ağırlık verilmiş ve sosyal yardımlar, muhtaçlara devletten ziyade özel sektör aracılığıyla ulaştırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla burada önemli olanın, kişisel sorumluluk ve piyasaya olan güven olduğu söylenebilir. İngiltere’de ulusal ve bütünsel bir sosyal yardım sistemi hâkimdir. Bu ülkede faydalanıcının belirlenmesi ve ödemenin yapılması ortak kriterlere bağlıdır.

Almanya’da ise sosyal yardımlar gönüllülük esasına göre değil, devletin vatandaşlarına verdiği yasal bir hak olarak sunulmaktadır. Sosyal yardımlar öncelikli olarak Anayasa’da ve detaylı olarak da kanunlarda bir hak olarak hükme bağlanmıştır. Bu durum, vatandaşın hak mağduriyetine uğradığında sorunu mahkemeye taşıyabilme imkânı sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi sosyal yardımların biçimi ülkelerin sosyolojik, kültürel ve ekonomik durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Bir ülkeye çok uygun olan bir sosyal yardım modeli başka bir ülkenin ekonomik ya da kültürel durumuna uymayabilmektedir. Bu bağlamda sosyal yardım modellerinde başat bir modelden söz etmek çok mümkün olmamaktadır.

1.4.4. Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2007 seçimleri sonrasında hükûmeti kurmasının hemen ardından, "hamili kart yakınımdır" döneminin kapandığını, bundan böyle kimseye "ayrımcılık" yapılmayacağını ifade etti. Aynı gün haber bültenlerinde, Başbakan'ın ifadesine tezat oluşturduğu gerekçesiyle milletvekillerine ulaşan kişisel istek ve taleplerin çeşitliliği ve çokluğu konu olarak işlendi (Kurtoğlu, 2012). Erdoğan’ın söylemini yorumlamak gerekirse, şimdiye kadar ‘kollamacı’ tavrın yaygın görüldüğü fakat bugünden sonra görülmeyeceği anlamına gelmektedir. Bu tutumun halk dilinde karşılığı ‘torpil’, ‘adamı olmak’ gibi söylemler diyebiliriz. Çocuğunun istenilen okula kaydının yapılmasından hastanede iyi muamele görebilmeye, fatura ödemelerinin halledilebilmesinden tayin işlerine, iş ve işçi bulmaktan pazar alışverişlerine kadar gündelik hayatı ve geleceği ilgilendiren pek çok konuda ‘adam’ başvuru kaynakları başında gelir

(Kurtoğlu, 2012). Bu bağlamda değerlendirildiğinde sosyal yardım uygulamaları konusunda da 'kollamacı' sistem halk arasında kabul gören bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sosyal yardım uygulamalarının kanun sisteminde düzenli uygulamalar haline gelmesinin 2000'li yıllara denk geldiğini kabul edersek öncesinde genelde geleneksel yöntemlerle yardımlaşma faaliyetleri gerçekleştirildiğinden 'adamı olma' olgusunun daha çok görünür olduğu bir zeminin -yardımlaşma ve dayanışma bağlamında- var olduğunu iddia etmek çok da haksız bir iddia olmayacaktır. "Adamı olmak" ifadesinin sosyal bilimlerdeki kavramsal karşılığı patronaj, patron-müşteri, kliyentalizmdir.

Türkiye'de patronaj ve siyasî kliyentalizm üzerine yapılmış olan az sayıda çalışma, Türkiye'de patronaj ilişkilerini incelemek ve gidişatının analizini yapmak kadar, yapısını da ortaya koyma çabasıdadır. Güneş-Ayata (1994), siyasî patronajın dört evresinden bahseder. Tek Parti döneminin başlangıcından çok partili hayatın başladığı 1946'ya kadar merkezi hükümetin modernleş(tir)me amacıyla giriştiği patronaj, ilk evredir. Bu evrede modernleştirme projesini hayata geçirmeye çalışan ve halkla arasına mesafe koyan kurucu Cumhuriyet Halk Partisi'nin elitlerinin girdikleri patronajın muhatapları yerel ileri gelenlerdir. Çok partili hayata geçişle başlayan ikinci evrede Demokrat Parti, kırsal kesimin oylarını seferber etmeyi amaçlayan ve yüz yüze ilişkilere dayanan siyasî patronaj kanallarını kurup seferber etmiştir. 1960'ların ortasından itibaren kırdan kente göçün hacim ve hız kazanmasıyla kentlerde yoğunlaşan nüfusun oylarının seferber edilmesini hedefleyen partiye bağlı patronajın yaygınlaştığı üçüncü evrede patronaj, CHP örneğinde olduğu gibi ideolojik eğilimler ve söylemlerle de bir araya getirilmiştir. 1980'lerden sonraki dönemi içeren dördüncü evrede patronaj, Anavatan Partisi iktidarı ve siyaset yapma biçimiyle birlikte, yüz yüze ilişkilere dayanan siyasî patronajdan seçim bölgelerine para ve yatırım aktarmaya dayalı siyasal patronaj, baskın patronaj türü olmuştur(Kurtoğlu, 2012). Sosyal politika-hayırseverlik ilişkisi bağlamında konuya bakan Çelik'e göre (2010: 153), 1980 sonrasındaki yeni liberal dönemde 1994 seçimleri bir dönüm noktası olmuş ve "muhafazakâr hayırseverlik" ekseninde gelişen kliyentalizm, AKP'nin yönlendirmesi altında gittikçe derinleşen ve yaygınlaşan bir şekilde sosyal devletin yerini piyasaya bırakmasıyla açılan boşluğu doldurmuştur. AKP döneminde gerçekleştirilen sosyal politika dönüşümlerini analiz eden Aziz Çelik (2010), yaratılan sosyo-siyasal ortamın kliyentalizm için elverişli bir ortam sunduğunu göstermektedir. Bu ortamda siyasal kimliğini inanç teması üzerine kurmuş olan AKP döneminde, kliyentalizm bağlamında hemşerilik temasının yeri, özellikle dinî

temalarla iç içe geçip geçmediği, hangi düzey siyasette ve nerelerde siyasî patronajın nasıl yürütüldüğü hakkında daha fazla sayıda bilimsel çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır (Kurtoğlu, 2012).İnanç temasının Türk toplumu için önem arz ettiğini söyleyebiliriz. Siyasi bir gücün dini temalarla iç içe geçmiş olması, kodlarında İslaminüanslara yer vermesi toplumun belirli kesimleri tarafından ilgi çekebilmektedir. Bu noktada gelişen bu durumları son zamanlarda oldukça karşımıza çıkan İslami köktencilik kavramıyla ilişkilendirebiliriz.İslamî köktencilik son yirmi yılda gerek ülkemizde gerekse dünyada en çok tartışılan konularından biri ola geldi. 1920’lerde ABD’de ortaya çıkan Protestanlık orijinli fundamentalizm (köktencilik) kavramı son yirmi yıldır Müslüman ülkelerinde çok yaygın olan İslam kaynaklı siyasal hareketi tanımlamak için kullanıldı (Delibaş, 2004; 2009).Genelde dini hareketlerin bütün dünyada yükselişe geçmesi ve özelde İslamcı hareketlerin ortaya çıkıp bütün Müslüman ülkelerde gelişip yayılması 1990lar boyunca akademik çevrelerde, yazılı ve görsel basında, gazete ve dergilerde en çok tartışılan konuların başında geldi. (Delibaş, 2004). Bu durum ülkemizin geleneksel geçmişinde her zaman varlığını hissettirse de 2000’li yılların başında Adalet ve Kalkınma Partisinin muhafazakâr tutumuyla ülkemizde iktidara gelmesi ile İslami köktencilik tutumunu benimseyen kesimin görünürlüğü de oldukça artmış olduğunu söyleyebiliriz. Dinin tarihsel gelişimine baktığımızda 1970 sonrası köktendinci hareketler, büyük bir hızla yayılmaya başladı. Bu yükselişin sebebi ise, siyasal çatışmaların sınıf/ideolojik eksenli olmaktan çıkıp kimlik eksenli bir karaktere bürünmesi ile de açıklanabilir (Delibaş, 2008: 136).Bu durumun benzeri 19.YY. İngiltere’ sinde de karşımıza çıkmaktadır. Victorya Dönemi olarak bilinen bu dönemde hayır ve kilise gruplarınca dağıtılan yardımların dağıtılması konusunda oldukça kararsız kalınmış ve değişken bir tutum sergilenmiştir. Bir dönem Kraliçe Viktorya’nın konuşmalarına katılan yanında olan kişilere yapılan yardımlar olmuştur. Bu kişilere yapılan yardımlarda yoksul ve muhtaç olma kriteri aranmamıştır. Bunun yanında halk arasında alkolik, ahlaksız, kötü biri olarak bilinen bireylerin yoksulluğu göz önünde bulundurulmayarak onlara maddi desteksaglanmamıştır. (Kovancı, 2003). Bu durum aslında kliental ilişki ağlarının her dönem herhangi bir yerde karşımıza çıkabileceğinin bir işaretidir. Günümüzde İslami köktencilik ile sağlanan hamilik geçmişte bir konuşmaya katılarak, bir otoritenin yanında olduğunu açık olarak belirterek sağlanabilmektedir. Aynı tutum günümüz için de zaman zaman geçerli olabilmektedir.

Profesyonel anlamda sosyal yardım modellerinde hayırseverlik amaçlı acıma gibi duygular ile uygulanmamalıdır. Bu tarz uygulanan yardımlar kurumsal nitelik taşımamaktadır. Bunun aksine sosyal yardım hak temelli belli bir politika üzerinden yürütülmelidir. Sosyal güvenlik nasıl devletin güvencesi altında ise sosyal yardım da aynı düzende yürütülmesi gerekmektedir. Bir ülkede insani yaşam standardının altında yaşayan bireylerin çoğunluğu oluşturması o ülkede büyük bir sosyal sorun bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu gibi büyük sosyal sorunlar yaşayan ülkelerin yardımına ise uluslararası yardım fonları çözüm aramaktadır. Bunun dışında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal yardım politikaları bütüncül bir yapıyla hak temelli sosyal yardım modellerini uygulamaktadır. Hak temelli sosyal yardım anlayışının yerleşmesi ve gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biri siyasi kayırmacılığın bir türü olan ‘klientalizm’ olarak görülmektedir. Klientalizm kavramı esas itibarıyla siyasal otoritenin dağıtım ölçütlerine göre sunulan birtakım hizmetler ya da mallar karşılığında, siyasal destek talebinde bulunmasına karşılık gelmektedir (Metin, 2011). Bu durum karşımızda günlük hayatımızda kullandığımız herhangi bir gıda malzemesi olabilirken sağlanan rant dahi olabilmektedir.

Önemle ifade edilmelidir ki; modern anlamda sosyal yardım, acıma, yardımseverlik veya hayırseverlik değerlerini içermez (Çetinkaya, 2012:19). Bunun aksine sosyal yardım hak temelli bir düzlemde ele alınmalıdır. Bu bağlamda sosyal yardımların dar kapsamlı, gelip geçici, gönüllü uygulamalardan ziyade kalıcı ve yaygın uygulamalardan oluşması gerektiğini belirtmek gerekir. Sosyal yardımların hak temelli olarak ele alınması toplumun adeta bir bütün şeklinde kendini koruması olarak da değerlendirilebilir. Nitekim hak temelli sosyal yardım anlayışında yoksulların ve muhtaçların, vatandaş olarak birtakım yardımlardan yararlandırılmaları bir sosyal hak olarak ele alınmaktadır (Yuvalı, 2012). Sosyal yardımlar insani bir uygulama olduğundan yardımdan faydalanan birey ile yardım sağlayan birey arasında eşit olmayan bir ilişki oluşturabilmektedir. Bu bağlamda karşımıza çıkan klientalizm ve patronaj kavramlarıdır.

Klientalizm Türkiye’de parti politikalarının gelişimi ve yayılmasında işlevsel bir rolü vardır. Çünkü siyasi katılımın yayılması ve klientalizm eş zamanlıdır ve karmaşık bir şekilde etkileşime girmişlerdir (Özkanan ve Erdem, 2014). Patronaj (himaye) ve klientalizm (müştericilik/vekillik), Türk partilerinde, taraftarlar ve kadrolar arasındaki etkileşimin tipik biçimidir. Patronaj ve klientalizmden kasıt, oyla değiş tokuş edilen her türlü devlet kaynağı ve ayrıcalığıdır. Patronaj ve klientalizm, yalnızca parti kadroları ve taraftarlar arasındaki

ilişki ile sınırlı olmayan toplumsal eylem kalıplarıdır. Bu ilişki kalıbı, Türkiye'nin değişik tarihsel dönemlerine ilişkin kurumsal vekişisel bağlamlarda “ahilik, loncalar” gibi terimlerle tasvir edildiği görülmektedir. Patronaj ve klientalizm kavramlarının her biri, çıkarlara aracılık etme edimindeki taraflardan birini öne çıkarmaktadır (Özkanan ve Erdem, 2014). Türkiye siyasetinde görünür klientalist bir tavır bulunmasa da halkın talepleri doğrultusunda seçim öncelerinde kamu kaynakları yöneticilerinin uygulamalar üretmesi halk arasında; ‘Seçim yaklaştığı için bu uygulama geldi vb.’ şeklinde söylemlerin duyulmasına başka bir deyişle klientalist bir algı yarattığı söylenebilmektedir.

2. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın Yöntemi

Tez araştırmasında; sosyal politika, yoksulluk, sosyal yardım kavramları; Türkiye’de uygulanan sosyal yardım politikaları, ülkemizde ve dünya üzerinde sosyal yardımların gelişimi, yaşlılık dönemi, yaşlılık dönemi kuramları gibi konular geniş kapsamlı bir literatür taramasının ardından çalışmamızın kuramsal kısmı oluşturulmuştur. Çalışmamızın saha kısmı ise; Aydın Söke ilçesinde ikamet eden rastgele seçilmiş “30” altmış beş yaş ve üstü ve sosyal yardım alan (Söke Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 2022 Yaşlı Maaşı alan bireyler çoğunluğu oluşturmaktadır.) bireyler ile nitel araştırma yöntemlerinden durum/ vaka çalışması ile desenlenmiş ve “derinlemesine görüşme” tekniği kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formları ile yaşlı bireylerin yararlandığı sosyal yardımlar ile siyasi tutum, algı ve eğilimleri ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılacak otuz kişilik örneklemimiz; amaçlı örneklem seçme doğrultusunda belirli özelliklere sahip kişilerini durumlarını betimleyebilmek için tipik durum örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Kişiler rastgele seçilmiştir. Görüşme yönteminin seçilmesinin sebebi sosyal bilimlerde anlamacı metodoloji ışığında pozitivizme alternatif bir yöntem kullanmaktır. Max Weber’in (1995) de belirttiği gibi ‘Sosyoloji, sosyal etkinliği yorumlama yoluyla anlama, böylece akışını ve etkilerini nedensel olarak da açıklamak isteyen bir bilimdir’ (Kuş, 2012). Weber ‘etkinlik’ kavramı ile bireyin öznel bir anlam yükleyerek her türlü insan davranışını ‘sosyal etkinlik’ kavramı ile de onu yapan bireyin ona bağladığı öznel anlam gereğince başkalarının davranışlarını göz önünde bulunduran ve buna göre bir gidiş izleyen etkinliği anlatmak istediğini ifade eder (Kuş, 2012). Weber’in görüşlerinden yola çıkarak oy verme davranışını etkinlik olarak düşünürsek bu etkinliği şekillendiren birçok dinamik olduğunu varsayabiliriz. Bu dinamikler kişinin habitusundan kaynaklanan birikimleri, içine doğduğu sosyal sınıf olabileceği gibi çevresel faktörler de olabilmektedir. Çevresel faktörler ise sosyal politikalar, sosyal yardımlar vb. gibi yaşlı bireylerin birincil ihtiyaçlarını karşılamada destek olacak herhangi bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu ayrımı saptamayı amaçlayan araştırmamızda görüşme yöntemiyle elde edilen veriler betimsel olarak açıklanmıştır. Görüşme, önceden hazırlanan, demografik bilgileri sorgulayan kaplı uçlu sorular ile birlikte açık uçlu soruların çoğunlukta olduğuyarı yapılandırılmış görüşme formu ile

gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu ilk olarak pilot grupta denenmiş, gerekli düzenlemeler yapılmış, ardından saha çalışmasına geçilmiştir. Araştırma, sosyal yardım alan 65 yaş ve üstü bireylerin siyasi tutum, algı ve siyasi eğilimleri arasında ilişkilene ve etkileşimi incelendiğinden 30 sosyal yardım alan yaşlı bireyler olarak belirlenmiştir. Görüşme esnasında bireylerden izin alınarak ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler ortalama 30-40 dakika sürmüştür. Görüşmelerin bitmesinin ardından ses kayıtları deşifre edilerek çalışmamızın amacı doğrultusunda kod kitabı oluşturulmuş ve içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi ve tablo oluşturma sırasında, Nitel Araştırma Yöntemlerinde kullanılan bir yazılım programı olan MaxQda yazılımından yararlanılmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma deseni, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri hakkındaki bilgiler yer verilmektedir.

2.1. Araştırma Deseni

Sosyal yardımlardan faydalanan altmış beş yaş üstü bireylerin siyasal algı, tutum ve tercihlerini çeşitli yönleri ile betimlenmesi amaçlandığından çalışma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve durum çalışması olarak desenlenmiştir.

Nitel araştırmaların temelde amaçladığı şey algı ve deneyimleri açığa çıkarmaktır. Nitel araştırmalarda farklı yaklaşımlar kullanılmakla birlikte bu yaklaşımlardan biri olan olgu bilim çalışmaları (fenomenoloji) deneyimleri anlamlandırmayı amaçlar. Olgu bilimsel yaklaşım güçlü felsefi kökenleri olan bir yaklaşımdır (Tekindal, Uğuz Arsu; 2020). Olgu bilim deseni bireylerin algı, deneyim, olaylara bakış açısı ve anlamlandırmalarını derinine inerek açıklayabilmeyi ve bunlara yönelik bütüncül bir bakış açısı saklar (Yıldırım, Şimşek; 2018). Olgu bilimin daha özeline indiğimizde ise ‘durum’ çalışması deseni karşımıza çıkmaktadır. Durum çalışması; bir durum gibi çağcıl bir olgu konusunda kendi gerçekliği bağlamında özellikle olgu ve bağlam arasındaki sınırlar açıkça belirli değilken yapılan ampirik bir sorgulamadır (Yin, 2017). Stake (2005)’ e göre ise vaka/durum çalışmalarının en önemli ve belirleyici özelliği sınırlayıcı olmasıdır. Araştırılacak ‘şey’ sınırlı bir sistemdir (Akt. Karadağ, 2018). Aynı zamanda araştırmada ‘nasıl’ ve ‘niye’ soruları söz konusuysa bu nokta durum/ vaka çalışması için uygun olduğunun işaretidir (Yin, 2008). Çalışmada oy verme ve sosyal yardımlardan faydalanma deneyiminin yanı sıra oy verme davranışının hangi dinamikler doğrultusunda nasıl şekillendiğinin sorgulanması ve 65 yaş ve üstü sosyal

yardım alan bireylerden oluşması sebebiyle durum/vaka çalışması deseni tercih edilmiştir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Sosyal bilimlerde niteliksel çalışmalarda katılımcı sayısı 1-10 kişi arasında olması gerektiği önerilmektedir (Kleiman, 2004; Tekindal, Arsu, 2020). Wilson, katılımcı sayısının düşebileceğinden katılımcı sayısının en az 6 en çok 20 olmasının anlamlı olacağını belirtmiştir. Morse (1994) ise en az 30 en fazla 50 katılımcının anlamlı olacağını savunmuştur. Araştırmamızda katılımcıların konu hakkında konuşurken çekinebileceği düşünüldüğünden ve veri doygunluğuna ulaşılamamaktan çekinildiğinden 30 katılımcıyla görüşme gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar Aydın Söke ilçesinin çeşitli mahallelerinden rastgele seçilmiştir. Katılımcıların altmış beş- seksen yaş aralığında olması ve kaymakamlık bünyesinde sosyal yardımlardan faydalanmaları özel şartlardandır. Bu nedenle araştırmada katılımcılar belirlenirken amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmış, sosyal yardımlardan faydalanan altmış beş yaş ve üstü bireyler rastgele seçilmiştir. Bu araştırmada katılımcılar belirlenirken amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırma yöntemlerinde veri toplama aşamasında birçok teknikten yararlanılmakla birlikte başlıca veri toplama tekniği derinlemesine yapılan görüşmelerdir (Christensen vd., 2015, s.409; Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.71;). Bu görüşmeler sayesinde araştırmacı esneklik, etkileşim ve sonda sorular yolu ile olguyu irdeleme fırsatı kazanır.

2.3.1. Görüşme

Nitel araştırmalarda sık kullanılan veri toplama yöntemi görüşmedir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, görüşme süresinde araştırmacıya farklı sorular sorarak konunun genişlemesine, yeni başlıklar oluşturmaya ve yeni fikirler üretebilmesine olanak sağlamaktadır (Merriam, 2018, s.88). Görüşme formu hazırlanırken; kolay anlaşılabilir olmasına, açık uçlu soruların bulunmasına, yönlendirmeden kaçınılmasına, soruların mantıklı bir biçimde düzenlenmesine dikkat edilmiştir. Görüşme formu oluşturulurken araştırmacı vaka çalışması desenini göz önünde bulundurulmuş, altmış yaş üstü bireylerin sosyal yardımlardan faydalanmaları ve bu durumu

siyasal eğilim bağlamında nasıl algıladıkları ve ne yönde bir tutum sergilediklerini anlamaya yönelik sorular olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmada örneklem altmış beş yaş ve üstü bireylerden olduğundan soruların oldukça açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcılara demografik bilgileri sorgulayan beş soru ile birlikte betimleyici ve yapısal altı ana soru ve alt sorular yöneltmiştir. Görüşme Formuna EK-1’de yer verilmiştir.

Araştırmacı, hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme sorularının geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için; iki sosyoloji alanında, bir nitel araştırma alanında uzman olan toplamda üç uzman görüşü almıştır. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda pilot görüşmelere geçilmiştir. Pilot görüşmeler sayesinde sorular şekillenmiş olup bu araştırmada katılımcılar içerisinde 2 katılımcıyla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu pilot görüşmelerle araştırma sorularının amaca yönelik olup olmadığı ve anlaşılabilirliğinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Görüşmelerin Gerçekleştirilmesi

Görüşmeler 15.11.2021-15.12.2021 tarihleri arasında bir aylık bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde örnekleme, rastgele seçilen bireylere altmış yaş üstü sosyal yardımlardan faydalanan bireyleri tanıyıp tanımadıkları sorularak ulaşılmıştır. Ulaşılan altmış yaş üstü bireylere görüşmeci kendisi ve araştırması hakkında kısa bilgi vermiş, araştırmaya katılmaları için izin istemiştir. Görüşme öncesi ses kaydı yapılacağı fakat isim soy isim bilgisi kesinlikle alınmayacağı hususunda bilgilendirme yapılmıştır. 30 65 yaş üstü bireyle yapılan görüşmeler 15 saat sürmüştür. Görüşmeler Aydın’ın Söke ilçesinin çeşitli mahallelerinde katılımcıların kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Veriler analiz aşamasında öncelikle ses kayıtları deşifre edilmiştir. Deşifre edilen ses kayıtları yine Sosyoloji bölümü yüksek lisans öğrencisi tarafından kontrol edilmiştir. Daha sonra araştırma problemi ile ilgili olduğu düşünülen ve katılımcının olguyu nasıl deneyimlediğine ilişkin ifadeler listelenmiştir. Bu aşamada ve sonrasında nitel araştırma yöntemleri analizlerinde kullanılan bir yazılım programı olan MaxQda yazılımından faydalanılmıştır.

MaxQda, nitel ve karma araştırma yöntemleri için profesyonel veri analizi programıdır. MaxQda programı görüşmeler, raporlar, tablolar, çevrimiçi anketler, odak gruplar, videolar, ses dosyaları görseller, dijital ortam verileri ve pdfler gibi çeşitli dokümanları analiz etmemize yardımcı olmaktadır. MaxQda programı ile veriler gruplar halinde düzenlenebilmektedir. Projeler diğer araştırmacılar ile paylaşarak ortak çalışmalar yürütülebilmektedir. Verilerdeki önemli kısımlar renk, sembol ve ifadeler kullanılarak kodlanma imkanı sunmaktadır. Sürükle ve bırak yöntemi ile hızlıca kodlama yapılabilmektedir. İfadelerin kodlanması ile elde edilen kod yapısı ile görsel olarak birçok farklı seçenek sunmaktadır. Ayrıca çeşitli analiz basamakları kullanılarak demografik bilgiler projeye entegre edilebilmektedir. Nitel veriler ve demografik değişkenler ilişkilendirilerek çeşitli istatistikler yapılabilmektedir.

MaxQda programı yardımı ile tema ve kod oluşumu tamamlanmasının ardından geçerlilik ve güvenilirlik için tüm veri setinin kontrol edilmiş, hatalar düzeltilmiş, tema ve kodların altındaki verilerin birbirleri ile uyumlu olmaları denetlenmiştir. Bu aşama da araştırmacı dışında iki uzman tarafından kontrol edilmiştir.

2.5.İnandırıcılık

Bu araştırmada inandırıcılığın nitelikleri yerine getirilebilmesi için çeşitli önlemler alınmıştır:

- Araştırmacı verilerini derinlemesine toplayarak, detaylı bir biçimde betimlemeler yaparak sunmuştur.
- Araştırmanın tüm aşamaları sosyoloji alanında uzman olan tez danışmanı tarafından denetlenmiştir.
- Araştırmacı çalışmanın veri dökümü, veri analizi ve verilerin yorumlanması aşamalarında tutarlı olmuştur.
- Araştırmacının yapmış olduğu kodlama, tema ve yorumlamaları sosyoloji alanında uzman iki kişi tarafından kontrol edilmiştir. Kodlayıcılar arası uyuma bakılmıştır.
- Araştırma verileri sunulurken elde edilen bulgular derinlemesine betimlemeler şeklinde birbirleri ve alanyazın ile ilişkilendirilerek yazılmaya çalışılmıştır.

2.6. Araştırma Etiği

Araştırmanın türüne ve yöntemine bakılmaksızın insanların katılımcı olarak katıldığı tüm araştırmalarda uyulması gereken bazı etik ilkeler bulunmaktadır. Bunlar; bilinçli onay, gizlilik, özel hayata saygı duymak ve zarar vermemek, aldatmamak/ yanıltmamak ve araştırma verilerine sadık kalmak/ dürüstlüktür.

Bilinçli onay da çalışma öncesinde çalışma grubuna bu araştırma ile neyi amaçlandığını, neden önemli olduğunu ve kimlere nasıl yararı olacağı açık bir biçimde belirtilmiştir. Çalışma grubunun çalışmaya katılmakta gönüllü oldukları sözlü olarak teyit edilmiştir.

Aldatmamak ve yanıltmamak ilkesinde çalışma süresinde çalışma grubuna her koşulda doğru bilgilendirme yapılacağı ifade edilmektedir. Çalışma boyunca araştırmanın neyi amaçladığı katılımcılara açıklanmıştır. Soruları olması durumunda içtenlikle cevaplanmıştır.

Gizlilik ve özel hayata saygı duymak ilkesinde çalışma grubunun kimlikleri ve ait oldukları toplumsal ve kültürel bağlımları gizli tutulmaktadır. Çalışmada gizlilik ilkesi bağlamında her katılımcıya kod verilmiştir.

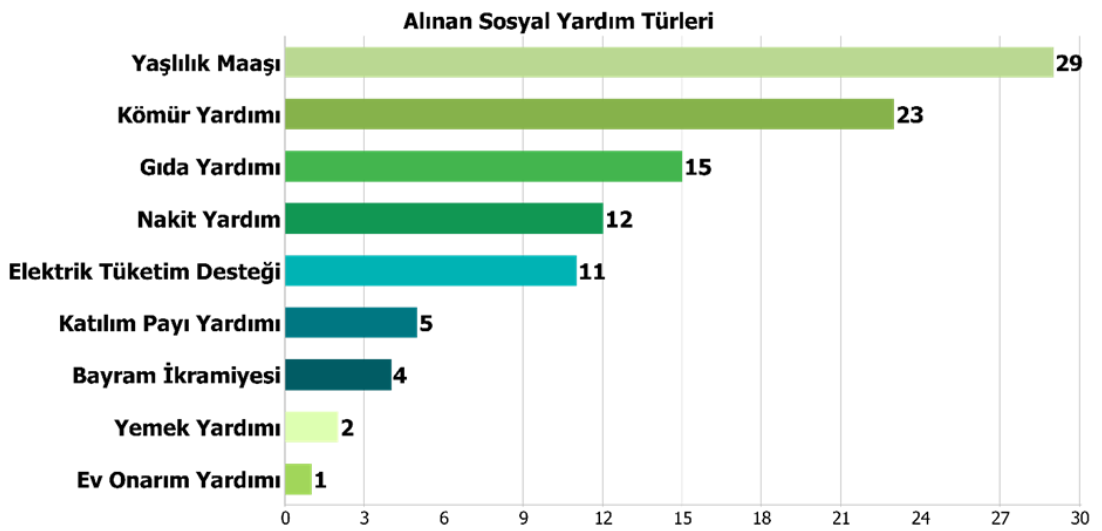
Araştırma verilerine sadık kalmak/ dürüstlük ilkesinde, verilerin toplanması aşamasında, yazıya aktarımında, analiz ve raporlama süresinde araştırmacının  ıkartı doğrultusunda herhangi bir uydurma yapılmamıştır.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırma problemleri doğrultusunda yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu başlık altında değerlendirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları sosyal yardım alan yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların gizliliğini korumak adına katılımcılar K1'den K30'a kadar numaralandırılmıştır. Araştırmada toplam 30 katılımcı bulunmaktadır. 22 katılımcı 65-74 yaş arasında, 8 katılımcı ise 75-80 yaş arasındadır. Katılımcıların 15'i erkek 15'i kadındır. Katılımcıların 13'unun doğum yeri ilçe köy, 12'si ilçe merkez, 2'si merkez köy ve 1'i kasaba/beldedir. 1 katılımcı ise doğum yerini diğer olarak belirtmiştir. Katılımcıların 13'unu eşi vefat etmiştir. 11 katılımcı evli, 5 katılımcı boşanmış, 1 katılımcı ise bekârdır. Katılımcıların 13'u okur- yazar değildir. 9 katılımcı okuryazar, 5 katılımcı ilkokul mezunu, 2 katılımcı ortaokul mezunu, 1 katılımcı ise lise mezunudur. Katılımcıları 13'u işçi, 11'i ev hanımı, 1'i ise terzidir. 5 katılımcı ise çalışmamaktadır. Katılımcıların hiçbiri sosyal güvenlik sistemine dâhil değildir. Katılımcıların 27'sinin aylık geliri 1000 TL dir. 3'u ise asgari ücretle geçinmektedir. Katılımcıların sosyo-ekonomik gelir grupları incelendiğinde tüm katılımcıların alt grupta yer aldıkları görülmüştür. Katılımcıların 15'i zor geçindiklerini ifade ederken 13'u zor geçiniyoruz, 2'si ise idare ettiklerini belirtmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri şema halinde "EK:3." De belirtilmiştir.

Tablo 3.1. Alınan Sosyal Yardım Türleri

Katılımcıların aldıkları sosyal yardım türleri grafikte verilmiştir. Katılımcıların çoğu yaşlı maaşı aldığını ifade etmiştir. Katılımcıların aldıkları diğer sosyal yardımlar; kömür yardımı, gıda yardımı, nakit yardımı, elektrik tüketim desteği, katılım payı yardımı, bayram ikramiyesi, yemek yardımı ve ev onarım yardımındır.

Çalışma Şekil 3.1’de görüldüğü üzere 5 tema altında toplanmıştır. Bunlar, yaş olarak ilerlemeye ilişkin görüşler, yaşanan olumsuz durumlar, sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi, sosyal yardımlar, sosyal yardım politikalarıdır. Çalışmada bu beş temanın siyasi algı, tutum ve tercih konusunda etkili olduğu düşünülmektedir.

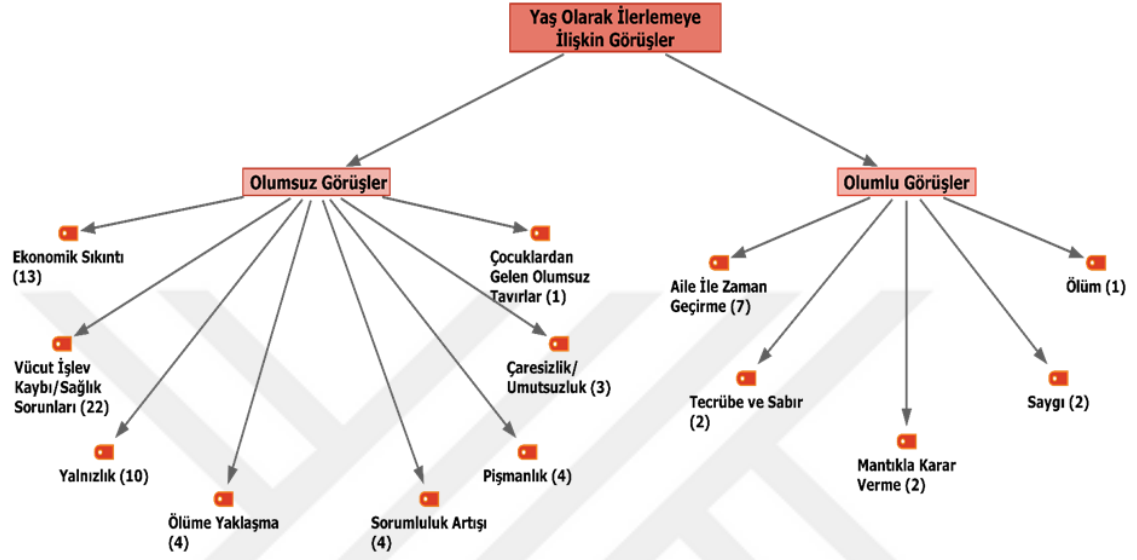

Şekil3.1.Sosyal Yardımların Yaşlı Bireylerin Siyasal Tercihleri Üzerinde Etkisine Ait Temaların Gösterimi

3.1. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler

Araştırmanın ilk teması olanyaş olarak ilerlemeye ilişkin görüşler temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 2’de görülmektedir. Yaş olarak ilerlemeye ilişkin görüşler teması 2 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler yaş olarak ilerlemeye ilişkin olumlu görüşler ve yaş olarak ilerlemeye ilişkin olumsuz görüşlerdir. Katılımcılar yaş olarak ilerlemenin olumsuz etkilerinden nispeten daha çok bahsetmişlerdir. Olumsuz görüşlerde en fazla bahsedilen ifade ise vücut işlev kaybı ve sağlık sorunları olmuştur. Yaş ilerledikçe vücut üretim dönemini tamamlar ve işlevselliğini kaybetmeye başlamaktadır. Hipokrat’ın ‘yaradılıştan gelen ısı’ kuramında da bahsettiği gibi her insanın belli bir enerjiye sahip

olduğunu, yaşanan yıllar boyunca bu enerjinin azalması ile yaşlılık ve ölümle sonuçlandığı düşüncesi bulunur (Şentürk, 2018). Bu görüş M.Ö. 400'lü yıllarda dahi hakim bir görüştür. Yaş ilerledikçe bireylerin en çok sorun yaşadığı konu vücut işlevselliğinin bozulması dolayısıyla ardından eklenen çalışamama, üretememe, kazanamama gibi sorunlar eklenmektedir.

Şekil 3.2. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

3.1.1. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Olumsuz Görüşler

Araştırmanın ilk teması olan yaş olarak ilerlemeye ilişkin görüşlerin ilk kategorisi olan yaş olarak ilerlemeye ilişkin olumsuz görüşler katılımcı ifadeleri doğrultusunda; ekonomik sıkıntı, vücut işlev kaybı/sağlık sorunları, yalnızlık, ölüme yaklaşma, sorumluluk artışı, pişmanlık, çaresizlik/umutsuzluk, çocuklardan gelen olumsuz tavırlar olmak üzere 8 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **vücut işlev kaybı/sağlık sorunları** kodudur. Katılımcılar yaş aldıkça hareketlerinin kısıtlandığını, birçok sağlık sorunu ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu sebeplerden dolayı birine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. K1, K2, K4, K8, K3 K14, K27 ve K11 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

-“Ben 79 yaşındayım. Rahat rahat yürüyüp dışarı çıkamıyorum. Çocuklarım ya da torunlarım arada dışarı çıkarıp gezdiriyorlar. Arada yeğenlerim, komşularım ziyarete geliyor. Mutlu oluyorum böyle zamanlarda. Sağlığım çok şükür iyi. Yaşlılığın getirdiği eksiklikler dışında birşikâyetim yok. Kendi işimi kendim yapabiliyorum.” (K1)

-“Şimdi güçten de düştük, çalışmıyoruz. Devletin yardımlarına muhtaç kaldık. Yaşlanmanın en kötü yanı budur. Güçten düşmek. Çalışmamak. Çocuklarına, eşe dosta, hükümete muhtaç olmak.” (K2)

-“Küçükken büyümek isterdik, bir şey zannederdik büyük olmayı. Büyüdükçe küçük kalsaymışız dedik. Sağlık problemleri olmasa yaşlılık da güzel olabilir. Ben yalnız yaşayan biri olduğum için sağlık problemleri beni biraz zora sokuyor.” (K4)

-“İnsan olgunlaşıyor. Üzüntü veren şeyler karşısında daha sabırlı oluyorum. Tecrübe ediniyorsun ama bedenim yaşılanıyor. Yürüyemiyorum. Torunumu kucağıma alamıyorum.” (K14)

-“Yaşlandıkça elden ayaktan düşüyorsun, günlük ihtiyaçlarını karşılayamıyorsun. Yemek- temizlik yapamıyorsun.” (K27)

-“Yaşlandıkça çocuklarına muhtaç olmak çok zor. Hepsinin kendine göre hayatları var. Onlara yük oluyormuşum gibi geliyor. O yüzden onlardan bir şey isteyemiyorum. Dilim varmıyor. Bir de sürekli hastanelere gidiyorum, faturalarımı ödeyemiyorum. Devletten aldığım para yetmiyor. Pazar parası, markete olan borçlarım derken bir bakmışsın maaş kalmamış. Genç olsam gider çalışırdım.” (K8)

-“Yaşamak güzel şey, yaş almak da öyle. Ama yaşlanmak güzel değil. Yaşlandıkça elden ayaktan düştükçe el âleme dalga konusu oluyorsun. Ben olumlu bir yanını görmüyorum. (K13)

-“Sağlığımız gitti. Her gün avuç avuç ilaç içiyorum. Çalışamıyorum sağlık problemlerinden.” (K11)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ekonomik sıkıntı kodudur. Katılımcılar yaş aldıkça vücut işlev kaybı/sağlık sorunları sonucunda çalışamadıkları için **ekonomik sıkıntı** yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K6, K7, K8, K16 ve K21 kodlu katılımcılar konu ile

ilgili ifadeleri şu şekildedir:

-“Bir de sürekli hastanelere gidiyorum, faturalarımı ödeyemiyorum. Devletten aldığım para yetmiyor. Pazar parası, markete olan borçlarım derken bir bakmışsın maaş kalmamış. Genç olsam gider çalışırdım.”(K8)

-“Paran varsa, dört dörtlük yaşayabiliyorsan yaşlılık çok güzel. Benim çocuklarım ırgatlık yapıyor. Kimseden yardım isteyemiyorum. Ayaklarım tutmuyor, tansiyon şeker var. Doğru düzgün doktora gidemiyorum, para yok. Bize yaşlılık çok zor” (K6)

-“Yaş gittikçe hayattan zevk almamaya başladım, robot gibi yaşıyorsun bir süre sonra. Yaşlandıkça ihtiyaç artıyor maddiyat azalıyor.” (K16)

-“Durumun iyiye hayatının her dönemi iyidir aslında, sadece insanlar şımarıklık yaparlar. Bizim çektiklerimizi çekseler ne yaparlardı. O sebeple benim yaşlılıktan da beklentim olmadı. Elden ayaktan düşmeyeyim, kimseye muhtaç olmayayım bana yeter. Çalışamıyoruz eskisi gibi. Yaşlandık diye kimse bize iş vermiyor. Yavaş yapıyorum tabi. Ben de zorlanıyorum çalışırken”(K21)

-“Hareket etme güçlükleri, kronik hastalıklar ortaya çıkıyor. Çalışıp kazanamıyorsun.” (K22)

-“Valla kızım yaşlılığın iyi yanı yok. Hele paran da yoksa hepten perişansın demek. Her gün bir yerin ağrır, dışarı çıkı bir eş dost ile vakit geçiremezsin. Durumun olmadığından kendine de baktıramazsın. Böyle perişan halde ölümü bekliyoruz.” (K7)

-“Gençliğimizde ne gördük ki yaşlılığımızdan ne bekleyelim. Bizim hayatımız çalışmakla geçti. Şimdi de hastalıktan fakirlikten sürünüyoruz. Yaşlılığın iyi bir tarafını görmedim. Ama genel olarak hayatın iyi bir tarafını görmedim. Çalış, çabala ama elimiz hep boş.” (K20)

Katılımcıların söylemlerinde anlaşıldığı gibi yaşlılık dönemine kadar ekonomik-politik anlamda deneyim ya da birikim sahibi olamayan bireyler yaşlılık döneminde sağlık sorunları ile birlikte ekonomik sıkıntıları katlandığına şahit olmaktayız. Yaşlıların ekonomik olarak yaşadığı dezavantajlı süreç, aynı zamanda toplum içerisindeki sınıflar arasında oluşan farklılığın da bir göstergesidir. Yaşamları boyunca eğitim, sağlık veya sosyal herhangi bir

alandaki geliştirilmeye yönelik fırsat eşitliği ile karşılaşmayan bireyler ne yazık ki yaşlılık dönemlerinde de aynı sorunlarla daha güçsüz şekilde mücadele edeceklerdir. Yukarıda belirtilen görüşmelerden aldığımız kesitlerde de bu durum oldukça açıktır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod yalnızlık kodudur. Katılımcılar yaş aldıkça **çevrelerinde kimsenin kalmadığını** belirtmiştir. K10, K15, K24ve K30 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

-“Yaşlandığımda etrafımda kimsenin kalmadığını söyleyebilirim. Yaş ilerledikçe işleri bitenlerin kaybolduğunu tek başına kaldığın andır.” (K10)

-“Yaş olarak ilerledikçe umudumuz azalıyor. İsteklerimiz azalıyor. Yeterince yaşamaya alışıyorsun. Zaten sağlık sorunları artıyor, kısıtlanıyorsun. Git gide yalnızlaşıyorsun.” (K15)

-“Yaşlanınca yalnızlaşıyorsun, hastalanıyorsun. İyi bir tarafı yok bence.” (K24)

-“Yaşlanmak rezillik. İyiyken çevrende herkes iyidir. Ne zaman elden ayaktan düşüyorsun evladın bile sırt çeviriyor. Yaş olarak ilerlemek bana hiç iyi gelmedi. Yapayalnız kaldım.”(K30)

Katılımcı K17ise çocuklarının ve eşinin kendisini **yalnız bıraktığını** ifade etmiş ve kulakları duymadığı için de arkadaş çevresinin de olmadığını belirtmiştir.

-“Ben yalnız yaşıyorum. Aslında evliyim ama kocam eve gelip gitmez. 2 tane çocuğum var. 1 oğlum cezaevinde. Kızım da İzmir’de evli. Gelip gitmez. Yapayalnız kaldım yani. Zaten kulaklarım da hiç duymuyor. O yüzden hiç arkadaşım da yok. Bazı yaşlıları görüyorum kocalarıyla her yerlere gidiyorlar, geziyorlar. Benim kimsem yok.”(K17)

Modernleşme kuramının sonucu olarak geniş ailelerin çekirdek aileye dönüşmesi en çok yaşlı bireyleri etkilemiş. Onları yalnızlığı sürüklemiştir. K17’nin ifadesi de bu kuramın teorilerini kanıtlar niteliktedir. Yaşlandıkça çocukların dağılması K17’de agresyona sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **ölüme yaklaşma** kodudur. Katılımcılar yaş aldıkça ölüme biraz daha yaklaştıklarını ifade etmişlerdir.K2, K7, K19 ve K25 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

-“Yıllar geçiyor, biz ölüme yaklaşıyoruz. Bu insanı üzüyor. Gençken daha umutlu oluyorsun geleceğe. Daha çok çalışırım, isteklerimizi gerçekleştiririm diye düşünüyordum.” (K2)

-“Valla kızım yaşlılığın iyi yanı yok. Hele paran da yoksa hepten perişansın demek. Her gün bir yerin ağrır, dışarı çıkı bir eş dost ile vakit geçiremezsin. Durumun olmadığından kendine de baktıramazsın. Böyle perişan halde ölümü bekliyoruz.” (K7)

-“Her geçen gün ölüme biraz daha yaklaşıyoruz. Ömrümüz çalışmakla didinmekle geçti. Ömrümüzün sonuna geldik bir gün yüzü göremeden.” (K19)

-“Ömrümün son zamanlarına geldik belki de kızım.” (K25)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **sorumluluk artışı** kodudur. Katılımcıların çocukluk zamanlarına özlem duyduklarını ve büyüdükçe düşünenden daha farklı bir hayat yaşadıklarını, sorumluluklarının evlilik, çocuk sahibi olma gibi durumlar dolayısıyla arttığını belirtmişlerdir. K9, K11, K16 ve K23 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

-“Olumsuz yanı sorumluluk artıyor” (K9)

-“Çocukluğumu hatırlıyorum her şey ne kadar güzeldi ve o kadar anlamlıydı. Büyüdükçe belli bir yaşa kadar sanki her şeyi yapabilirim diye düşünürken evlendim ve sorumlulukların ağırlığını hissetmeye başladım. Yaşlandıkça zorlaştı her şey. Anladım ki gençken geleceği kurmak gerekiyormuş. Geriye bakıyorum da keyifli ama bir o kadar da boş yıllar görüyorum.” (K11)

-“Çocukluğumuzda büyüklere özenirdik doğru. Biz bir büyüsek dünyayı kurtaracakmışız gibi gelirdi. Şimdi dünya kocaman oldu içinde biz kaybolduk gittik. Üç çocuğum oldu. Eşim ve onların sorumluluğu bindi üstüme.” (K16)

-“Büyüdükçe büyümenin güzel bir şey olmadığını anlıyoruz. Sorumluluklar artıyor ve yetemiyoruz hiçbir şeye. Bunlar da sorunları sorunlara ekliyor. Yaşlılıkta bu sorunlar tamamen çıkmaza giriyor.” (K23)

Katılımcıların sorumluluk arttığını belirtmesi, çocukluktan gençliğe geçiş ve sonrasında yetişkinliğe geçiş sürecinde sürekli bir sorumluluk artışı olarak yorumlanabilir. Yaşlılık döneminde bireyler sorumlulukları tek başlarına yüklenmektedir. Bu durum ise sanayi toplumuna geçiş sürecinden sonra gerçekleşmiştir. Modernleşmenin etkileri aile yapısını dönüştürdüğünde yaşlı bireylere yaşam sorumlulukları ağır gelmeye başlamıştır diyebiliriz.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod pişmanlık kodudur. Katılımcılar gençken yapamadıklarının ve bu dönemde geçmişi daha çok düşünme vakitleri olduğu için **pişmanlık** duygusunu yoğun bir şekilde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K5, K11, K24 ve K26 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yaşlılık aslında yetiremedim bitiremedim demekle geçiyor. Gençken yapamadıklarımızın pişmanlığını yaşıyoruz bu dönemde genellikle.” (K5)

“Çocukluğumu hatırlıyorum her şey ne kadar güzeldi ve o kadar anlamlıydı. Büyüdükçe belli bir yaşa kadar sanki her şeyi yapabilirim diye düşünürken evlendim ve sorumlulukların ağırlığını hissetmeye başladım. Yaşlandıkça zorlaştı her şey. Anladım ki gençken geleceği kurmak gerekiyormuş. Geriye bakıyorum da keyifli ama bir o kadar da boş yıllar görüyorum.” (K11)

“Çocukluğumuzda her şey ne güzeldi, masumduk. Dünyanın bu kadar acımasız olduğunu bilmiyorduk. Yaş aldıkça gözümüz açıldı. Ona göre şekil almaya başladık. Bazen hatalar yaptık. Bu yaşa geldik. Şimdi pişmanlıklarımız var geçmişe dair. Hatalarımızın bedelini ödüyoruz. Zamanında çalışabilirken yapmadığımız birikim şimdi bizi zorluyor.” (K24)

“Geçmişi iyice irdelemeye vaktin oluyor. Kötüsü elinden düzeltmek için bir şey gelmiyor. Bu dönemde benim en yoğun yaşadığım duygu pişmanlık.” (K26)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **çaresizlik/umutsuzluk** kodudur. K9 ve K18 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yaş olarak ilerlemek demek dertlerin de artması demek. Küçükken hiç derdimiz yokmuş, büyümek için can atıyorduk. Şimdi o günler geri gelmiyor.” (K9)

“Büyüdükçe dertler artıyor. Çoluk çocuk, geçim sıkıntısı ypranıyorsun. Hayattan zevk almayı unutup kendini kurtarmaya bakıyorsun. Yani fiziki olarak yaşıyorsun ama aslında yaşamıyorsun. Yaş olarak ilerledikçe çaresizlik de artıyor.” (K18)

Umutsuzluk, çaresizlik ve pişmanlık gibi duygular yaşlı bireylerde içe kapanma, sosyal alandan kendini soyutlama, hayat akışıyla ilgilenmeme gibi davranışlar görülebilmektedir. Bu noktada ‘geri çekilme’ kuramına atıf yapabiliriz. Kuram, insanların yaşlılığa orta yaşlarında kendilerini meşgul eden çeşitli rollerinden ve sosyal ilişkilerinden aşamalı olarak kopmalarına verdikleri tepki süreci için ‘kopuş’ kavramını kullanır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **çocuklardan gelen olumsuz tavırlar** kodudur. K30 kodlu katılımcı yaş olarak ilerlemenin olumsuz yanlarını hastalıklar, maddi yetersizlikler ve çocuklardan gelen saygısız tavırlar olarak belirtmiştir. K3 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yani bizim karşılaştığımız olumsuzluklar hastalıklar, maddi yetersizlik ya da çocuklarımızdan göreceğimiz saygısız tavidir.” (K3)

Yaşlı bireyler yaş aldıkça ‘geri çekilme kuramında’ da belirtildiği gibi daha çok içe dönme, kabuğuna çekilme eğilimindedir. Gerek toplumsal beklentiler, gerek sağlık sorunları onları sosyal hayattan soyutlamaya itebilir. Bu süreçte yaşlı bireyler psikolojik olarak da etkilenebilmektedirler ve daha hassas ve duygusal davranışlar sergileme eğiliminde olabilmektedirler. Katılımcılardan K3’ün de belirttiği çocuklarından daha ilgi beklentisi içerisinde olabilmektedir.

3.1.2. Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Olumlu Görüşler

Yaş olarak ilerlemeye ilişkin görüşlerin son kategorisi olan yaş olarak ilerlemeye ilişkin olumlu görüşler katılımcı ifadeleri doğrultusunda; *aile ile zaman geçirme, tecrübe ve sabır, mantıkla karar verme, saygı ve ölüm* olmak üzere 5 kod ile tanımlanmıştır.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **aile ile zaman geçirme** kodudur. Katılımcılar yaş olarak ilerlemenin olumlu yanlarında torunları ve çocukları ile zaman geçirmenin mutlu hissettirdiğini ifade etmişlerdir. K1, K5, K16 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Olumlu yanları evlatlarımla, torunlarımla daha çok vakit geçiriyorum. Onlar yanıma geldiğinde mutlu oluyorum. Onlarla iyi geçiniyorum.” (K1)

“Tek iyi yanı çocuklarımla torunlarımla birlikte olmak.” (K5)

“Diğer taraftan çocukların büyüyor, torunların oluyor. Onlarla vakit geçirmek güzel.” (K16)

“Yaşlanmanın en iyi yanı çocukların torunlarının yanında olmak. Keşke kocam da olsaydı da görseydi. Sağ olsun oğlumun yanında gül gibi geçinip gidiyoruz. Bazen gelinle atışmalarımız oluyor ama o kadarı herkeste var. Hürmet gösteriyorlar. Torunlarımla da yan yana olmak güzel.” (K25)

İfadelerden de anlaşılacağı gibi yaşlı bireyler bu dönemde çocukları ve torunları ile geçirecekleri zamana önem atfetmektedirler.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise **tecrübe ve sabır** kodudur. K12 ve K14 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yaş almak tecrübe anlamında güzel, çok şey öğreniyorsun. Ama bu tecrübeler iyi de olabiliyor kötü de.” (K12)

“İnsan olgunlaşıyor. Üzüntü veren şeyler karşısında daha sabırlı oluyorum. Tecrübe ediniyorsun” (K14)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **mantıkla karar verme** kodudur. Katılımcılar yaş aldıkça, tecrübe dolayısıyla, daha çok mantıkla karar verilebildiklerini ifade etmişlerdir. K22 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yaşlanınca işten güçten elini eteğini çekiyorsun. Kendine daha çok vakit ayırabiliyorsun. Akıl ve mantıkla karar verebiliyorsun. Çok karar alman gerekmiyor, bu sebeple risk de alıyor, sorumluk da.” (K22)

“Ancak yaşlandıkça daha akıllıca karar verebiliyor insan.” (K26)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **saygı** kodudur. K18 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Olumlu yanı da çevren, küçüklerin saygı duyuyor, hürmet ediyor. O güzel.” (K18)

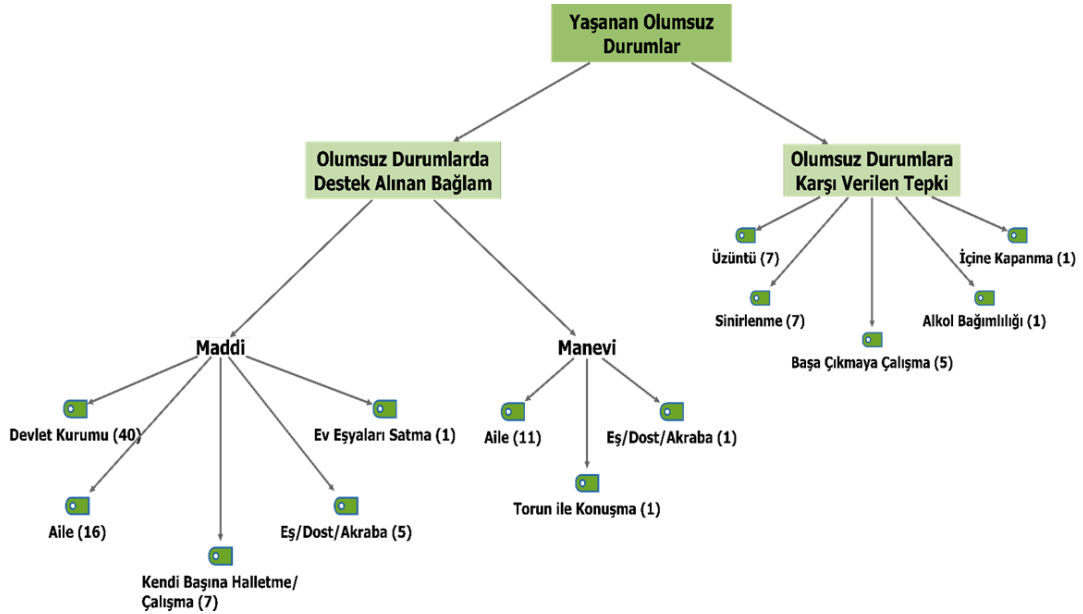
“Oğlumun yaşında gül gibi geçinip gidiyoruz. Bazen gelinle atışmalarımız oluyor ama o kadarı herkeste var. Hürmet gösteriyorlar. Torunlarımla da yan yana olmak güzel.” (K25)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kodölüm kodudur.K19 kodlu katılımcı ömrünün çalışmakla geçtiğini, gün yüzü göremediğini belirterek yaş almanın olumlu yanını ölüme yaklaşma olarak ifade etmiştir.

“Her geçen gün ölüme biraz daha yaklaşıyoruz. Ömrümüz çalışmakla didinmekle geçti. Ömrümüzün sonuna geldik bir gün yüzü göremeden. Olumlu yanını bilmem işte ölüp gidicez kurtuluruz belki.” (K19)

3.2.Yaşanan Olumsuz Durumlara İlişkin Görüşler

Araştırmanın ikinci teması olan yaşanan olumsuz durumlar temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 3.3’de görülmektedir. Yaşanan olumsuz durumlar teması 2 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler olumsuz durumlara karşı verilen tepki ve olumsuz durumlarda destek alınan bağlamdır.

Şekil 3.3. Yaşanan Olumsuz Durumlar Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

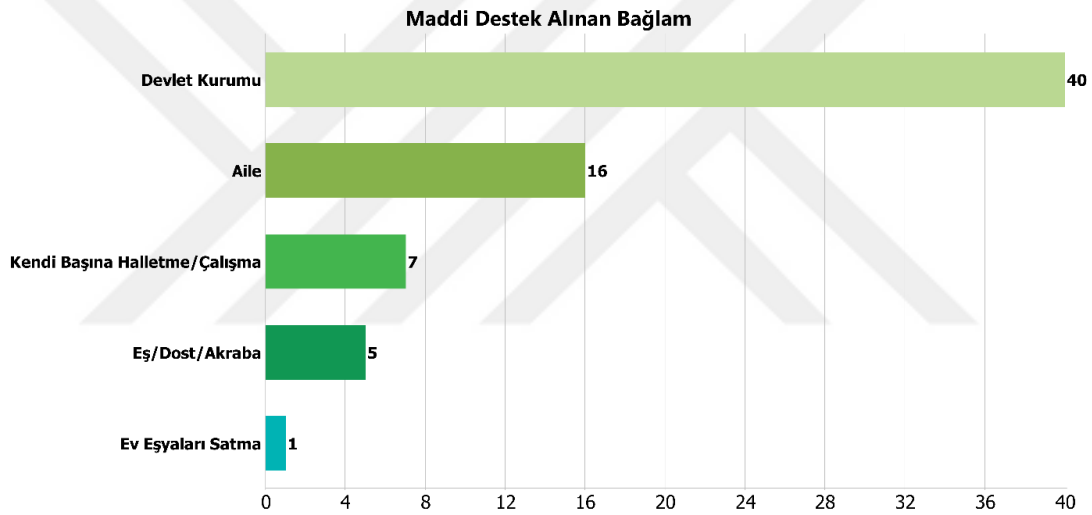
3.2.1. Olumsuz Durumlarda Destek Alınan Bağlam

Olumsuz durumlarda destek alınan bağlam katılımcı ifadeleri doğrultusunda 2 alt kategori ile tanımlanmıştır. Bu alt kategoriler; maddi destek alınan bağlam ve manevi destek alınan bağlamdır.

3.2.1.1.Maddi Destek Alınan Bağlam

Olumsuz durumlarda destek alınan bağlam kategorisinin ilk alt kategorisi olan maddi destek alınan bağlam katılımcı ifadeleri doğrultusunda: devlet kurumu, aile, kendi başına halletme/çalışma, eş/dost/akraba, ev eşyaları satma olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir.

Tablo 3.2.Maddi Destek Alınan Bağlam

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen koddevletkurumukodudur.Katılımcılar çocukların durumları olmadığı için ya da kimseleri olmadığı için devlet kurumlarından yardım talep ettiklerini belirtmişlerdir. K4, K5, K6, K8, K24 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ekonomik olarak kaymakamlıktan Yaşlı maaşı alıyorum. Yetmediğinde onlara başvuruyorum yine. Evimin çatısı akıyordu bir ara. Onu bile kaymakamlık yaptırdı sağ olsunlar.” (K4)

“Kızım biz ezelden beri devletten yardım alırız. Görüyorsun rezil gibi yaşıyoruz. Her şey artık o kadar pahalı ki. Hiçbir şeye yetişemiyoruz. Evimde yağ yok, un yok. Tüp dolduramıyorum. İnsani ihtiyaçlarımı bile karşılayamıyorum. Çocuklarımda da yok.

Kaymakamlıktan dilekçe imzalıyorum, bazen nakit yardım çıkıyor. Kime gideyim? Allahtan başka kimsemiz yok!!.” (K6)

“Çocuklarıma gidip onlardan para almak istemiyorum. Onlarında durumları belli Kıt kanaat kendilerini zor geçindiriyorlar. Maaşım yetmediği zamanlarda doktora gidip geleceksen kaymakama gidip yardım istiyorum. Hastaneye gidicem diyorsam evrak istiyorlar. Randevu kağıdı. Bazen para veriyorlar bazen vermiyorlar.” (K8)

“Kimsem olmadığı için borç harç karnımı doyurmaya çalıştım. Pandemide çok zorluk çektim. Pandemi desteği yattı. Kaymakamlığa gittim 65 yaşımı doldurunca bana maaş bağlanabilirmiş onu öğrendim. 65 olunca maaşa başvuru yaptım.” (K24)

“Benim 6 çocuğum var. 1 oğlum Rize’de öğretmen. Ama hiçbirisi bana bakmıyor. Eşim buradaki oğlumla yaşıyor, ona bakıyorlar. Benimle ilgilenen yok. Tek oda bir yerde yaşıyorum. Banyo yapacak yerim bile yoktu. Kaymakamlık yaptırdı. Ben kaymakamlıktan, belediyeden yardım istiyorum hep.” (K30)

“Biz hep tarlada bahçede çalışarak geçimimizi sağlamaya çalıştık. 3 çocuğumuzu öyle büyüttük. Sağlık sigortamız falan olmadı. Emekli de olamadık dolayısıyla. Yaşlandıkça maddi gelire ihtiyaç duyduk. Eş dost söyledi yaşlılara maaş verildiğini. İhtiyaçlarımızı karşılamak için ona başvuru yaptık.” (K3)

“Çalıştım. Yaşlandıkça çalışamaz oldum. 65 yaşına girince yaşlı maaşına başvurdum. Şimdi o yetiyor bana. Para bile biriktirebiliyorum” (K4)

“Benim eşim 40 yıl engelli maaşı aldı. Öleli 8 sene oldu. O öldüğünden beri ben yaşlı maaşı alıyorum. Yani 50 senedir devletten yardım alıyoruz Maddi yardım ihtiyaçlarımızı devlet sayesinde karşıladık. Elektrik faturamızı indirimli ödüyoruz” (K5)

Katılımcılar sosyal yardımlardan faydalanan kişilerden seçildiği için maddi destek alınan birim olarak devlet kurumu cevabını vermeleri olağan bir durumdur. Fakat maddi yetersizlikte ilk çözüm yöntemi olarak devlet kurumunu tercih etmeleri yaşlı bireylerin devlete güvenmeleri, yardım almayı hak olarak algılamaları, kendilerini devlet sayesinde güvende hissetmeleri gibi birçok alt sonuç doğurmaktadır. Ayrıca yaşamlarının yarısından fazlasını yardımlarla geçirmiş olan yaşlı bireylerin hayat deneyimlerine şahit olunmuştur. Bu bireyler yaşamları boyunca neredeyse sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir.

Bu ihtiyaçlarının çoğunu da sosyal yardımlar sayesinde karşılayabilmişlerdir. Aynı zamanda yaşlı bireylerle yapılan görüşmelerde çoğunun çocuklarının da aynı şekilde sosyal yardım desteği ile geçimini sağladığına şahit olunmuştur. Bu durum yoksulluğu kronikleştiiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **aile** kodudur. Katılımcılar maddi olarak ancak sınırlı bir şekilde çocuklarına başvurduklarını ifade etmişlerdir. K3, K9, K13 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yaşlandıkça maddi gelire ihtiyaç duyduk. Eş dost söyledi yaşlılara maaş verildiğini. İhtiyaçlarımızı karşılamak için ona başvuru yaptık. O da yetmezse çocuklardan yardım istiyoruz, onlar da kendini geçindiriyorlar ancak.” (K3)

“4 oğlum bir kızım var. Oğullarımdan biri yurt dışında. Onların aldığı ocuk yardımı bizim burada asgari ücretten fazla. Sağ olsun oğlum bana gönderiyor zaman zaman. Buradakiler anca kendileri geçiniyor.” (K29)

“Olumsuzluk yaşadığımda ilk önce sinirleniyorum halledemediğim için sonra üzüliyorum. Benim 3 ocuğum var. Hepsi evli, gelip giderler, ihtiyaçlarımı görürler. Eşimi beni hastaneye falan gideceğimizde yardımcı olurlar. İlk önce onlardan yardım isterim.” (K3)

“Oğlum da gelinim de alışıyor. Yetmeyen yerde yetiriyorlar.” (K9)

“aresizliğime üzüliyorum. ocuklarımla aram iyi olmamasına rağmen onları arıyorum son çare. Çünkü alışamıyorum artık” (K13)

Grafik: 3.3.’de de görüldüğü gibi maddi destek bağlamında katılımcılardan 16 ifade aile kodu taşımaktadır. 40 ifade ise devlet kurumu kodu taşımaktadır. Bu durum yaşlı bireylerin maddi olarak aileye yük olmak yerine devletten destek almayı tercih etmeleri şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **kendi başına halletme/çalışmak** kodudur. K4 kodlu katılımcı kimsesi olmadığı için olumsuz durumları kendi başına halletmeye çalıştığını belirtmiş yemek ihtiyacı için büyükşehre başvurduğunu ifade etmiştir.

“Kendi kendime halletmeye çalışıyorum. Çünkü benim kimsem yok. Hiç evlenmedim. Kardeşlerimle aram iyi değil. Anne- baba yok. Mesela evde yemek yapmak zor gelmeye başladı, Aydın Büyükşehir’in yemek yardımına başvurdum. Her gün yemek getiriyorlar sağ olsunlar.” (K4)

K12 kodlu katılımcı ise **maddi sıkıntı çektiğinde çalışıp kazanmaya çalıştığını** çünkü yardım isterken utandığını ifade etmiştir.

“Çalışıp kazanmaya çalışırım daha çok. Ben utanırım gidip eş dosttan istemeye. Ya da devletten istemeye.” (K12)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **eş/dost/akraba** kodudur. Katılımcılar zorluğa düştükleri zaman akrabaların, komşuların kendilerine yardım ettiğini belirtmişlerdir. K9 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Benim ailem benden uzak otururlardı. Eşim de vefat edince 2 yaşındaki oğlumla bir başıma kaldım. Dara düşünce hep komşularım, eşimin akrabaları yardım ederdi. Ramazanda falan çok yardım gelirdi. Ama düzenli olmazdı işte” (K9)

“Komşularımızla da aile gibiyiz. Bir derdimiz olunca onlar koşar yardımımıza. Hiçbir şey ellerinden gelmezse akıl verirler.” (K20)

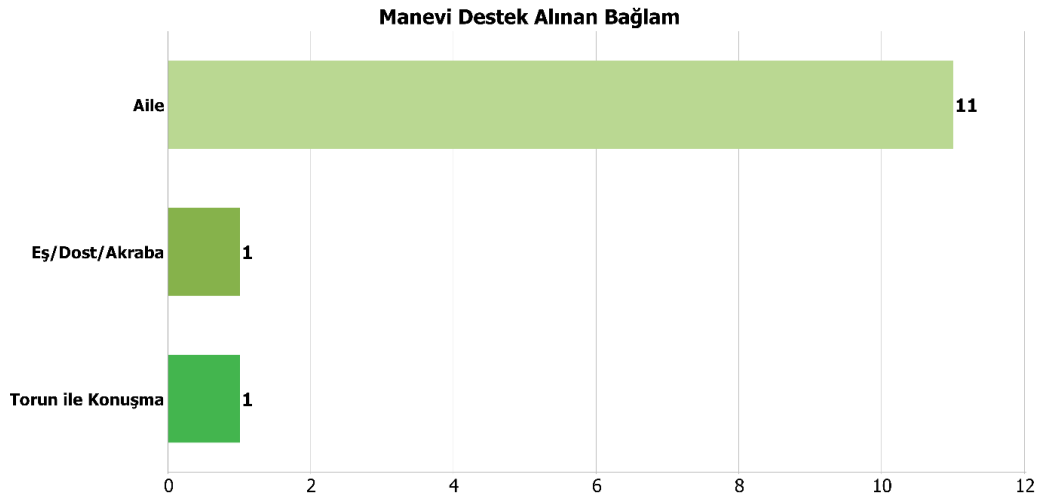
Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kodev **eşyalarını satma** kodudur. K11 kodlu katılımcı devlet desteğinin yetersiz olduğunu dolayısıyla arkadaşlarından, çocuklarından maddi destek istediğini belirterek en son çare olarak evdeki eşyalarını sattığını ifade etmiştir.

“Arkadaşlarımdan borç istiyorum, çocuklarımdan istiyorum. En son evde eşyalarımı sattım. TV, buzdolabı sattım. Devlet yardım ediyor ama yetmiyor ki.” (K11)

3.2.1.2. Manevi Destek Alınan Bağlam

Olumsuz durumlarda destek alınan bağlam kategorisinin son alt kategorisi olan manevi destek alınan bağlam katılımcı ifadeleri doğrultusunda: aile, eş/dost/akraba, torun ile konuşma olmak üzere 3 kod ile ifade edilmiştir.

Tablo 3.3. Manevi Destek Alınan Bağlam

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **aile** kodudur. Katılımcılar daha çok çocuklarından manevi destek aldıklarını ifade etmişlerdir. K1, K10, K5, K14, K18 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Olumsuz olay yaşadığımda oğluma ya da kızıma anlatırım. Manevi desteği onlar benden hiç esirgemez.” (K1)

“Üst katta oğlum yaşıyor. Onlara danışıyorum olumsuz bir şey yaşadığımda.” (K5)

“Olumsuz olaylarda gereksiz sinirlenirim, gereksiz hal ve hareketler sergilediğim doğrudur. Eşim olmadığından çocuklarımdan destek aldım.” (K10)

“Çocuklarımdan destek isteyemiyorum çünkü onlar da zor geçiniyorlar. Ailem ancak manevi destek oluyorlar.” (K14)

“Çocuklarıma öğretmenleri çok destek oldu. Bir şekilde büyüttüm. Şimdi de sağ olsun iki oğlum hep destek olurlar bana ellerinden geldikçe. Allah yokluklarını göstermesin. Olumsuz bir şey yaşadığımda oğlanlarıma danışırım.” (K18)

“Çoğu şeyi aile arasında çözmeye çalışırız. Birbirimize destek olmaya çalışırız”(K21)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kodeş/dost/**akraba** kodudur. K20 kodlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Komşularımızla da aile gibiyiz. Bir derdimiz olunca onlar koşar yardımımıza. Hiçbir şey ellerinden gelmezse akıl verirler.” (K20)

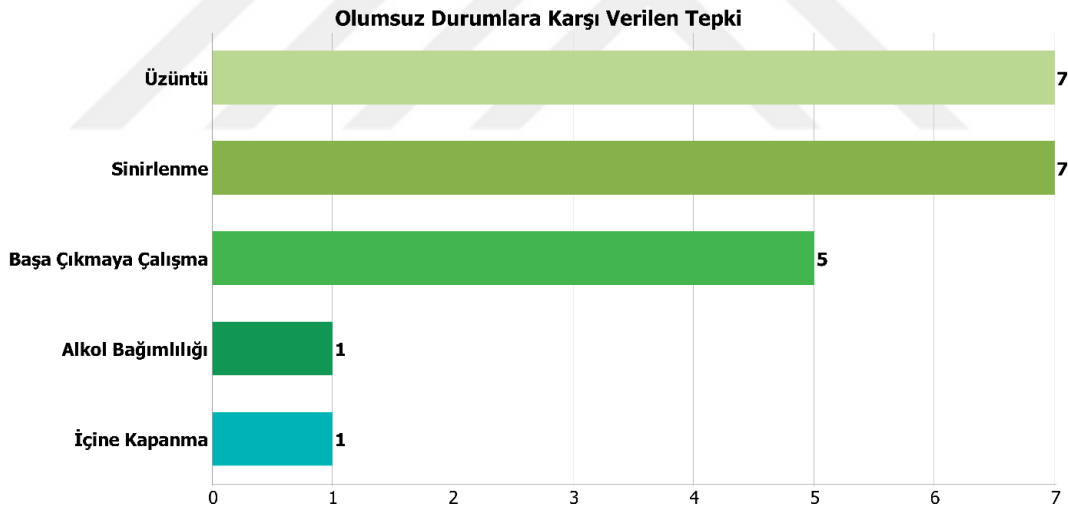
Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **torun ile konuşma** kodudur. K25 kodlu katılımcı morali bozuk olduğu zamanlarda torunuyla oyunlar oynadığını belirtmiş, torununa eski günlerini anlattığını ifade etmiştir.

“Moralim bozuk olursa alıyorum torunları yanıma onlarla oynuyorum, eski günleri anlatıyorum böyle böyle geçiriyoruz günleri.” (K25)

3.2.2.Olumsuz Durumlara Karşı Verilen Tepki

Yaşanan olumsuz durumlar temasının ikinci kategorisi olan olumsuz durumlara karşı verilen tepki kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; üzüntü, sinirlenme, başa çıkmaya çalışma, alkol bağımlılığı, içine kapanma olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir.

Tablo 3.4. Olumsuz Durumlara Karşı Verilen Tepki

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod olumsuz durumlarda **üzülme ve sinirlenme** kodudur. Katılımcılar olumsuz olaylar karşısında bedensel işlev kayıplarından dolayı yetersiz ve çaresiz hissettiklerini belirtmiş ve üzüldüklerini ifade etmişlerdir. K2, K13 ve K16 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Olumsuzluk yaşadığımda ilk önce sinirleniyorum halledemediğim için sonra üzülüyorum.” (K2)

“Çaresizliğime üzüliyorum. Çocuklarımla aram iyi olmamasına rağmen onları arıyorum son çare. Çünkü çalışamıyorum artık.” (K13)

“Kendimi yetersiz hissediyorum. Gençken yaparım diyordum, çabalıyordum. Şimdi yapamayacağımı biliyorum. O yüzden üzüliyorum.” (K16)

K10, K12 ve K17 kodlu katılımcılarolumsuz durumlar karşısında **sinirlendiklerini** ifade etmişlerdir.

“Olumsuz olaylarda gereksiz sinirlenirim, gereksiz hal ve hareketler sergilediğim doğrudur.” (K10)

“Ben sinirli bir yapıya sahibim. Sakinleşene kadar bir şey yapmıyorum, bekliyorum.” (K12)

“Kendi kendime sinirleniyorum işte. Kimim kimsem yok ki tepki vereyim. Bazen çok sinirleniyorum suratımı asıyorum. O da kendiliğinden geçiveriyor. Nazımın geçeceği kimsem yok, hadi beni idare etsin diyeceğim. Mecburen parlayıp parlayıp sönüyorum. Yalnızlık işte” (K17)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kodbaşa **çıkmaya çalışma** kodudur. K4 ve K7 kodlu katılımcı olumsuz durumlar karşısında yalnız olduğundan dolayı direkt sorunu halletmeye çalıştığını ifade etmiştir. K23 kodlu katılımcı ise olumsuz durumlar karşısında eşi ile birlikte başa çıkmaya çalıştığını belirtmiştir.

“Kendi kendime halletmeye çalışıyorum. Çünkü benim kimsem yok. Hiç evlenmedim. Kardeşlerimle aram iyi değil. Anne- baba yok.” (K4)

“Benim çocuklarım da yaşlı, torun sahibi insanlar. Kimden yardım isteyeyim. Evde kendi kendime halletmeye çalışıyorum çoğu şeyi.” (K7)

“Bizim yaşadığımız olumsuz olaylar o kadar çok ki. Artık çözmeye bile çalışmıyoruz. Eşimle olan bitenle başa çıkmaya çalışıyoruz. Bir kızım var bu dünyada, o da uyuşturucu batağına düştü. Eşe dosta anlatmaya da utanıyoruz. Ama herkes biliyor halimizi. Bir yandan geçim derdi bir yandan bu. Keşke bir çaresi olsa da bulsam. Tedaviyi istemediği için kimse bir şey yapamıyor” (K23)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **alkol bağımlılığı** kodudur. K24 kodlu katılımcı eşinden boşandıktan sonra çocuklarıyla da görüşmediğini ve yapayalnız kaldığını belirterek böylesi olumsuz durumlara karşı verdiği tepkinin alkol kullanmak olduğunu ifade etmiştir.

“Ben eşimden boşandım, annem-babam vefat etti. Bir tane kızım var, o da annesiyle yaşıyor. O da bana cephe aldı. Ben yalnız kaldım çok. İnsan yalnız kalınca hayat tutunmak istemiyor. Çaba göstermiyor. Ben de öyle yaptım. Alkol bağımlılığım oluştu. Aslında ben tepkimi böyle gösterdim. Alkol alınca geçecek gibi sürekli içtim. Çünkü çok yalnız kalmıştım.” (K24)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **içine kapanma** kodudur. K22 kodlu katılımcı olumsuz durumlar karşısında daha çok içine kapandığını, insanlara ve çevreye olan güvenini kaybettiğini ifade etmiştir.

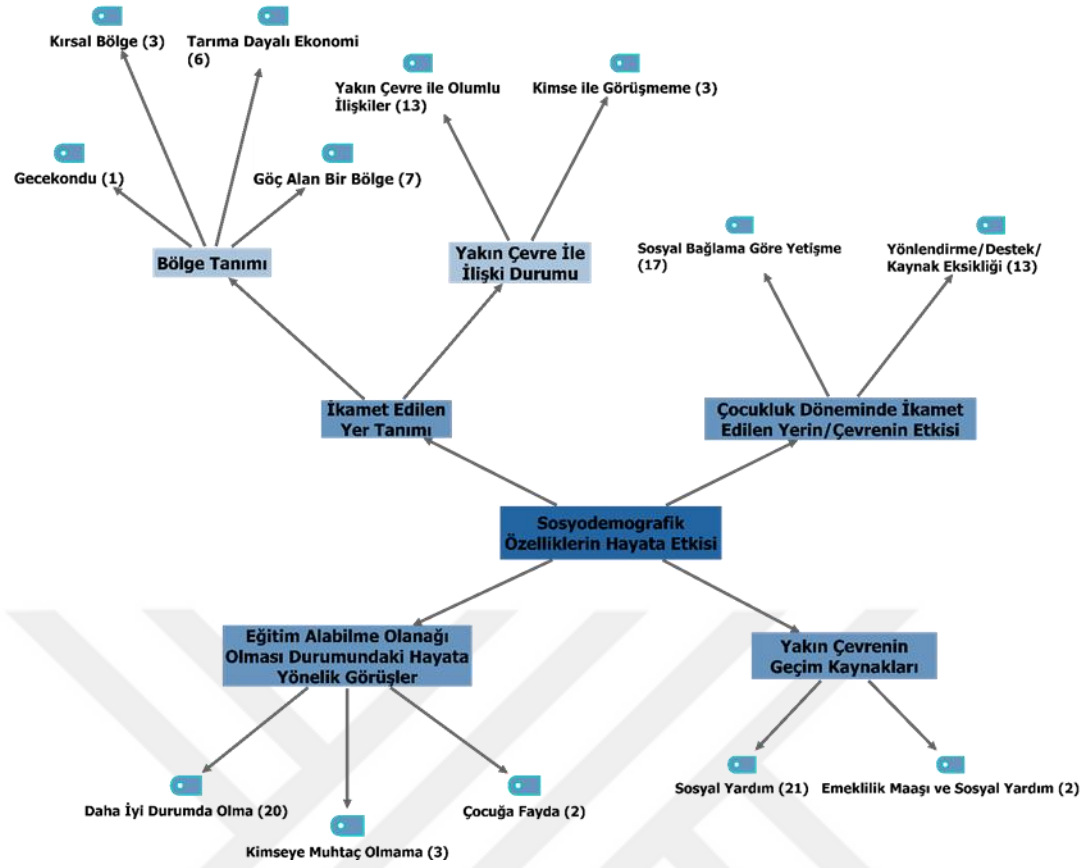
“Ben daha çok içime kapıyorum böyle olumsuz olaylarda. İnsanlara ve çevreye güvenim azalıyor. Kimseden destek istemek istemiyorum. Zoruma gidiyor.” (K22)

3.3. Sosyo- Demografik Özelliklerin Hayata Etkisi

Araştırmanın üçüncü teması olan sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 5’de görülmektedir. Sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi teması 4 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; ikamet edilen yer tanımı, çocukluk döneminde ikamet edilen yerin/çevrenin etkisi, eğitim alabilme olanağı olması durumdaki hayata yönelik görüşler ve yakın çevrenin geçim kaynağıdır.

İkamet edilen bölge sorusunun tanımında ifadelerde yedi ifade bölgenin göç alan bir bölge olduğunu ifade etmektedir. Altı ifade tarıma dayalı bir bölge olduğunu, üç ifade kırsal bir bölge olduğunu bir ifade ise gecekondü bölgesi olduğunu ifade etmektedir. Söke ilçesinin yoğun göç alan ve tarım bölgesi olduğu söylenebilir. Yakın çevre ile ilişki durumunda ise baskın kod Yakın çevre ile olumlu ilişkiler kodudur. Kimse ile görüşmeme kodu üç katılımcı tarafından kullanılmıştır.

Çocukluk döneminde İkamet edilen bölgenin etkisi temasında ‘Sosyal bağlama göre yetiştirme’ kodu 17 katılımcı tarafından kullanılırken, ‘Yönlendirme/ destek/ kaynak eksikliği’ kodu 13 katılımcı tarafından kullanılmıştır.

Şekil 3.4. Sosyo-demografik Özelliklerin Hayata Etkisine Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

3.3.1.İkamet Edilen Yer Tanımı

İkamet Edilen Yer Tanımı kategorisi sosyo- demografik özelliklerin hayata etkisi temasının ilk kategorisidir. İkamet Edilen Yer Tanımı kategorisi bölge tanımı ve yakın çevre ile ilişki durumu olmak üzere 2 alt kategori ile tanımlanmıştır.

3.3.1.1.Bölge Tanımı

İkamet edilen bölge tanımı alt kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda, **göç alan bir bölge**, **tarıma dayalı ekonomi**, **kırsal bölge** ve **gecekondu** alanı olmak üzere 4 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından ikamet edilen bölge tanımı alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod **göç alan bölge** kodudur. K2, K12, K26 ve K30 kodlu katılımcılar konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Ağrı Tutar’da doğdum ben. Oradan yokluktan, terörden kaçtık buraya geldik. İlkokula burada başladım. Taşındığımız mahalle de bizim gibi göç edenlerden oluşuyordu.”
(K2)

“İkamet ettiğimiz bölge Söke ilçesinde Çeltikçi mahallesinde göç ile oluşan bir bölge. Bu bölgede bizim gibi göç ile gelen aileler yaşıyor.” (K12)

“Göç alan bir şehirde yaşıyorum. Bu sebeple insan profili karışık. Eskisi gibi kimseye güven olmuyor.” (K26)

“Biz Ağrı’dan direkt bu dağlık alana taşındık. İlk önce burada 2 ev vardı, ıssızdı. Şimdi koskoca mahalle oldu. Gelen buraya yerleşti. Akrabalarımız geldi. Burada erkekler inşaat işine gider. Kadınlar evde çocuk, yaşlı bakar. Yemek, ekmek yapar. Beraber vakit geçirirler. Herkes birbirine yardım etmeye çalışır.” (K30)

Katılımcıların cümlelerinden yola çıkarak dil, din, mezhep, etnik köken gibi ortak özelliklere sahip kişilerin daha çok aynı semtlerde yaşadığı görülmüştür. Şehre göç ile oluşan mahallelerde de bu özellik gözlemlenmiştir. Aile içinde yardımlaşma ya da hemşerilik ilişkilerinin yoğun olduğuna şahit olunmuştur. Bu noktada göç eden aileler göç ettikleri bölgede hem kendi habituslarını oluşturmaktadırlar. Hem de benzer meslekler icra etmeleri, benzer gelenek göreneklere sahip olmaları sebebiyle aslında sınıfsal olarak da benzer nitelikler göstermektedirler.

Katılımcılar tarafından ikamet edilen yer tanımı alt kategorisinde ifade edilen diğer kod **tarıma dayalı ekonomi** kodudur. Katılımcılar mahallelerinde herkesin tarım işleri ile uğraştığını ifade etmiştir. K5, K7, K14 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“İkamet ettiğimiz mahallede bizim gibi tarım işlerinde çalışıyor bizim gibi. Pazarcılık yapan var.” (K5)

“...Komşularımızın hepsi okuma yazma bilmez, tarım işlerinde çalışırlar.” (K7)

“Geçim kaynağımız tarımdır. Hiç iş bitmez burada...” (K14)

“Hep aynı kişiler çevremizi oluşturdu. Bu mahalleden evlendim. Çocuklarımız burada büyüdü. Burada biz amelelik yaparız. Pamuğa, zeytine, incire gideriz. Çevremizde

başka iş bilen yoktu.” (K21)

Katılımcılar tarafından ikamet edilen yer tanımı alt kategorisinde ifade edilen diğer kod **kırsal bölge** kodudur. K28 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“İkamet ettiğim bölge kırsal, çok fazla gelişmemiş bir yer.” (K28)

Katılımcılar tarafından ikamet edilen yer tanımı alt kategorisinde ifade edilen diğer kod **gecekondur** kodudur. K7 kodlu katılımcı ikamet ettiği yerde tek katlı ve yıkık evlerin olduğunu ifade etmiştir.

“İkamet ettiğimiz bölge genelde tek katlı evlerden oluşur. Çoğumuzun evi yıkıklık gibidir. Kış çok zor geçiyor.” (K7)

3.3.1.2. Yakın Çevre İle İlişki Durumu

İkamet edilen yakın çevre ile ilişki durumu alt kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda, yakın çevre ile olumlu ilişkiler ve kimse ile görüşmeme olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yakın çevre ile ilişki durumu alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod **yakın çevre ile olumlu ilişkiler** kodudur. Katılımcılar komşuluk ilişkilerinin sıkı olduğunu, çeşitli etkinliklerde tüm mahallenin bir arada olduğunu ifade etmişlerdir. K20, K24, K27 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Herkes birbirini tanır. Düğünü, bayramı cümbüş geçer. Ama birinin acısı olduğunda da herkes toplanır. Ne gerekiyorsa yapılır. Mahallemiz çok güzeldir. Çocukluğum burada geçti, evlendim aynı yerde oturdum.” (K20)

“Mahallemden fazla ayrı kalamam ben. Kendimi burada güvende hissediyorum. Herkes tanıdık. Başım sıkışsa arayacağım bir sürü insan var. İster istemez düşüncelerimiz de çevremize göre şekilleniyor. Fikir alışverişi yapıyorsun.” (K24)

“Oturduğum yerde genelde komşuluk ilişkileri sıkı. Kendi yaşlılarımızın evlerinde toplanıyoruz. Değişiklik oluyor. Evde yalnız vakit geçmiyor.” (K27)

“Burada erkekler inşaat işine gider. Kadınlar evde çocuk, yaşlı bakar. Yeme, ekmek yapar. Beraber vakit geçirirler. Herkes birbirine yardım etmeye çalışır.” (K30)

Katılımcılar tarafından yakın çevre ile ilişki durumu alt kategorisinde ifade edilen diğer **kod kimse ile görüşmeme** kodudur. K4 kodlu katılımcı birkaç arkadaşı dışında komşuları ile arasının iyi olmadığını, yalnızlığı eskiden beri sevdiğini belirtmiştir.

“Ben yalnızım genelde. Komşularımla da çok aram yok. Kahvede birkaç arkadaşım var. Tek erkek olunca böyle oluyor. Eskiden beri de böyleydim ben yalnızlığı seviyordum.” (K4)

K17 kodlu katılımcı **isekulağı duymadığı için arkadaşlık ilişkileri kuramadığını ve yıllarca yalnız kaldığı için bu duruma alışkın** olduğunu ifade etmiştir.

“...Ama benim öyle arkadaşım komşum falan yok. Demiştim ya kulağım duymuyor. Kim bana ne anlatsın. Zaten bir şey anlatsalar da dinlemem ben kimseyi. Kafamın dikine giderim ben. Yıllarca yalnız kalmışım. Kendi bildiğimi yaparım.” (K17)

3.3.2.Çocukluk Döneminde İkamet Edilen Yerin/Çevrenin Etkisi

Sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi temasının ikinci kategorisi olan çocukluk döneminde ikamet edilen yerin/çevrenin etkisi kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; sosyal bağlama göre yetiştirme ve yönlendirme/destek/kaynak eksikliği olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar bu alt kategoride eğitim almama durumlarını yetiştikleri sosyal bağlamın etkisi ve aile ya da çevresinin yönlendirme/destek/kaynak eksikliği bağlamında açıklamışlardır.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **sosyal bağlama göre yetiştirme** kodudur. Katılımcılar kendi dönemlerinde kendi dönemlerinde okumanın yaygın olmadığını, erken yaşlarda evlendiklerini ve tarım işleri ile uğraştıklarını ifade etmiş başka bir çevrede olsalardı eğer eğitim alma fırsatları olabileceğini belirtmişlerdir. K1, K9, K10, K16 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Birkaç ev değiştirdim gençliğimden beri. Bizim zamanımızda kızlar okula gitmezdi. Ben de 5. Sınıftan sonra okulu bıraktım, babam gitmemi istemedi. Çünkü çevremizde okula giden kız çocuğu yoktu. Sadece zengin aileler kızlarını okula gönderirdi. Kız çocukları bahçe işlerine gider, 18-19 yaşında da evlenirdi. Benim annem erken vefat ettiği için ben evlenmek istemedim, babama bakmak istedim. 22 yaşında evlendim. Eşim sanayide çalışıyordu. Genelde çevremizdeki insanlar ya çiftçiydi ya da sanayide çalışıyorlardı.” (K1)

“Ben yıllardır burada kirada oturuyorum. Çocukluğum Aydın’ın Üzümlü köyünde geçti. Orada yazın çapaya, pamuğa giderdik, kışa doğru incire, zeytine giderdik, sonra mandalina başlardı. Hep çevremiz bu işlere giderdi, herkes çalışırdı. Kız çocukları okumaz, erken evlenirdi. Ben de 17 yaşında evlendim. Eşim de aynı işlerde çalışırdı.” (K9)

“Yaş itibarı ile bizim zamanımızda okumak yaygın değildi.” (K10)

“Merkezi bir yerde yetişip eğitim alma imkânım olsa hayatım farklı şekillenirdi.” (K16)

“Eğitimli olsak sigortalı işlerde çalışır daha rahat ederdik belki. Ama onun için bambaşka bir dünyaya doğmak gerek.” (K20)

Katılımcıların verdikleri cevaplardan yola çıkarak bireyin içine doğduğu toplumun özelliklerinin yaşamını şekillendirmesi açısından önem arz ettiğini anlamaktayız. K1’in ‘Sadece zengin ailelerin kızları okula giderdi.’ Cümlesi bu durumu kanıtlar niteliktedir diyebiliriz.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **yönlendirme/destek/kaynak eksikliği** kodudur. Katılımcılar ekonomik yetersizliklerden dolayı dönemlerinde eğitimin lüks olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar dönemlerinde sürekli çalışmak zorunda kaldıkları için eğitime yönelemediklerini, ailenin destek ve yönlendirmesinin de, dönemin şartlarından dolayı, olmadığını belirtmişlerdir. K1, K7, K14, K22 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Eğer çevremizde bizi yönlendiren, destekleyen olsaydı tabi böyle olmazdı” (K1)

“Biz yokluğu en yüksek seviyede yaşadık kızım. Okumak bizim için hayaldi. Hep çalıştık. Benim bu şartlarda okumam mümkün değildi. Eğitim alabilmek için ailenin de o bilinci olması gerek ve ekonomik olarak yeterli olmak gerek.” (K7)

“Okur- yazar olmak büyük nimet. İmkânımız olsa babam bizi okutacaktı ama olmadı. Hevesliydim okumaya. Okuyabilseydim hayatımız çok farklı olurdu.” (K14)

“Eğitim almak bizim zamanımızda lüks bir şeydi. Kim okula gitmiş de biz gidelim. Aklımız da ermiyordu. Kimse söylemedi bize okula gidersen hayatın kurtulur belki diye. En azından okur yazar olsaydım diyorum şimdi. Ama o fırsat çoktan kaçtı.” (K21)

“Ben okumayı çok istedim. Ama durumumuz uygun değildi. Her gün gazete alır evde okurdum. Kendimi geliştirmeye çalışırdım.” (K22)

Eğitim seviyesi iyi durumda olan, kültür seviyesi nispeten daha iyi olan ailelerin çocuklarını yönlendirmesi ile geçimini zor sağlayan, maddi kaynağa ihtiyaç duyan ailenin yönlendirmesi aynı olmadığı katılımcıların cevaplarından anlaşılmaktadır. Katılımcılarımız arasında eğitim almak ‘lüks’ olarak görülen görüşlere rastlanmıştır.

3.3.3. Eğitim Alabilme Olanağı Olması Durumundaki Hayata Yönelik Görüşler

Sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi temasının üçüncü kategorisi olan eğitim alabilme olanağı olması durumundaki hayata yönelik görüşler kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; daha iyi durumda olma, kimseye muhtaç olmama, çocuğa fayda olmak üzere 3 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **daha iyi durumda olma** kodudur. Katılımcılar eğitim alma durumunda meslek sahibi olabileceklerini belirtmiş, emekli olunca düzenli bir gelire sahip olacaklarını ve daha rahat bir yaşam süreceklərini ifade etmişlerdir. K17, K18 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Biz zar zor okula gidebildik. İlkokulu zor bitirdim. İlkokulda bile bahçeden topladığımız meyve sebzeleri pazarda satmaya çıkardık. Bizim mahallede herkes öyle geçinirdi. Erkek çocuklar küçük yaşta çalışırdı. Biz Doğu’dan taşındık buraya, burada tutunmak için çok çalışmamız gerekiyordu. Eğitim alma gibi bir şansımız yoktu. Böyle gelmiş böyle gider diye düşündük hep. Tabi okuyabilseydik şimdiki halimizden daha iyi durumda olurduk.” (K2)

“Tabii tahsilli olsaydım, memur olsaydım, öğretmen olsaydım ne güzel olurdu. Hayatım çok rahat güzel geçerdi.” (K15)

“Keşke okusaydım çocuğum keşke. Kafam da çalışırdı benim. Okusaydım kesin bir şey olurdu. O zaman da bu kadar zorlanmazdım. En azından emekli maaşım olurdu şimdiye. Ama yoksulluk işte. Okula gidecek durumumuz yoktu ki. Anam babam zar zor karnımızı doyurdu.” (K17)

-“Okusaydım bir mesleğim olsaydı her şey farklı olurdu. Maddi açıdan daha iyi olabilirdi durumum.” (K18)

-“Eğitimli olsak sigortalı işlerde çalışır daha rahat ederdik belki” (K20)

Belirli bir toplumun içinde belirli üretim biçimleri ile hayatını idame ettiren ailelerin çocuklarının zinciri kırarak eğitim hizmetine ulaşmaları sonrasında da öğretmen, avukat, doktor vb. gibi toplumda kabul gören meslek sahibi olmaları oldukça zordur. Çünkü eğitim alabilmek, okula devam etmek de maddi bir kaynak gerektirmektedir. Aynı zamanda hanede hâlihazırda bulunan iş gücünün maddi kazanç sağlaması yerine eğitimine devam etmesi genellikle tercih edilemeyebilir. Fakat eğitim alamayan her birey yaşamının ileri dönemlerinde eğitim almanın, meslek sahibi olmanın önemini daha iyi anladığını ve pişmanlık duyduğunu belirtmektedir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **kimseye muhtaç olmama** kodudur. Katılımcılar eğitim alma durumunda emekli maaşları olacağı için kimseye muhtaç olmadan yaşayabileceklerini ifade etmiştir. K8 ve K19 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Ben zaten küçük yaşta evlendim. Küçüktüm kucağımda bebeğim vardı. 8 tane çocuğum var. Onlara bakmak, büyütmek kolay mı? Ama okusaydım böyle olmazdı. Kimseye muhtaç olmadan geçinir giderdik.” (K8) “Tabi ki evet. Okusaydım en azından kendimi kurtarırdım. Emekli maaşım olurdu. Kimseye muhtaç olmazdım.” (K19)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **çocuğa fayda** kodudur. K1 kodlu katılımcı kızını okutmak için şehir dışına gönderdiğini ifade etmiş oğlunun ise zanaatkar olduğunu belirtmiştir. Fakat eğitim alma durumunda çocuklarına daha faydalı olabileceğini ifade etmiştir. Kızının uyuşturucu bağımlısı olduğunu söyleyen K23 kodlu katılımcı eğitim alma durumunda kızını daha iyi şartlarda yetiştirebileceğini ve yanlış yollara sapmayacağını ifade etmiştir.

“İlkokul mezunuyum. Tabi eğitim durumunun bugünkü hayatımda etkili olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden kızım Kars’a gönderdim, öğretmen oldu. Oğlum da zanaatkar oldu. Bizim de eşimle eğitimimiz iyi olsaydı, amir memur olsaydık çocuklarımıza daha faydalı olurduk.” (K1)

“Eğitim alabilseydik belki kızımızı da daha iyi yetiştirirdik. Daha iyi şartlarda yaşar, onun yanlış yollara sapmasına engel olurduk. Eğitim her şeyin başı, çok önemli.” (K23)

3.3.4. Yakın Çevrenin Geçim Kaynakları

Sosyo-demografik özelliklerin hayata etkisi temasının son kategorisi olan yakın çevrenin geçim kaynakları kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; sosyal yardım ve emeklilik maaşı ve sosyal yardım olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **sosyal yardım** kodudur. Katılımcılar çevrelerindeki herkesin sosyal yardımdan faydalandığını ve birçok sosyal yardımı da çevrelerinden duyduklarını belirtmişlerdir. K3 ve K8 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Sosyal yardımlardan faydalanıyorlar komşularımız, bizlere de onlar söyledi.” (K3)

“Bizim mahallede herkes yardım alıyor. Bazen onların bir şeyler aldığını duyunca ben de gidip başvuru yapıyorum. İlaç parası diye bir şey varmış. Onu komşulardan duymuştum. Bende gittim başvuru yaptım bana da verdiler.” (K8)

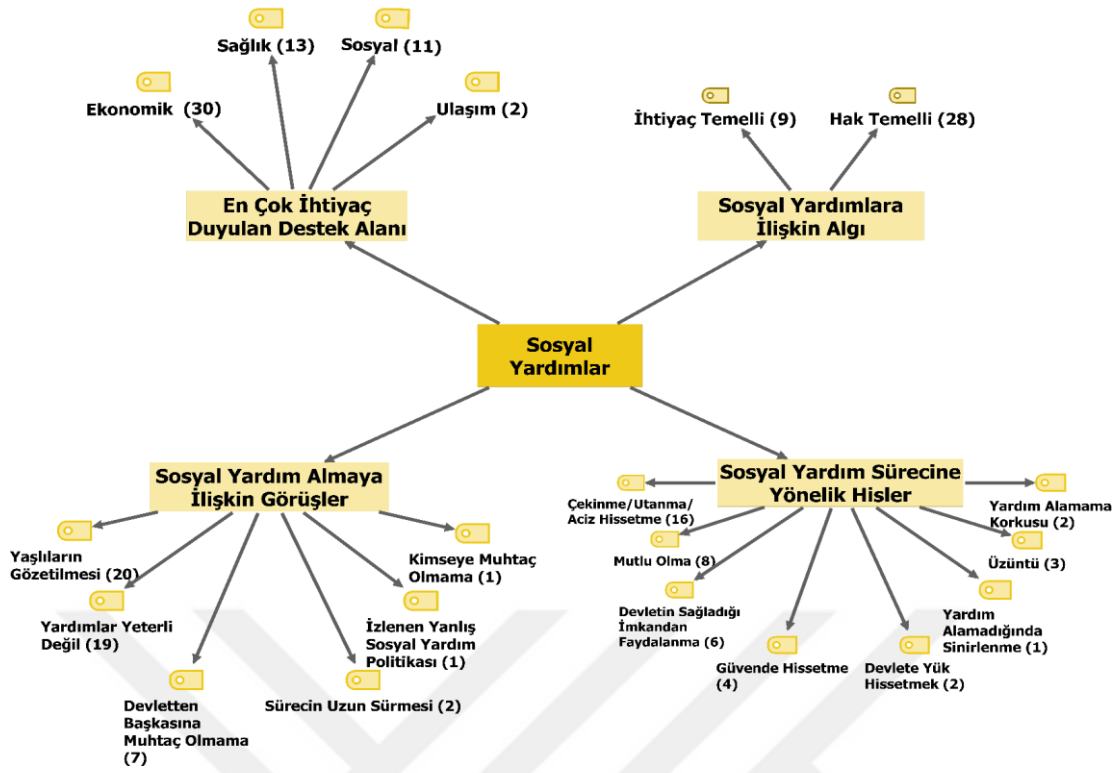
Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **emekli maaşı ve sosyal yardım** kodudur. K1 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bazı komşularım ya da arkadaşlarım emekli maaşı alıyor. Bazıları benim gibi yardımla geçiniyor.” (K1)

“Komşularımdan emekli olanlar var. Onlar yardım almıyor. İhtiyacı olanlar alıyor.” (K26)

3.4. Sosyal Yardımlar

Araştırmanın dördüncü teması olan sosyal yardımlar temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 3.6’te görülmektedir. Sosyal yardımlar teması 5 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; alınan sosyal yardım türü, sosyal yardımlara ilişkin algı, en çok ihtiyaç duyulan destek alanı, sosyal yardım sürecine yönelik hisler ve sosyal yardım almaya ilişkin görüşlerdir.

Şekil 3.5. Katılımcıların Sosyal Yardımlara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

3.4.1. En Çok İhtiyaç Duyulan Destek Alanı

Sosyal yardımlar temasının ilk kategorisi olan en çok ihtiyaç duyulan destek alanı katılımcı ifadeleri doğrultusunda; ekonomik, sağlık, sosyal ve ulaşım olmak üzere 4 kod ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **ekonomik** kodudur. Katılımcılar çalışmadıkları için ekonomik olarak sıkıntıya girdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca sağlık sorunlarından dolayı hastaneye gidip gelme ve ilaç masraflarının da bir sorun olduğundan bahsetmişlerdir. K2, K3, K18, K21 ve K23 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Benim en çok ekonomik desteğe ihtiyacım oluyor. 73 yaşındayım ara ara hala işlere gitmeye çalışıyorum. Ama sağlığım çok elvermiyor. Devletten yaşlı maaşı alıyorum. Buna rağmen yetişemediğimiz oluyor. Eşim tansiyon, şeker hastası. İlaçları oluyor. Hastaneye kontrollere gidiyoruz. Masraflarımız artıyor böyle böyle.” (K2)

"Ben ekonomik anlamda çok zorluk çektim. Gençken de çektim. Eş dost borç harç bir yere kadar. Çalıştım paramı alamadım, sigorta zaten yok. Sağlık problemleri artınca sigorta olmaması daha büyük problem oldu. İlk önce yeşil kart için başvurduğum devlete. Yardım için de başvuru yapabileceğimi öyle duydum. Nakit yardıma başvuru yaptım birkaç kere. Bazen verdiler, bazen vermediler." (K2)

"Daha çok sağlık ve ekonomik anlamda desteğe ihtiyacımız oluyor. Ben şeker, tansiyon hastasıyım. Hastaneye gitmem gerekiyor. Gelip gitmek zor oluyor. Masraflar artıyor. Böyle olunca ekonomik desteğe ihtiyacımız oluyor. Ben ve eşim yaşlı maaşı alıyoruz. Onunla idare etmeye çalışıyoruz." (K3)

"Sağlığımız gitti. Her gün avuç avuç ilaç içiyorum. Çalışamıyorum sağlık problemlerinden. Bu sebeple ekonomik olarak da zorluk çekiyorum." (K18)

"Yol parası çok fazla. Kontrollere gitmemiz gerek. Bazen gidemiyoruz. Gitsek ekonomimiz, gitmesek sağlığımız olumsuz etkileniyor." (K21)

"Maddi zorluk çekiyoruz. Maddi desteğe ihtiyacımız oluyor." (K23)

Katılımcıların verdiği cevaplardan anlaşıldığı üzere, katılımcılar sosyal güvence kapsamı dışında süreklilik göstermeyen işlerde çalışmışlardır. Yaşlılık sürecinde üretime katkı sağlayamaz duruma gelince gelir elde edemez olmuşlardır. Sosyal güvence kapsamında iş bulma imkânları olmadığından yaşlılık döneminde hem geçim kaynağı olan emekli maaşı hem de sağlık güvencesinden mahrum kalmışlardır.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **sağlık** kodudur. K11 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

"Ekonomik yönden ve sağlık yönünden desteğe ihtiyacım oluyor. Maddi olarak geçinmekte zorlanıyorum. Hastayım, hastanede yeterince ilgilenmiyorlar. Gerekli tedaviyi devlet hastanesi karşılamıyor. Özel hastaneler çok para alıyor" (K11)

"Sağlık problemlerim olduğu için o açıdan da desteğe ihtiyacım oluyor." (K26)

"Sağlık problemlerim olduğu için o açıdan da desteğe ihtiyacım oluyor." (K27)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **sosyal** kodudur. Katılımcılar yalnızlık çektiklerini ve konuşacak birilerine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. K4, K15 ve K17 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Yalnız olduğum için en çok yanımda birine ihtiyaç duydum. Konuşacak, dertleşecek biri olsaydı iyi olurdu. Şimdi de birkaç akranım kaldı, onlarla vakit geçiriyorum.” (K4)

“Bir de yalnız çok zor oluyor. Akşamları ürküyorum. Bir nefes aranıyor.” (K15)

“Ama en çok da yalnızlıktan şikâyetçiyim. Keşke yanımda bana destek çoluğum çocuğum eşim olsaydı.” (K17)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **ulaşım** kodudur. Katılımcılar sağlık sorunlarından dolayı merkez hastanelere gidip geldiklerini belirtmiş, araba bulamadıklarını ve yol masraflarından dolayı zorlandıklarını ifade etmişlerdir. K8 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kulaklarım ağır işitiyor bir de bacaklarım hiç tutmuyor. Bir de Aydın’da hastaneye gidip gelirken dolmuşlarda çok zorlanıyorum. Aydın’a gidip gelmek hep masraf.” (K8)

“Kızım hastaneye gidip gelmek çok zor. Araba bulamıyoruz.” (K21)

3.4.2. Sosyal Yardımlara İlişkin Algı

Sosyal yardımlar temasının ikinci kategorisi olan sosyal yardımlara ilişkin algı katılımcı ifadeleri doğrultusunda; ihtiyaç temelli ve hak temelli olmak üzere 2 kod ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod sosyal yardımların **hak temelli** olması kodudur. Katılımcılar halka yardım etmenin sosyal devletin asli bir görevi olduğunu belirtmiş ve çoğu katılımcı mevcut hükümetin bu imkânı daha etkili uyguladığını ifade etmiştir. K2, K12, K22 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Asli görevidir. Çünkü halk devleti için çalışır, vergi öder. Her hükümetin en başta ilgilenmesi gereken halkın refahıdır.” (K2)

“Sosyal devletin en önemli sorumluluklarından biri halkının refahını yükseltmektir. Bu konuda asli görevi olduğunu düşünüyorum. Bu sistem yıllardır vardır fakat bizim en çok

gördüğümüz ve yararlandığımız bu hükümet döneminde olmuştur.” (K12)

“Halkını unutan kendi derdine düşen iktidarlar da gördü bu ülke. Halkının refahını sağlamak devletin asli görevidir tabii ama bunu hatırlayıp uygulayan iktidar az bulunur. Mevcut hükümet de bize bu imkânı sağladı.” (K22)

“Bu devletin asli görevidir. Ne yapacak vatandaşını ölüme mi terk edecek. Ama yalan yok! Bu hükümetin yaptığını hiçbir hükümet yapmadı. Biz memlekette ne rezillikler çektik. Yollar kapanır, su olmaz. Boşuna bırakıp gelmedik. Geçen yıllarda memlekete gittim. Yollar o kadar güzeldi inanamadım. Paris gibi olmuş. Hepsi bu hükümet sayesinde.” (K30)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod sosyal yardımların **ihtiyaç temelli** olması kodudur. Katılımcılar yurtdışında sosyal yardımların 65 yaşı geçtikten sonra talep beklemeden verildiğini belirtmiş ve devletin ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. K25 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“...Oğlum da olmasa perişan olmuştum yavrum. Ya o da olmasaydı. Devletimiz böyle insanlara yardım etmeli. Kim gelirse gelsin bence ihtiyacı olan herkese yardım etsinler. Çoluğu çocuğu olmayanlar Ne yapacaklar. Onlara kim bakacak. Allah devletimize zeval vermesin.” (K25)

“Bizim burada yardım veriyorlar ama kesmek için bahane arıyorlar. Bir lira bile sınırı geçse kesiyorlar. Ya da bir araba alıyorsun, yardım kesiliyor. Araba bu devirde ihtiyaç, lüks değil ki. Sosyal yardım sistemi yurt dışında böyle değil. Biri 65 yaşını geçtiyse talebi beklenmeden yardımı verilir. Gelirine bakılmaz. Aynı şekilde çocuklu ailelere de yardım bağlanır. 100 lira ile sınırı geçmiş bir aile düşünün, o aile 100 lira fazla kazanıyor diye zengin mi oluyor? Bu açıdan yanlışlıklar olsa da kendi açımdan memnunum.” (K29)

Katılımcıların sorulara verdiği cevaplara göre, yardımların hak temelli olduğu düşüncesi daha yaygındır. Ancak Türkiye’de uygulanan sosyal yardım hizmet modelleri muhtaçlık durumu gözettiğinden çoğunlukla ‘ihtiyaç’ temellidir. Katılımcıların yaygın ifadeleri ise kendilerinin hakkı olduğu, yardım alması gerektiği görüşüdür fakat bu görüş topluma genellenirse yanlış bir algı olacaktır. K29’un belirttiği gibi ülkemizde çoğu sosyal yardım hizmet modelinde, hane geliri muhtaçlık sınırını az miktarda dahi geçse hane yardım

almayı hak edemez. İhtiyaç temelli sosyal yardım hizmet modellerinde bu durum geçerli değildir.

3.4.3. Sosyal Yardım Almaya İlişkin Görüşler

Sosyal yardımlar temasının üçüncü kategorisi olan sosyal yardım almaya ilişkin görüşler katılımcı ifadeleri doğrultusunda; yaşlıların gözetilmesi, yardımlar yeterli değil, devletten başkasına muhtaç olmama, sürecin uzun sürmesi, izlenen yanlış sosyal yardım politikası ve kimseye muhtaç olmama olmak üzere 6 kod ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen **kodyaşlıların gözetilmesi** kodudur. K1, K3, K7 ve K14 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Allah devletimizden razı olsun. Böyle yaşlıları gözettiği için çok mutlu oluyorum.” (K1)

“Allah bu uygulamalardan razı olsun. Böyle yardım da almasaydık ne yapardık bilmiyorum.” (K3)

“Allah devletimize zeval vermesin. Bu destekler sayesinde yaşamaya çalışıyoruz.” (K7)

“Zor zamanlarımızda can suyu gibi geliyor. Devletimizin sıcak yüzünü görüyoruz. Bizim gibi fakir fukarayı kendi haline bırakmıyorlar.” (K14)

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer kod yardımların yeterli olmaması kodudur. Katılımcılar temel ihtiyaçlardaki pahalılıktan dolayı sosyal yardımların yeterli olmadığını belirtmişlerdir. K6, K11 ve K17 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kızım biz ezelden beri devletten yardım alırız. Görüyorsun rezil gibi yaşıyoruz. Her şey artık o kadar pahalı ki. Hiçbir şeye yetişemiyoruz. Evimde yağ yok, un yok. Tüp dolduramıyorum. İnsani ihtiyaçlarımı bile karşılayamıyorum. Çocuklarımda da yok. Kaymakamlıktan dilekçe imzalıyorum, bazen nakit yardım çıkıyor. Kime gideyim? Allhtan başka kimsemiz yok!!” (K6).

“Sosyal yardımlar yeterli değil. Verilen yardımlar temel ihtiyaçlarımı karşılamaya bile yetmiyor. Her şey ateş pahası olmuş. Peynir, yağ hiçbir şey alamıyoruz.” (K11)

“Bu hükümet yardım yapıyor Allah Razi Olsun. Ama çocuğum her şey o kadar pahalı ki aldığım maaş da yetiştiriyor. Eğer hükümet değişirse yardımlar yine devam etsin. Ama inşallah şu zamlar biraz azalır. Yoksa yine geçinemeyiz. Emekli maaşı yok bir şey yok. Başımızda bekleyen koca yok.” (K17)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **devletten başkasına muhtaç olmama** kodudur. Katılımcılar sosyal yardımlarla geçindiklerini ve kimseye muhtaç kalmadıkları için sosyal yardım uygulamasına minnettar olduklarını ve sosyal yardımların kendilerini güvende hissettirdiğini belirtmişlerdir. K4, K9, K20 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Eskiden durumu iyi olan insanlar fakir insanları gözetirdi, hayır olsun diye yardım ederdi. Düzenli bir şey değildi tabi. Bir başkasının keyfine kalmış sana yardım etmesi. Ben İstanbul’da yaşarken birileri yardım ederdi bana. Bazen çok gelirdi, bazen hiç gelmezdi. Ama devletin verdiği öyle mi? Maaş gibi alıyoruz her ay. Beni başkasına muhtaç etmediği için devletimize minnettarım.” (K4)

“Kendimi güvende hissediyorum. Bir başkasından istemektense devletimden istemek ve ihtiyaçlarımın karşılanması güzel bir şeydir. Arkamda devletim var duygusunu yaşıyor.” (K9)

“İyi ki bu yardımlar var. Yoksa biz ele muhtaç olacaktık. Evlatlarımızda da yok. Bize kim bakacaktı. Allah devletimize zeval vermesin.” (K20)

“Bu yardımlar sayesinde kimseye muhtaç olmuyoruz çok şükür. Ama daha fazla olsa bu yardımlar daha iyi olur.” (K21)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **sürecin uzun sürmesi** kodudur. K29 kodlu katılımcı iki ayrı konuşmasında kurumdaki çalışanların form doldurmakta yavaş olduğu için yardımcı olmadıklarını bu yüzden de 5 kere kuruma gidip geldiğini, sonuçlanmasının ise çok uzun sürdüğünü ifade etmiştir.

“Bu bize verilen bir hak olduğu için normal bir şekilde başvurumu yaptım. Sonuçlanması neredeyse bir ay sürdü. Süreç çok uzun sürüyor.” (K29)

“Kurum işleri uzatma çabasında. Form doldurmamızı istiyorlar. O kadar zor ki formu doldurmak. Belki 5 kere gittim geldim tamamlamak için. Yasak diye doldurmamıza da yardım etmiyorlar. Formu verdim 1 ay sonuçlanmasını bekledim. 2 ay sonra maaşım yattı. Ben yine şanslıymışım daha çok bekleyenler varmış.” (K29)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod izlenen **yanlış sosyal yardım politikası** kodudur. K29 kodlu katılımcı sosyal yardım alabilmek için belirlenen bazı gerekliliklerin yanlış olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim burada yardım veriyorlar ama kesmek için bahane arıyorlar. Bir lira bile sınırı geçse kesiyorlar. Ya da bir araba alıyorsun, yardım kesiliyor. Araba bu devirde ihtiyaç, lüks değil ki. Sosyal yardım sistemi yurt dışında böyle değil. Biri 65 yaşını geçtiyse talebi beklenmeden yardımı verilir. Gelirine bakılmaz. Aynı şekilde çocuklu ailelere de yardım bağlanır. 100 lira ile sınırı geçmiş bir aile düşünün, o aile 100 lira fazla kazanıyor diye zengin mi oluyor? Bu açıdan yanlışlıklar olsa da kendi açımdan memnunum” (K29)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **kimseye muhtaç olmama** kodudur. K24 kodlu katılımcı Covid-19 tedbirleri doğrultusunda uygulanmış sokağa çıkma yasakları boyunca çok zorluk çektiğini sosyal yardımların ise zorlukları çektikten bir süre sonra geldiğini belirterek kendi imkânı olsa hemen çözeceğini ifade etmiştir.

“...Kendinin olmayınca bir anlamı olmuyor ki. Elden gelen de geç gelir derler ya o hesap. Ben sokağa çıkma yasaklarında evde bir ekmeğim bile yoktu. Neler çektim yardım ettiler ama bir zaman sonra. Kendi imkânın olsa hemen kendin çözersin değil mi? Devlete de olsa Allah kimseyi muhtaç etmesin.” (K24)

3.4.4. Sosyal Yardım Sürecine Yönelik Hisler

Sosyal yardımlar temasının dördüncü kategorisi olan sosyal yardım sürecine yönelik hisler katılımcı ifadeleri doğrultusunda; çekinme/utanma/aciz hissetme, mutlu olma, devletin sağladığı imkândan faydalanma, güvende hissetme, üzüntü, yardım alamama korkusu, devlete yük hissetmek, yardım alamadığında sinirlenme olmak üzere 8 kod ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **çekinme/utanma/aciz hissetme** kodudur. K5, K12, K18 ve K24 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Biraz çekindim ama başka çarem yoktu. Baktım tüm komşu arkadaşlar da alıyor. Ben de cesaret buldum.” (K5)

“Ben çok utandım ilk başta, hiç bana göre bir iş değil. Sonra gördüm ki bizim eş dost hep bu şekilde eksiklerini tamamlıyor. Alıştım ben de” (K12)

“Utandım ben gitmeye yıllarca. Bana çok önceden söylediler. Devletten de olsa el kapısına gitmek zoruna gidiyor insanın. Muhtaç olmak kötü bir duygu.” (K18)

“Ben bu yardımı alabileceğimi öğrendiğimde çok sevindim. Ama uzun süre utancımından başvuramadım. Sonra eşimle birlikte gittik başvurduk. Devletin bize sahip çıkması güven verdi, mutlu etti.” (K24)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **mutlu olma** kodudur. Katılımcılar devletin böyle bir uygulamayla kendilerine güven verdiğini belirtmiş ve sosyal yardımlar için mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. K23, K24 ve K28 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Ben bu yardımı alabileceğimi öğrendiğimde çok sevindim. Ama uzun süre utancımından başvuramadım. Sonra eşimle birlikte gittik başvurduk. Devletin bize sahip çıkması güven verdi, mutlu etti.” (K23)

“Ben bu yardımı alabileceğimi öğrendiğimde çok sevindim. Ama uzun süre utancımından başvuramadım. Sonra eşimle birlikte gittik başvurduk. Devletin bize sahip çıkması güven verdi, mutlu etti.” (K24)

“Yalnız olmadığımı anladım. Tok açın halinden anlamadığı bir dönemde devletin bize destek olmasına seviniyorum.” (K28)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **devletin sağladığı imkândan faydalanma** kodudur. Katılımcılar sosyal yardımların devletin sağladığı bir imkân olduğunu belirterek şu ifadelerde bulunmuşlardır. K2, K4, K21 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bu devletin sağladığı bir imkân. Biz de ihtiyaç sahibiyiz. Herkes yararlanıyor bizim de yararlanmamızda bir sorun görmedik. Sonuçlanması biraz uzun sürdü. Kolay netice alamadık. Ama devlette olan her iş böyle uzun sürer.” (K2)

“İhtiyacım olan bir şeyi talep ettiğim için utanç duymadım. Çünkü hırsızlık yapmıyorum, çalıp çırpmıyorum”(K4)

“Böyle olmasaydı, bu durumda olmasaydım diye üzüldüm biraz. Ama böyle bir hak varsa kullanmamız lazım. Çok zor geçiniyoruz.” (K21)

“Bu bize verilen bir hak olduğu için normal bir şekilde başvurumu yaptım. Sonuçlanması neredeyse bir ay sürdü. Süreç çok uzun sürüyor.” (K29)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **güvende hissetme** kodudur. Katılımcılar sosyal yardımlarla devletin yanlarında olduğunu gördükleri için güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. K9, K16 ve K24 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kendimi güvende hissediyorum. Bir başkasından istemektense devletimden istemek ve ihtiyaçlarımın karşılanması güzel bir şey. Arkamda devletim var duygusunu yaşıyor.” (K9)

“Çok çaresiz ve kimsesiz hissettiğimde böyle yardımların olduğunu öğrendim. Bana öyle iyi geldi ki. İntiharın eşiğindeydim. O yüzden büyük umutla başvuru yaptım. Sağ olsun devletimiz yüzümüze baktı. Devletimizin arkamızda olduğunu hissettim.” (K16)

“Ben bu yardımı alabileceğimi öğrendiğimde çok sevindim. Ama uzun süre utancımdan başvuramadım. Sonra eşimle birlikte gittik başvurduk. Devletin bize sahip çıkması güven verdi, mutlu etti.” (K24)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **üzüntü** kodudur. Katılımcılar sosyal yardımlara muhtaç olduğu için üzüntü duyduklarını ifade etmişlerdir. K10, K13 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Rabbim Türkiye Cumhuriyeti’ne zeval vermesin. Bir tarafta hüznün, bir tarafta sevinç” (K10)

“Bu yardımlara muhtaç olduğum için çok üzüldüm.” (K13)

“Böyle olmasaydı, bu durumda olmasaydım diye üzüldüm biraz. Ama böyle bir hak varsa kullanmamız lazım. Çok zor geçiniyoruz.” (K21)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **yardım alamama korkusu** kodudur. K15 ve K19 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Evet faydalaniyorum. Yardım sürecinde beklemek yordu. 3 haftada falan sonuçlandı. Olmaz diye korktum başka gelirim olmadığı için.” (K15)

“Kabul edilsin de ihtiyaçlarımı karşılayabileyim diye dua ediyorum.” (K19)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **devlete yük olduğunu hissetmek** kodudur. K11 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Kendimi çok aciz hissediyorum. Utanıyorum. Devletime yük olmak istemiyorum ama mecburum.” (K11)

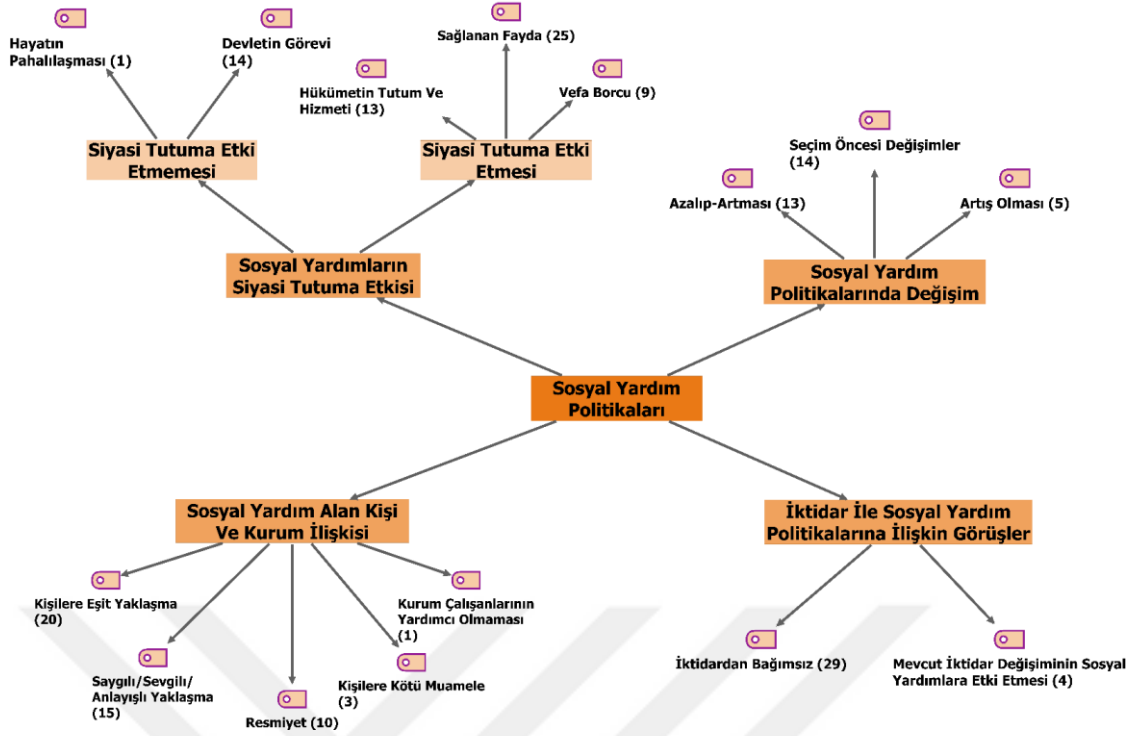
“Şimdi de devlet maaş bağladı ama devlete yük olmayayım isterdim.” (K21)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod yardım alamadığında **sinirlenme** kodudur. K30 kodlu katılımcı sosyal yardım başvurusunun kabul edilmemesi durumunda sinirlendiğini ifade etmiştir.

“Başvurumu yapmaya gittim. Başvurum bazen kabul edildi. Bazen reddedildi. Neden kabul etmiyorlar diye çok sinirlendim. Birkaç kere kovdular beni.” (K30)

3.5. Sosyal Yardım Politikaları

Araştırmanın son teması olan sosyal yardım politikaları temasına ait hiyerarşik kod alt kod modeli Şekil 3.6’da görülmektedir. Sosyal yardım politikaları teması 4 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; sosyal yardımların siyasi tutuma etkisi, sosyal yardım politikalarında değişim, sosyal yardım alan kişi ve kurum ilişkisi ve iktidar ile sosyal yardım politikalarına ilişkin görüşlerdir.

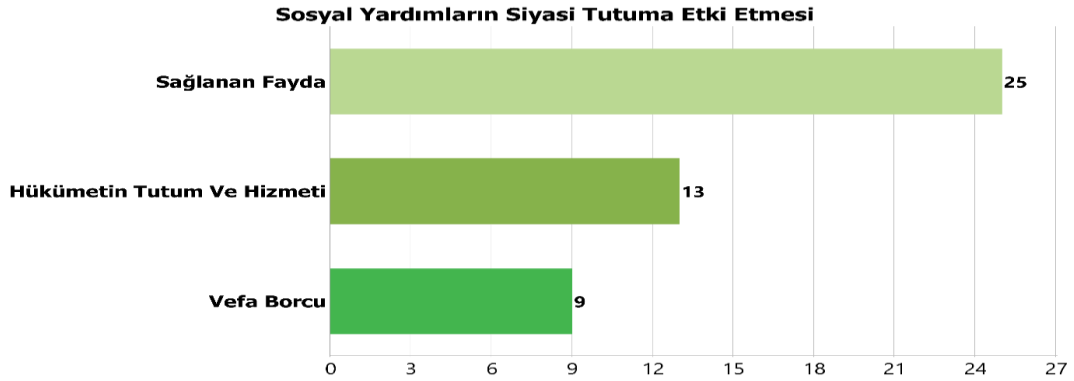
Şekil 3.6. Katılımcıların Sosyal Yardım Politikalarına İlişkin Görüşleri Temasına Ait Hiyerarşik Kod Alt Kod Modeli

3.5.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi

Sosyal yardım politikaları temasının ilk kategorisi olan sosyal yardımların siyasi tutuma etkisi kategorisi katılımcıların görüşleri doğrultusunda sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmesi ve sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmemesi olarak 2 alt kategori ile tanımlanmıştır. Katılımcılar sosyal yardımların siyasi tutuma etki ettiği yönünde 47 ifade kullanmışlardır, siyasi tutuma etki etmediği yönünde ise 15 ifade kullanmışlardır.

3.5.1.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etki Etmesi

Tablo 3.5. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi

Sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmesi alt kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; sağlanan fayda, hükümetin tutum ve hizmeti ve vefa borcu olmak üzere 3 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod sağlanan fayda kodudur. Katılımcılar mevcut hükümetin sosyal yardımları görünür hale getirdiğini belirterek yardımların kesilmesinden korktukları için oy verdiklerini belirtmiş, kim yarar sağlıyorsa o hükümete oy verdiklerini ifade etmişlerdir. K1, K8, K11, K20, K21 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Aslında etkilememesi gerekiyor ama etkiler bence. Çünkü insanlar bu yardımların şu anki iktidar sayesinde olduğunu düşünüyor. Öncesinde bu kadar düzenli değilmiş bu yardım işleri, biraz daha keyfî ilerliyordu. Şimdi daha düzenli ve daha görünür. Genel olarak bu yardımların kesilmesinden korkuyoruz.” (K1)

“Olmaz mı çocuğum Allah Rız Olun ki maaşımı veriyorlar. O maaşım da olmasa ben ne yapardım. Hükümet benim gibi olan yaşlıları düşünmüş maaş bağlamış. Çoluk çocuğum anca kendilerini geçindiriyorlar. Bana bakamazlar ki. Ben de onların yanında duramam. Rahat etmem.” (K8)

“Evet, yardımlar siyasal seçimi etkiliyor. Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi düşük olan bir millet karnını doyurmanın derdinde olduğu için kim daha çok ekmek verirse onun yanında oluyor.” (K11)

“Ben beni unutmayan devlet büyüğüme oy veririm. Ben zaten siyasetten anlamam. Bana kimin yararı dokunursa ona veririm oyumu.” (K20)

“Ben bu iktidarı sevdiğim için oy veriyordum. Tüm ihtiyaçlarımızı görüyor. Son zamanlarda ekonomi çok kötüledi ama belki bundan sonra vermem. Başka hükümet gelirse bu kadar yardım alamayız diye korkuyorum açıkçası.” (K21)

“Elbette oluyor. Başımızda bu devlet olmasaydı bu yardımları alamayacaktık belki de. Sosyal devlet anlayışını gerçek anlamda bu hükümetle birlikte benimsedik. Çevremdeki yardım alanların da böyle düşündüğünü duydum.” (K26)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **hükümetin tutum ve hizmeti** kodudur. Katılımcılar sadece sağlanan sosyal yardımlar için oy vermediklerini aynı zamanda mevcut hükümetin hizmeti, halka değer vermesi gibi faktörlerinde oy verme davranışında etkili olduğunu belirtmişlerdir. K2, K22, K23 ve 30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Ben bu mevcut hükümete oy veriyorum. Hem dini tutumları hem yardımlarla halka önem vermeleri ve bizim memleketimize hizmet getirmeleri beni etkiledi açıkçası.” (K2)

“Sağlık sorunlarımızın çözülmesi, sosyal yardımlardan yararlanmamız değer görmemiz ve buna benzer birçok nokta oy verdiğim partiyi belirliyor. Düşüncelerimin uyuşması da buna dâhil. Terör olaylarına da bu hükümet çözüm getirdi, darbeden ülkemizi kurtardı. Ben sempati duyuyorum. Ekonomi kötü diyorlar ama biz daha kötü günler yaşadık. Hükümet değişirse gelen ne yapabilecek.” (K22)

“Yardımlar bu iktidara karşı bir yakınlık oluşturuyor. Bir de benim düşüncelerime de bu iktidar uyuyor. O yüzden oy veriyorum.” (K23)

“Ben bu iktidarı sadece yardım verdiği için oy vermiyorum. Fakiri bu kadar gözetiyor, ayrımcılık yapmıyor. Biz çok ayrımcılık gördük. Hep kenarda kaldık. Bize sahip çıktığı için de oy veriyorum.” (K30).

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **vefa borcu** kodudur. Katılımcılar aldıkları sosyal yardımların karşılığında oy verdiklerini ve bu şekilde vefa borçlarını ödediklerini ifade etmişlerdir. K3, K4, K18, K20 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“İnanır mısınız ben önceleri seçime bile gitmezdim oy kullanmaya. Ama bu maaşı aldığımızdan bu yana gidiyorum, oy kullanıyorum. O benim vefa borcum. Bu maaş olmasaydı biz perişan olurduk. Çevremde bu konuyu konuştuğumu çok hatırlamıyorum ama benim fikrim, onlar da bizim gibi düşünüyorlardır.” (K3)

“Bulunur illa ki. Arlı insanlar özellikle yaşlılar, bu yardımların karşılığını ödemek ister. Ben mesela oy vermiyorum, sevmiyorum. Ama oturduğum evi Kaymakamlığa bağışlamak istiyorum. İşlemleri başlattım bile. Benim evladım yok devlet bana baktı, tek mal varlığım da devlete feda olsun. İnsanlar da böyle düşünerek oy veriyor olabilirler.” (K4)

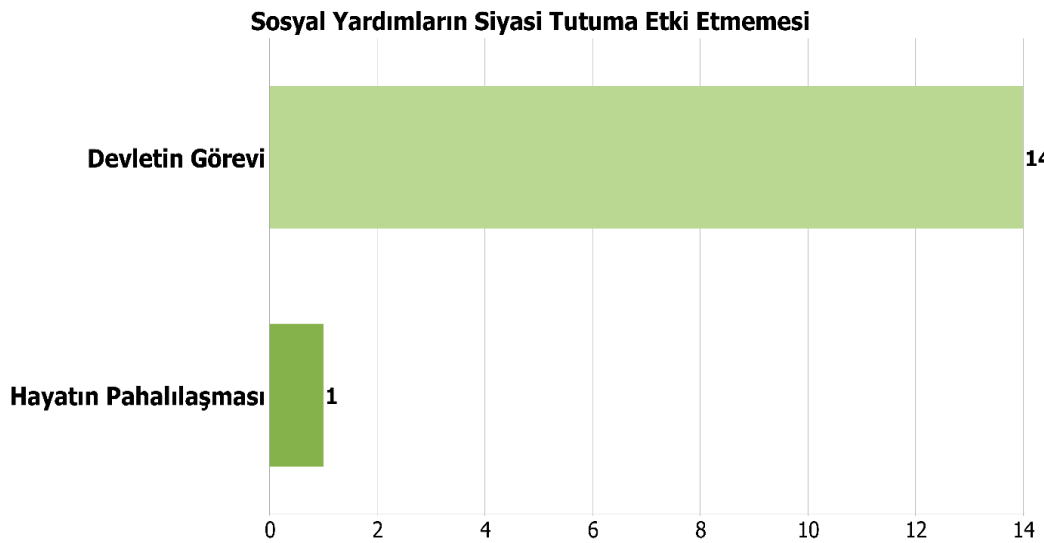
“Kimin bize faydası varsa ona oy veriyoruz. Borç biliyorum ben şahsen bunu.” (K18)

“Bence var. Ben de öyle düşünüyorum. Bizim geçimimiz bu sayede oluyor. Bizim oy vermek borcumuz.” (K20)

“İnsan iyilik gördüğüne karşı bir şeyler yapma hissi duyar. Ben öyle hissediyorum. Bana bu kadar yararı var bu hükümetin yapabileceğim tek şey oy vermek. Bazısı var sevmiyor bu insanları. Hem yardım alıyor ama oy vermiyor. Devlet bunu yapmak zorunda zaten diyorlar.” (K21)

3.5.1.2. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etki Etmemesi

Tablo 3.6. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etmeme Sebepleri

Sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmemesi alt kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; devletin görevi ve hayatın pahalılaşması olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **devletin görevi** kodudur. Katılımcılar sosyal yardım aldıkları için oy kullanmadıklarını bu uygulamanın devletin asli görevleri arasında olduğunu ifade etmişlerdir. K5, K13 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Var bence. Çoğu insan bu yüzden oy veriyor. Ben öyle düşünmüyorum. Çünkü zaten bu olmasa gereken. Kendi halimize mi bırakacaklar bizi.” (K5)

“Benim oy verdiğim parti ile bir ilişki yok, yardıma bağlı olarak oy vermiyorum. Hükümet de oy beklentisiyle yapmamalı zaten bu yardımları. Sosyal devletin gereklerini yerine getiriyorlar sonuçta.” (K13)

“Yardımlar siyaseti etkilememeli. Bu devletin görevi olarak görülmesi gerekiyor. Tabi herkesin bakışı bir olmuyor.” (K29)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod hayatın pahalılaşması kodudur. K17 kodlu katılımcı yardım aldığı için oy vermediğini ayrıca hayat pahalılaştığı için artık mevcut hükümete oy vermeyeceğini ifade etmiştir.

“...Valla yardım alıyoruz diye oy veren çoktur. Ama ben vermem. Zamları görmüyor musun? Ekmek bile iki buçuk milyon olmuş. Nasıl olacak. Un, şeker yağ. Bir tane makarna bile üç buçuk dört milyon. Her şey çok pahalı. Biraz da başkaları gelsin yönetsin. Belki biraz düşer fiyatlar...” (K17)

3.5.2. Sosyal Yardım Politikalarında Değişim

Sosyal yardım politikaları temasının ikinci kategorisi olan sosyal yardım politikalarında değişim katılımcı ifadeleri doğrultusunda; **sosyal yardımların azalıp-artması, seçim öncesi sosyal yardım değişimleri ve sosyal yardımlarda artış** olması olmak üzere 3 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod **seçim öncesi değişimler** kodudur. Katılımcılar seçimlerden önce yardımların sıklaştığını, üç ayda bir alınan yaşlı maaşının bir seçim öncesi zamanda aylığa döndüğünü ifade etmişlerdir. K3, K29 ve K27

kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Benim eşim çekiyor parayı. Ben anlamam para işlerinden. Ama konuşuruz eşimle, seçim yaklaştı bu yıl gıda kolileri artar diye.” (K3)

“Evet değişim oluyor. Seçim yaklaştıkça yardımlar sıklaşıyor. Seçim bitince azalıyor. Zamlar artıyor.” (K11)

“Yaşlı aylığı 3 ayda 1 alınıyordu. Bir seçim zamanı öncesi aylığa döndü ve miktar olarak oldukça arttı. Onun dışında büyük değişiklik olmadı.” (K27)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **azalış-artması** kodudur. Katılımcılar verilen sosyal yardımlarda arada azalış arttığını, yılda iki kere değişiklik olduğunu, bayramlarda ve pandemi döneminde de artışlar olduğunu ifade etmişlerdir. K15 ve K22 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Arada azalıyor, arada artıyor.” (K5)

“Ben iki yıldır yaşlı maaşı alıyorum, öncesinde ihtiyaç duyduğumda nakit yardım başvurusu yapıyordum. Yaşlı maaşı yılda iki kez artıyor. Gıda kolileri ramazanda alıyorum. Değişim olmuyor pek.” (K15)

“Pandemi döneminde oldukça arttı yardımlar. 2 kere 1000 TL destek aldık biz. İlaç gibi geldi. Onun dışında maaşlarımız bir yılın başında bir de ortasında artar.” (K22)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **artış olması** kodudur. Katılımcılar sosyal yardımlarda arada artışlar olduğunu, üç ayda bir alınan yaşlılık maaşının aylık olmasıyla birlikte artmış olduğunu da ifade etmişlerdir. K1 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Arada artış oluyor. Bazen de gıda paketi olsun başka şeyler olsun getiriyor kaymakamlık sağ olsun.” (K1)

“Eskiden 3 ayda bir alıyordum maaşı. Ama şimdi her ay yaptılar. Bir de eskiden alışımından daha fazla alıyorum.” (K25)

3.5.3. Sosyal Yardım Alan Kişi ve Kurum İlişkisi

Sosyal yardım politikaları temasının üçüncü kategorisi olan sosyal yardım alan kişi ve kurum ilişkisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; **kişilere eşit yaklaşma, saygılı/sevgili/anlayışlı yaklaşma, resmiyet, kişilere kötü muamele ve kurum çalışanlarının yardımcı olmaması** olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod kişilere **eşit yaklaşma** kodudur. K4, K6, K7, K8 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Devleti temsil ettikleri için ona göre davranmalıdırlar. Kişiye göre davranmamalıdırlar.” (K4)

“Kişiye göre davranılmamalıdır. Bir milletvekilinin lafiyla iş yapılmamalıdır.” (K6)

“Yardımlarla ilgili işlerde menfaat durumu ya da tanıdık durumu söz konusu olmamalıdır.” (K7)

“Zaten oraya gidip yardım istemek zor. Bazen çok utanıyorum, zoruma gidiyor bu yaşında gidip para istemek Orası da kaymakamın yeri. Gelen herkese eşit davranmaları gerekiyor. Bazı insanlar beni şuradan buradan gönderdiler diye geliyorlar. Onlara ayrıcalık olmamalı.” (K8)

“Bu işler artık hep arkandaki insana bağlı oldu. Arkanda büyük biri yoksa işlerin yavaş yürüyor. Ben ne zaman gitsem bana 3 haftada sonuçlanır diyorlar. Ama duyuyoruz, adamını bulan hemen alıyor yardımını. Ben una üzülüyorum.” (K21)

“Bazen duyuyorum şu partiden ismimi verdiler işim halloldu. Öyle olunca da kimsesi olmayan garibana yazık oluyor. Herkese eşit davransınlar.” (K25)

Yukarıda belirtilen katılımcıların ifadeleri patronaj kültürünün yer yer görülebildiğini göstermektedir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **sevgili/saygılı/anlayışlı** yaklaşma kodudur. Katılımcılar yardım için gittikleri kurumlarda çalışanların anlayışlı, saygılı ve güler yüzlü olması gerektiğini ifade etmişlerdir. K9, K10, K20, K24 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Saygılı bir ilişki olmalıdır bence. Zaten utana sıkıla gidiyoruz kuruma. Orada saygısız bir tutum sergilediklerinde üzüliyoruz.” (K9)

“Mütevazı, saygı ve sevgi çerçevesinde bir ilişki olmalıdır. Ben yardım almaya gittiğimde bana hep iyi davranıyorlar.” (K10)

“Saygılı ve anlayışlı davranmaları benim için yeterli. Bizim derdimiz çok fazla zaten. Bir de kurumlar bizi azarladıkların da çok üzüliyoruz.” (K20)

“Bizi anlayıp güler yüz gösterecekler yeter.” (K24)

“Anlayış çok önemli kızım. Orda yardım isteyenler orda çalışanların anne babaları da olabilir. Anne babalarına nasıl davranıyorlarsa oraya gidenlere de öyle özen gösterebilirler. Ayrımcılık yapmasınlar demiyorum ama.” (K25)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **resmiyet** kodudur. K13 ve K16 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Resmi bir ilişki olmalıdır. Kurumlarda kişiye göre fikirler belirtilmez.” (K1)

“Resmi bir ilişki olmalı, herke işini yapması lazım.” (K13)

“Kurumlarda çalışanlar kanun dışına çıkmada 1n işlem yapmalıdırlar.” (K16)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod **kişilere kötü muamele** kodudur. Katılımcılar yardım istemenin zor bir durum olduğunu belirterek kurumlarda da kötü bir davranışla karşı karşıya kaldıkların üzüldüklerini ifade etmişlerdir. K2 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Sosyal yardım alan kişi muhtaç kişidir. Zaten bir kurumdan yardım istemek zor bir durum. İnsan utanıyor. Bu kişilere ‘fakir-cahil’ diye kötü muamele yapılmaması gerekiyor. Ben görüyorum bazen kurumlarda çalışanlar kötü davranıyorlar, azarlıyorlar. Böyle olmaması lazım” (K2)

“Saygılı ve anlayışlı davranmaları benim için yeterli. Bizim derdimiz çok fazla zaten. Bir de kurumlar bizi azarladıkların da çok üzüliyoruz.” (K20)

Katılımcılar tarafından ifade edildiği **gerçek kod kurum çalışanlarının yardımcı olmaması** kodudur. K29 kodlu katılımcı kurum çalışanlarının sosyal yardım başvurusu için gerekli olan formu doldururken yardım etmediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kurum işleri uzatma çabasında. Form doldurmamızı istiyorlar. O kadar zor ki formu doldurmak. Belki 5 kere gittim geldim tamamlamak için. Yasak diye doldurmamıza da yardım etmiyorlar. Formu verdim 1 ay sonuçlanmasını bekledim. 2 ay sonra maaşım yattı. Ben yine şanslıyım daha çok bekleyenler varmış.” (K29)

3.5.4. İktidar İle Sosyal Yardım Politikalarına İlişkin Görüşler

Sosyal yardım politikaları temasının son kategorisi olan iktidar ile sosyal yardım politikalarına ilişkin görüşler katılımcı ifadeleri doğrultusunda; **iktidardan bağımsız ve mevcut iktidar değişiminin sosyal yardımlara etki etmesi** olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod sosyal yardımların iktidardan bağımsız olması kodudur. Katılımcılar sosyal yardım politikalarının iktidarın görevi olduğunu ve bu yüzden de iktidar ile bağımsız olması gerektiğini ifade etmişlerdir. K2, K13, K14, K26, K28 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Yardım halka hizmettir, halkın refahı için gereklidir. Sosyal yardım politikaları değişen hükümetlerden etkilenmemelidir.” (K2)

“Sosyal yardım politikaları geliştirilebilir fakat sona erdirilmemesi gerekir. Yoksa ihtiyaç sahibi vatandaş iyice kimsesiz kalır. Bu yardımlar hükümet değişimlerinden bağımsız olmalıdır. Parti çalışmalarıyla ilişkilendirilmesi doğru değildir.” (K13)

“Değişmemeli, iktidar değişince devletin görevleri bitiyor mu? Bu yardımlar bu tür değişimlerden bağımsız olmalıdır. Ama bazı insanlar bu iktidar giderse bize yardım vermezler diyorlar. Ben pek ihtimal vermiyorum. Bu ekonomi böyle giderse biter yardımlar. Devlette para kalmayınca biter.” (K14)

“Değişmemesi gerekir. Bu hükümetin getirdiği, benimsediği bu yardım politikalarını gelecek olan kişiler de devam ettirmeli. Halkın iyi şartlarda yaşaması tüm iktidarların birinci hedefi olmalı.” (K26)

“İktidarın değişmesi yardımların değişmesi demek değildir. Her kim gelirse gelsin, yardımlar kesilmemelidir. Artarak devam etmelidir.” (K28)

“Bence siyasi iktidar değiştikçe sosyal yardım politikaları değişmemeli. Yardımlar bu tür değişikliklerden bağımsız olmalıdır.” (K29)

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod mevcut iktidar değişiminin sosyal yardımlara etki etmesi kodudur. Katılımcılar sosyal yardımların mevcut hükümet tarafından daha görünür hala geldiğini belirtmiş iktidar değişiminde sosyal yardımların kesileceğinden korktuklarını ifade etmişlerdir. K8, K28 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bu hükümet bizim gibi insanlara çok yardımcı oluyor. Belki başkası gelse böyle olmaz. Onlar yardım etmezler. Aslında kim gelse böyle yapmalılar. Yoksa biz ne yiyip ne içeriz. Faturaları nasıl öderiz.” (K8)

“Şunu da söyleyeyim bu yardımlar konusunda iktidardan daha iyi olacak hiçbir siyasi güç tanımıyorum.” (K28)

“Değişmemesi gerekir, bağımsız olmalı. Ama ben yardımı keserler diye korkuyorum açıkçası. Eskiden gördüğümüz ayrımcılığa yeniden başlanır diye korkuyorum.” (K30)

Şekil 3.7. Kod Bulutu

Katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 7’de gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan kodlar, bu kodlar ile ilgili ifadelerin daha az yoğunlukta kullanıldığını göstermektedir. Kod bulutunda da görüldüğü gibi katılımcıların en sık tekrarladıkları kod ‘Devlet Kurumu’ kodudur. Devlet kurumu ekonomik olarak zorluk çektiklerinde başvurdukları ilk çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılarımız 65 yaş ve üstü sosyal yardım alan bireylerden seçildiği için maddi destek amaçlı ‘Devlet Kurumu’nu ifade etmeleri olağan karşılanabilir fakat ilk olarak sosyal yardımları tercih etmeleri yaşlı bireylerin ailelerinin de maddi olarak iyi durumda olmadığı bu sebeple öncelikli çözüm olarak ‘Devlet Kurumu’nu tercih ettikleri yorumu yapılabilir. Sıklıkla ifade edilen diğer alt kod ‘Sağlanan Fayda’ olarak görülmektedir. Katılımcıların kendilerine sağlanan imkânlar doğrultusunda seçmen davranışlarını belirledikleri ifadesi de oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Fakat diğer sıklıkla karşımıza çıkan diğer alt kod sosyal yardımların ‘İktidardan Bağımsız’ olması kodudur. Bu noktada, katılımcıların sosyal yardımların iktidarpartisi ile özdeşleştirilmesinin doğru olmadığını düşündükleri ve sosyal devletin muhtaç vatandaşları için sosyal yardım hizmet modellerini devlet politikası olarak her iktidar tarafından uygulanması gerektiği düşüncesinin yaygın olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA

4.1. Sonuç

Altmış beş yaş üstü ve sosyal yardımlardan faydalanan bireylerden oluşan katılımcılarımızın yaş almaya yönelik düşüncelerini, desteğe ihtiyaç duydukları alanları, sosyal yardım ile ilgili tutum ve bunun siyasi eğilimlerine ilişkin sonuçlara ulaşmak amacı ile katılımcılara sondaj soruları yöneltilmiştir. Sondaj soruları ile görüşmeci verilen cevabın peşine düşer ve daha derinlemesine bilgi edinmeye çalışır. Odaklanılan konu ile ilgili tekrarlı sorular yöneltilerek detaylara erişmeye çalışılır (Kvale, 1994).“Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler” adı altında temalaştırılan sondaj sorularına verilen cevaplara göre; 65 yaş ve üstü bireyler yaşlılık sürecinde en büyük sorunu sağlık problemleri ve ekonomik problemler olduğu ifade sıklıklarından anlaşılmaktadır. Yaş olarak ilerlemeye ilişkin olumsuz olarak belirtilen diğer görüşler Yalnızlık, Ölüme Yaklaşma, Sorumluluk artışı, Pişmanlık, Çaresizlik, Umutsuzluk olarak sıralanmaktadır. Olumlu görüşlerde ise en sıklıkla kullanılan ifade “Aile ile zaman geçirme” olmuştur. Diğer ifadeler Tecrübe ve Sabır, Mantıklı karar verme, saygı görme, ölüm şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcılara bu sorunun sorulmasının amacı katılımcıların eksiklik hissettikleri ve desteğe ihtiyaç duydukları alanları anlamaktır. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duydukları ve bu eksiklikleri nasıl giderdikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Alt amaçlara yönelik sorulara yönelik sonuçlar şu şekildedir;

4.1.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Alt amaçlarımızdan ilki yaşlı bireylerin maddi ihtiyaçlarını gidermek için hangi çözüm yollarını tercih ettiklerini sorgulamaktır. Bu doğrultuda “Olumsuz Durumlarda Destek Alınan Bağlam” teması altında katılımcıların ifadeleri kodlar halinde bir araya getirilmiştir. Katılımcılar; maddi olarak destek talep ettikleri bağlamları; devlet kurumu, aile, kendi başına halletmeye çalışma, eş- dost/ akraba’dan destek alma ve eşyalarını satma olarak sıralamaktadır. Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabileceği gibi yüksek çoğunluk diyebileceğimiz ‘kırk’ ifade ilk olarak ‘devlet kurumundan’ maddi destek talep ettiğini göstermektedir. Katılımcılarımızı sosyal yardımlardan faydalanan yaşlı bireyler arasından seçtiğimizden bu sonuç olağan karşılanabilse de ‘ilk çözüm yolu’ olarak devlet kurumunun seçiliyor olması ilgi çekici bir bulgudur.

- Diğer alt kod olan ‘aile desteği’ katılımcıların yardımlaşma ile aile arasında maddi sorunları çözmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Daha seyrek ifade edilen alt kodlar; eş/dosttan yardım isteme, eşyaları satma alt kodlarıdır. Bu alt kodlarda katılımcıların çaresizlik sebebiyle her yolu denediği anlaşılmaktadır.

4.1.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Çalışmanın ikinci alt amacı, sosyal yardımlardan faydalanan yaşlı bireylerin destek alma sürecini anlamaya yöneliktir. Bu doğrultuda katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri ‘Sosyal Yardımlar’ teması altında toplanmıştır. Katılımcıların sıklıkla ifade ettikleri en çok ihtiyaç duydukları destek alanı; ekonomik, sağlık, sosyal ve ulaşım olarak sıralanmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaçlarının karşılanması hususunda devletten daha çok destek görmek istediklerini belirtmektedirler.

- Çalışmanın sosyal yardım algısını anlamaya yönelik olan sorularına katılımcıların ifade sıklığı ‘hak temelli’ olduğu görüşünü savunan 28 ifade bulunurken, ‘ihtiyaç temelli’ olduğunu savunan 9 görüş bulunmaktadır. Sosyal yardımların ‘hak temelli’ olduğu ifadesini kullanan katılımcılar; ‘Devlet halkı ile ilgilenmek durumundadır. Biz bu devlet için çalışır, vergi öderiz. Devlet de bize bakmak yükümlüdür.’ Görüşü yer almaktadır.

- Halkın refahını düşünmek sosyal devletin asli görevi olduğunu ve refah artırmak için politikalar arasında yer alan sosyal yardım politikalarının ‘hak’ olarak görülmesi yaygın görüşlerden olsa da bu politikaların mevcut iktidar partinin döneminde daha anlamlı ve düzenli hal aldığı katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır.

- Katılımcılar tarafından nispeten daha az ifade edilen ‘ihtiyaç temelli’ alt kodu altında katılımcılar; ‘İhtiyacı olan bireylere devlet yardım etmeli, ihtiyacı olmayana yardım etmemesi gerektir.’ görüşleri görülmektedir.

- Bu noktada kavramı çok ifade etmese de katılımcıların ifade etmeye çalıştığı konu ‘ihtiyaç’ olgusunun kişiden kişiye değişiklik gösterdiğidir diyebiliriz. Katılımcı 29’un ifade ettiği gibi ; ‘ Devlet yardım veriyor fakat kesmek için bahane arıyorlar. Muhtaçlık sınırını 100 TL geçiyor ise hemen yardımımız kesiliyor. 100 TL ile kim zengin olur?’ görüşüyle ihtiyaç algısının yanlış olduğunu belirtmektedir.

- Sosyal Yardımlara İlişkin Görüşler kodunun altında en çok tekrarlanan ifade ‘yaşlıların gözetilmesi’ alt kodu olarak adlandırılmıştır. Yaşlıların gözetilmesi toplum içinde de, yaşlıların gözünde de olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Katılımcıların; ‘Devlet bizi göz ardı etmiyor.’ Cümlelerinin sonrasında genelde, ‘Allah devletimize zeval vermesin., Allah devletimizden razı olsun.’ Gibi cümlelere sıkça rastlanmıştır. Bu durum yaşlı bireyler tarafından, devlet kurumunun sosyal yardım uygulamaları ile onları ‘gözetmesi’, ihtiyaçları ile ilgilenmesi, onlara bütçe ayırması olumlu bir aksiyon olarak algılanmaktadır. Yokluğunda yaşam şartlarının oldukça kötüleşeceğini hatta yaşayamayacaklarını düşünmektedirler.

- Görüşler altında yer alan ve en çok ifade edilen diğer alt kod: ‘yardımların yeterli olmaması’ alt kodudur. Katılımcıların ifadelerinde genellikle hayatın pahalılığından ve bu sebeple aldıkları yardımlarla hayatı idame ettiremediklerinden söz etmektedirler. Katılımcılardan ‘hayat pahalılığından dolayı seçmen davranışını’ değiştireceğini belirten olmuştur. Bu alt kodların belirtilme sıklığının yakın olmasından hareketle sosyal yardımlar yaşlı bireyler için olumlu bir etki yaratırken, ekonominin kötüleşmesi, alım gücünün düşmesi bir o kadar olumsuz etki yaratmaktadır.

- Katılımcıların sıklıkla kullandığı diğer alt kod ise ‘devletten başkasına muhtaç olmama’ olarak adlandırılmıştır. Yaşlı bireyler için çocuğuna, kardeşine, eşine ya da dostuna ‘muhtaç’ olmak, onlardan insani ihtiyaçları için maddi destek talep etmek gurur kırıcı olarak algılanmaktadır diyebiliriz. Bu sebeple yaşlı bireylerin birinci derece akraba da olsa herhangi birinden talepte bulunmak yerine bir devlet kurumundan talepte bulunmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

- Katılımcılar tarafından seyrek de olsa bahsi geçen diğer alt kodlar ‘sürecin uzun sürmesi’ ve ‘yanlış sosyal yardım politika uygulamalarıdır’. Katılımcıların ikisi tarafından ifade edile yaklaşık bir aylık sonuçlanma süreci uzun bulunmuş ve bu durumdan şikâyet edilmiştir. ‘Yanlış sosyal yardım uygulamaları’ alt kodunda ise maddi gelir incelemesinin çok yoğun yapıldığından şikâyet edilmiş olup muhtaçlık sınırının esnek olması gerektiğine değinilmektedir. Tek bir katılımcının bahsettiği bu alt kod sosyal yardım uygulamalarına yönelik eleştirel bakış açısı olması bakımından değerlidir.

- Sosyal yardım Sürecine yönelik Hisler kodunun alt kodlarında katılımcılar sırasıyla; ‘çekinme/ utanma/ aciz hissetme, mutlu olma, kendini güvende hissetme, yardım alamadığında sinirlenme, üzülme gibi duygulardan bahsetmişlerdir. Yaşlı bireyler için maddi destek talep etmek onur kırıcı olarak atfedilmekte bu durumda da kendilerini aciz hissetmeleri olağan olabilmektedir. Kendilerinin vatandaşı olduğu devlet tarafından onlara maddi destek olunması hem mutluluk hem güven duygularını vermekte olumlu görüşleri desteklemektedir. Sosyal yardımlar ihtiyaç temelli şekillendiğinden maddi destek alınamayan zamanlarda üzgün olma, sinirlenme gibi duyguların da görülmesi normaldir diyebiliriz.

4.1.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın üçüncü alt amacı yaşlı bireylerin sosyal yardım algılarının onların eğitim düzeyleri, yaşam alanları, çalışma koşulları ile ilişkisinin düzenini anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda; ikamet edilen bölgenin tanımını anlamaya, çocukluk çevresini, çevrenin geçim kaynaklarını algılamaya yönelik sorular yöneltilmiştir.

- Katılımcıların ifadelerinin sıklık durumuna göre araştırmanı gerçekleştirildiği bölgenin daha çok göç alan bir bölge olduğu ve tarıma dayalı bir ekonomisinin olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu gençlik dönemlerinde sosyal güvencesiz ve günlük ücret ile çalıştıkları görülmektedir.

- Katılımcılar sıklıkla yakın çevrelerinin ‘sosyal yardım’ ile geçimlerini sağladıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun sonucu olarak sağlanan fayda ve vefa alt kodunun sıklığı artmıştır diyebiliriz. Çünkü katılımcılar aynı zamanda yararlandıkları sosyal yardımların karşılığında seçmen davranışlarının şekillendiğini dolaylı yoldan aktarmışlardır.

- Aynı zamanda katılımcılar eğitim almadıklarından dolayı pişman olduklarını; imkanları dâhilinde olsa eğitim alabileceklerini sık sık ifade etmişlerdir. Eğitim ile birlikte meslek sahibi olabilecekleri, daha iyi maddi durumda olacakları, muhtaçlık hissetmeyeceklerini ve çocuklarına daha iyi gelecek sağlayacaklarını düşünmektedirler.

- Bu bağlamda ‘ Yaşlı bireylerin sosyal yardım algılarının eğitim, çalışma koşulları ve yaşam alanları ile doğrudan ya da dolaylı yoldan ilişkilidir.’ Sonucundan bahsetmek yanlış bir yargı olmayacaktır

4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

- Yaşlı bireylerin siyasi eğilimlerine sosyal yardım politikalarının etkisi olup olmadığını analiz etmeyi amaçladığımız dördüncü alt amacımıza yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar ‘Sosyal Yardımların Siyasi Eğilimlere Etkisi’ kodu altında incelenmeye çalışılmıştır.

- Katılımcıların ifadelerinde sosyal yardımların siyasi eğilimi etkilediği görüşü ‘47’ kez tekrarlanırken, sosyal yardımları siyasi eğilimi etkilemediği görüşü ‘15’ kez tekrarlanmıştır.

- Siyasi tutuma etki etmesi kodu altında; Kişilere sağlanan fayda, Hükümetin tutumu ve hizmet ve Vefa borcu alt kodları altında toplanmıştır.

- ‘Sağlanan Fayda’ alt kodunda katılımcıların kendilerine sağlanan fayda kim tarafından sağlanıyorsa seçmen davranışlarının da bu yönde şekillendiği görüşü yer almaktadır. Katılımcıların ifadelerinde ‘sağlanan fayda’ alt kodu sıklıkla tekrarlanmıştır. Bu bağlamda yaşlı bireylerin fayda gördüğü taraf/ iktidar/ parti kim ise seçmen davranışlarını şekillendirdiği söylenebilir. *“Aslında etkilememesi gerekiyor ama etkiler bence. Çünkü insanlar bu yardımların şu anki iktidar sayesinde olduğunu düşünüyor. Öncesinde bu kadar düzenli değilmiş bu yardım işleri, biraz daha keyfi ilerliyordu. Şimdi daha düzenli ve daha görünür. Genel olarak bu yardımların kesilmesinden korkuyoruz.”* (K1), ifadesi aslında bu görüşün doğru olmadığını ama çoğu kişinin bu yönde düşündüğünü vurgulamaktadır.

- Sosyal yardımların siyasi eğilime etki etmesi kodunun bir diğer alt kodu ‘Hükümetin Tutumu ve Hizmeti’ alt kodudur. Bu bölümde katılımcıların, ‘tarafıma yapılan sosyal yardıma ek hükümetin görüşlerini de benimsiyorum, dini tutumları hoşuma gidiyor.’ Bakış açısı hâkimdir. Bu bakış açısının temelinde İslami köktencililiğin varlığından söz edebiliriz. Sosyal yardım uygulamalarının verdiği memnuniyetin temeline dini inanç kodu iç içe geçtiğinde katılımcılar içinde temellendirilmesi kolay bir olgu olabilmektedir.

- Sosyal yardımların siyasi eğilime etki etmesi kodunun bir diğer alt kodu ‘Vefa Borcu’ olarak adlandırılmaktadır. Bu alt kodu oluşturan katılımcılar ifadelerinde kendilerine yapılan ayni- maddi yardımların karşılığında vefa borcu olarak oy kullandıklarını belirtmektedirler. Katılımcılardan K3, daha önce siyasetten anlamadığı için oy vermediğini

fakat iktidarda olan partinin kendilerine yaptığı yardımlardan çok memnun olduklarından artık seçimlere gidip oy kullandığını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı K4, ‘Siyaseti sevmediğini, oy vermediğini fakat hayatta tek mal varlığı olan evini, faydalandığı sosyal yardımların karşılığı olarak devlete bağışlamak istediğini, böylece borcunu ödeyeceğini’ belirtmiştir.

- Sosyal Yardımları Siyasi Eğilime Etki Etmemesi’ kodu altında sıklıkla tekrarlanan alt kod bu yardımların zaten ‘Devletin Görevi’ alt kodudur. Katılımcılar tarafından 14 kez tekrar edilen bu durumun ‘devletin görevi’ olması da yaygın bir görüş olmakla birlikte bulgular arasında sosyal yardımların siyasi eğilime etki ettiği düşüncesinin gerisinde yer almıştır.

Yaşlı bireylerin yararlandıkları sosyal yardımlardan dolayı siyasi eğilim yönünden farklılık gösterenler arasında eğitim durumu, deneyimler, yaşam koşulları arasında ilişki olup olmadığını analiz etmeyi amaçlaya altıncı alt problemimiz daha çok karşılaştırmaları içermektedir.

Tablo 4.1. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisinin Doğum Yerine Göre Karşılaştırılması

	Doğum Yeri = İl Merkezi	Doğum Yeri = İlçe Köy	Doğum Yeri = İlçe Merkezi	Doğum Yeri = Kasaba/Belde	Doğum Yeri = Merkez Köy
▼ Sosyal Yardım Politikaları					
▼ Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi					
▼ Siyasi Tutuma Etki Etmemesi					
Saglanan Fayda		14	7		2
Hükümetin Tutum Ve Hizmet	1	2	5	2	3
Vefa Borcu	1	5	3		
▼ Siyasi Tutuma Etki Etmemesi					
Devletin Görevi		6	8		
Hayatın Pahalılaşması			1		

Sosyal yardımların siyasi tutuma etkisi ve katılımcıların doğum yeri çapraz tablosu Tablo 4.1.’de gösterilmektedir. Daha koyu renk ile gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha açık renk ile gösterilen kodlar, bu kodlar ile ilgili ifadelerin daha az yoğunlukta kullanıldığını göstermektedir. 27 ilçe köy doğumlu olan katılımcı 14 defa sosyal yardımların sağladığı faydadan dolayı siyasi tutumları etkilediğini, 2 defa sosyal yardımların yanında hükümetin tutum ve hizmetlerinin de siyasi tutumları

etkilediğini, 5 defa ise sosyal yardımların karşılığında vefa borcundan dolayı siyasi tutumları etkilediğini ifade etmiştir. Yine 27 ilçe köy doğumlu olan katılımcı 6 defa sosyal yardımların devletin görevlerinden biri olduğunu ve bu yüzden de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğinden bahsetmiştir. 24 ilçe merkez doğumlu katılımcı 7 defa sosyal yardımların sağladığı faydadan dolayı siyasi tutumları etkilediğini, 5 defa sosyal yardımların yanında hükümetin tutum ve hizmetlerinin de siyasi tutumları etkilediğini, 3 defa ise sosyal yardımların karşılığında vefa borcundan dolayı siyasi tutumları etkilediğini ifade etmiştir. Yine 24 ilçe merkez doğumlu katılımcı 8 defa sosyal yardımların devletin görevlerinden biri olduğunu ve bu yüzden de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğini 1 defa ise hayatın pahalılaştığını ve bu yüzden de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğini ifade etmiştir. Bu bulgular doğrultusunda İlçe merkezi ve ilçe köy’ de doğmuş ve hala buralarda ikamet eden yaşlı bireylerin sosyal yardım algılarının siyasal eğilimlerini şekillendirdiği sonucundan bahsetmek yanlış olmaz.

Tablo 4.2. Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Öğrenim Durumu = Okur- Yazar	Öğrenim Durumu = Okur-Yazar değil
▼ Sosyal Yardım Politikaları		
▼ Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi		
▼ Siyasi Tutuma Etki Etmesi		
Sağlanan Fayda	5	8
Hükümetin Tutum Ve Hizmeti	4	3
Vefa Borcu	1	5
▼ Siyasi Tutuma Etki Etmemesi		
Devletin Görevi	4	1
Hayatın Pahalılaşması		1

Sosyal yardımların siyasi tutuma etkisi ve katılımcıların eğitim durumlarının çapraz tablosu Tablo 4.2’de gösterilmektedir. Daha koyu renk ile gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha açık renk ile gösterilen kodlar, bu kodlar ile ilgili ifadelerin daha az yoğunlukta kullanıldığını göstermektedir. 9 okur yazar katılımcı 5 defa sosyal yardımların sağladığı faydadan dolayı siyasi tutumları etkilediğini, 4 defa sosyal yardımların yanında hükümetin tutum ve hizmetlerinin de siyasi tutumları etkilediğini, 1 defa ise sosyal yardımların karşılığında vefa borcundan dolayı siyasi tutumları etkilediğini ifade etmiştir. Yine 9 okuryazar katılımcı 4 defa sosyal yardımların devletin görevlerinden

biri olduğunu ve bu yüzden de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğinden bahsetmiştir. 13 okuryazar olmayan katılımcı 8 defa sosyal yardımların sağladığı faydadan dolayı siyasi tutumları etkilediğini, 3 defa sosyal yardımların yanında hükümetin tutum ve hizmetlerinin de siyasi tutumları etkilediğini, 5 defa ise sosyal yardımların karşılığında vefa borcundan dolayı siyasi tutumları etkilediğini ifade etmiştir. Yine 13 okuryazar olmayan katılımcı 1 defa sosyal yardımların devletin görevlerinden biri olduğunu ve bu yüzden de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğinden bahsetmiştir. 1 defa ise hayatın pahalılaştığını ve bu sebeple de sosyal yardımların siyasi tutuma etki etmediğini ifade etmiştir.

4.2. Tartışma

1950'lerden sonra Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişme şansı bulan sosyal, sağlık ve ekonomik anlamdaki gelişmelere bağlı olarak artan 65 yaş üstü nüfusu 'yaşlılık' olgusu olarak tanımlanabilir. Ancak bu olgu 1980, 1990'lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır (Tufan, 2003). Tartışılan konular arasında; yaş aldıkça bireylerin iş gücü piyasasından çekilmesi, sosyal güvenlik anlamında hizmet alanın genişlemesi vb. durumlardan yaşlılığın ekonomik açıdan güç olarak algılanması, yaş ayrımcılığı, aktif yaşlanma gibi noktalar yer almaktadır. Yaşlanma olgusu sosyoloji açısından da tartışılması bilimsel değer taşımaktadır. Bu araştırmada 'yaşlılık' olgusu zemininde yaşlı bireylere yönelik sosyal yardım politikaları ve bu politikaların yaşlı bireylerin siyasi algı, tutum ve eğilimlerine etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Yaşlılara yönelik sosyal yardımlar ve u yardımların etkisi incelendiğinden 'yaşlılık, sosyal politika, sosyal yardım ve yoksulluk kavramları' irdelenmiştir. Yaş alan bireyler çalışma hayatındaki aktifliklerini zamanla yitirmektedirler. Yaşam deneyimi olarak iyi birikimlere sahip olmayan yaşlı bireyler 'yaşlılık' döneminde ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık veya ulaşım açısından zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu sebeple araştırmamızın ana problemleri; yaşlılara yönelik sosyal yardımların neler oldukları, yaşlı bireylerin siyasi eğilimlerinin hangi dinamiklere göre şekillendiği ve bu dinamiklerin yaşlıların deneyimleriyle daha açık bir tabirle; eğitim durumu, yerleşim yeri, çalışma şartları gibi durumlarla birikimleri, sermayelerinin siyasi eğilimlerine ne ölçüde etkisi olduğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçla gerçekleştirdiğimiz görüşmeler doğrultusunda bulgularımız aşağıda tartışılmaktadır;

Görüşmelerde yaşı bireylere yönelik sosyal yardımları öğrenmeye ilişkin soruların cevapları nispeten kapalı uçlu görüldüğünden bulgular kısmında şemalara eklenmemiş olsa da kod kitabında yer alan bulgulara göre; yaşı bireyler yaşı maaşı, kömür yardımı, nakit yardım, gıda yardımı, katılım payı, elektrik tüketim desteği, bayram yardımları, yemek yardımı ve ev onarımı yardımından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Yaşı bireylerin faydalandıkları sosyal yardımların içeriklerine ‘GİRİŞ’ bölümünde yer verilmiştir.

Katılımcılar ifadelerinde en çok ‘ekonomik’ olarak desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşamlarının geçmiş dönemlerindeki sosyal güvenlik sistemin dışında günlük ücretli işlerde çalışan yapıları sebebiyle yaşıllık dönemindeki ekonomik sıkıntıların en önemli sebebi olduğu düşünülebilir. Ekonomik zorluklar diğer tüm sorunları beraberinde getirmektedir. Ayrıca katılımcılar ifadelerinde, ‘yaşılların gözetilmesi, devletten başka kimseye muhtaç olmama’ gibi ifadelerle memnuniyetlerini belirtirken ‘sürecin uzun sürmesi, yardımların yeterli olmaması, yanlış sosyal yardım uygulamaları’ gibi ifadeleri ile şikâyetlerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu, yapılan bu yardımların halkın refah düzeyini yükseltmek devletin görevi olduğunu vurgulaması yardımların ‘hak temelli’ olduğu algısının varlığını göstermektedir.

Katılımcıların yararlandıkları sosyal yardımların siyasi eğilimlere etki ettiği görüşü sıklıkla göstermektedir. Bu durumun sosyal yardım dinamiği açısından dinamiğini incelemek gerekirse; katılımcıların kendilerine sosyal yardımlar sayesinde sağlanan fayda sebebiyle, hükümetin tutumunu benimsedikleri ve vefa borcu sebebiyle seçmen davranışlarını şekillendirdikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılar hükümetin inanç tutumunu benimsediklerini belirtmesi ‘İslami köktencilik’ kavramına vurgu yapmamızın doğruluğuna işaret etmektedir. Siyasi bir gücün dini temalarla iç içe geçmiş olması, kodlarında İslami değerlere yer verilen toplumun muhafazakâr kesimleri tarafından ilgi çekebilmektedir. Aynı zamanda, devletin ahlaki sorumluluğu söylemi üzerinden hayırsever devlet vurgusu ve bu söylemin AKP dönemiyle ilişkilendirilmesi ilgili yazında sık rastlanan bir durum olmakla birlikte, dönemin kendine özgü yönelimleri ve toplumsal sonuçları oldukça açıktır (Metin, 2011). Araştırmamızda katılımcıların sıklıkla ifadelerinde yararlandıkları yardımları iktidar partiyle ilişkilendirmeleri de bu durumu doğrular niteliktedir diyebiliriz.

Katılımcıların dikkat çeken bir diğer ifadesi sosyal yardımların dağıtımında ‘artış azalışlar olması’ ifadesidir. Katılımcılar seçimlerden önce yardımların artışından söz

etmişlerdir. Fakat bu yardım artışını sadece genel yönetim bünyesinde algılamak doğru olmayacaktır, seçim dönemi öncesinde yerel yönetimler de sosyal yardım olarak çalışmalar yapabilmektedir.

Katılımcıların ifadelerinde önem arz eden başka bir kısım ‘2022 Yaşlı Maaşları için uygulanan yıllık enflasyona doğru orantılı zamların dışında uygulanan artış ve üç ayda bir dağıtılan maaşların aylık dağıtılmaya başlanması’ ifadeleridir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü dokümanları üzerinde yapılan araştırma sonucu 27.08.2018 tarihinde 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Aylıklar Hakkında Kılavuz adlı bir kılavuz yayınlanmıştır. Bu kılavuzun içeriğinde, *‘11.05.2018 tarihli ve 7143 Kanun ile yaşlı aylıkları için “2.332” olan gösterge rakamı “4.387” olarak değiştirilmiş ve aylık tutarı 2018 yılı Haziran ayından itibaren 265, 80-TL’den 500, 02-TL’ye yükseltilmiştir (2018 Temmuz-Aralık dönemi için 543, 27-TL).’* ve *‘2022 sayılı Kanun kapsamındaki aylıklar üçer aylık dönemler yerine aylık olarak ödenecektir.’* Hükümleri yer almaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2018). Aynı yılın Kasım ayında ise genel seçimler gerçekleşmiştir. Bu bağlamda otoritenin yaşlı bireylerin oylarına talip olduklarını söyleyebilmemiz yanlış olmayacaktır. Aynı zamanda hükümetin bu ve benzeri uygulamalarında klientalist bir yaklaşım sergilediği açıktır diyebiliriz.

Evrensel Gazetesinin 12.08.2014 tarihli ‘Seçimin Ardından: Klientalizm ve Popülizm’ adlı yazısında 2014 yılı genel seçimler sonrasında Klientalizm ve Popülizm tartışmalarına yer verilmiştir. Gazetede yer alan yazıya göre; ‘Böyle bir seçimden sonra yazmamak mümkün değil. Bugüne kadar AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) ’nin başarısını açıklarken iki popüler açıklama getirildi: 1) AKP’nin halkın dilini konuştuğu, halkın değerlerine yakın olduğu, yani halkı temsil ettiği için oy aldığı; 2) AKP’nin kömür, makarna, iş-güç, rant dağıtarak oy aldığı.’ İfade edilmektedir (Birdal, 2014).

Görüldüğü gibi iktidar partisinin klientalist tutumu farklı gruplarca dikkat çeken bir durum olduğu söylenebilir. Araştırmamızın doğrultusunda, yaşlı bireylere yönelik sosyal yardım uygulayıcılarının yaşlı bireylerin siyasi eğilimlerine yön vermek gibi bir amacı olabileceğini söylemek mümkündür. Katılımcıların ifadeleri ile bu iddia desteklenmiş olsa da görüşmelerin örnekleme dar bir alanı kapsadığından genel bir hükümden bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca yaşlı bireylerin yaşadığı bölge, aldığı eğitim, çalışma koşulları, aile yapısı gibi sosyo demografik dinamikler ile birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik

sermayelerinin de gerek seçmen davranışlarında gerek ise sosyal yardım uygulamalarına yönelik bakış açılarında oldukça etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmamızın bir diğer ana problem sorusu P. Bourdieu'nun 'sermaye' ve 'habitus' kavramından yola çıkarak yaşlı bireylerin yaşam deneyimleri, eğitimleri veya yaşadıkları bölgelerin yaşam tarzları, düşünceleri, siyasal eğilimlerine etkisidir. Eğitim Alabilme Olanağı Olması Durumundaki Hayata Yönelik Görüşler kodunun alt kodlarında; 'Daha İyi Durumda Olma, Kimseye Muhtaç Olmama, Çocuğa Fayda' yer almaktadır. Daha İyi Durumda Olma kodu 20 katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Kimseye Muhtaç Olmama kodu 3 katılımcı tarafından, Çocuğa fayda alt kodu 2 katılımcı tarafından kullanılmıştır. Bu noktada Bourdieu'nun 'Habitus' ve 'sermaye' kavramını vurgulamanın önemini anlamaktayız. Bourdieu'ya göre sermaye, sosyal "ayrım"ın (distinction) aracı ya da enstrümanıdır. Yani, sermayeye erişim, sahip olmak vb. yoluyla, sosyal sınırlama ve hiyerarşi vuku bulur. Ya da, sermayenin toplumsal sınırlama için bir oyun olduğu söylenebilir" (Vester 2010: 142; Yarcı, 2018). Bu manada sermaye, hem aktörün içinde bulunduğu sosyal alanı hem de aktörün ait olduğu habitusu belirler (Kajetzke, 2008: 57; Yarcı, 2018). Bireyin yetiştiği çevre yaşam şekli için belirleyici bir özellik taşıdığı açıktır. Pierre Bourdieu sermayeyi üçe ayırır: bunlar sırasıyla ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerdir. Bu üç sermaye türü aslında oldukça yakın bir şekilde birbirine bağlıdır. Sermaye türleri arasındaki söz konusu bu yakın ilişki, her bir sermaye türünün diğeri ile arasında ayrılmaz bir işbirliği olduğu anlamına gelir. Daha doğru bir ifade ile her bir sermaye türü toplum içerisinde –sanki- farklı bir seviyeye/katmana denk gelmektedir (Yarcı, 2018). Eğitim alamama bağlamını sosyal sermaye olarak algılasak eğitim alamama durumu sosyal sermaye bakımından yeterli birikime sahip olmadan yaş almak anlamına gelebilmektedir. Sosyal sermaye yetersizliği, gelişime engel durumlar oluşturarak habitusu daralttığını kültürel sermaye olarak gelişimi dolaylı olarak da ekonomik sermayeyi etkilemektedir. Sermayeler bakımından yeteri deneyimlere sahip olmadan yaş almak ve yaşlılık dönemini bu şekilde yaşamak bireylerin yaşlılığın kendiliğinden getirdiği sorunları katlamaktadır diyebiliriz.

4.3. Öneriler

Araştırmamız nitel araştırma yönteminin gerekleri doğrultusunda otuz kişi üzerinde yürütülen betimleyici bir araştırmadır. Bu sebeple genel bir sonuca ulaşması mümkün değildir. Ölçek geliştirme çalışmaları sonucunda oluşturulan anket formu ile gerçekleştirilebilecek nicel bir çalışma sonucunda daha geniş bir kitleden elde edilen verilerle de anlamlı sonuçlara ulaşılabilir.

Araştırmamız sadece sosyal yardım alan yaşlı bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem, hem sosyal yardım alan yaşlı bireyler ve sosyal yardım alamayan yaşlı bireylerden oluşturularak karşılaştırmalı bir çalışma gerçekleştirilmesi de literatür için faydalı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

5. KAYNAKLAR

- Akçay C. (2011). ‘Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık’, İstanbul, Kriter Yayınları.
- Akyol, E. D. (2013). ‘Sultan II. Abdülhamit döneminde sosyal politika uygulamaları’. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 7. (31), 33-47.
- Alper Y. (2019). ‘Sosyal Güvenlik: Sosyal Politika İçindeki Yeri ve Önemi’, ed: A. İ. Oral, Y. Şişman, Eskişehir, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2878, sf: 5-6.
- Altan Ö. Z. (2008). ‘Sosyal Politika’, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları, Eskişehir.
- Arpacı F. (2009), “Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, cilt: 1, s. 61-72.
- Baldock J., Mitton L., Manning N., Vickerstaff S. (2012). ‘SocialPolicy’, New York, Oxford Üniversitesi Yayınları: 2.
- Baran Görgün A. (2012) ‘Yaşlılık Sosyolojisi, Aile Sosyolojisi’, (Ed. Oral İ. ve Şişman Y.). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları
- Baran Görgün A. (2016). ‘Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık’, Yaşlılık Sosyolojisi (İç.), (Edit.: H. CEYLAN)3, Nobel Yayınları, Ankara.
- Baran Görgün A., Kalıncara V., Aral N., Akın G., Baran G., Özkan Y. (2005). ‘Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği, Ankara, TC. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Bedir, E. vd. (2012). “Sosyal politika”. (Ed. Oral İ. ve Şişman Y.). Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Beğer, T., Yavuzer H. (2012), ‘Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi’, Klinik Gelişim Dergisi, İstanbul, Cilt: 25.
- Buğra A. (2016). ‘Kapitalizm, Yoksulluk ve Sosyal Politika’, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Buğra A. Keyder Ç. (2015). ‘Sosyal Politika Yazıları’, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, A. ve Sınmazdemir, N. T. (2002). Yoksullukla mücadelede insani ve etkin bir yöntem: Nakit gelir desteği. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.
- Bulut Ö. (2020). ‘Karl Marx’ın Sınıf Mücadelesi ve Politik Ekonomi Anlayışının Aristotelesçi Temelleri’, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 30 sf: 157-176, Ankara.
- Camkurt, Mehmet Z. (2014), “Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”, Ankara, Kamu-İs Dergisi.
- Campbell A. L., Lynch J. (2002). ‘TheTwoFaces of ‘GrayPower’:ElderlyVotersandElderlyLobbies in Italyandthe US’, USA
- Canatan A. (2016). ‘Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklar Arası Etkileşim’, Yaşlılık Sosyolojisi, (Edit: Harun Ceylan), Nobel Yayınları, Ankara.
- Ceren A., Erdem T. (2019). ‘Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları’, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mersin.
- Ceylan H. (Ed.) (2015). ‘Modern Hayat ve Yaşlılık’, Ankara, Nobel Yayınları.
- Coşkun S., Güneş S. ve Ortakaya F. (2011)., “Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi”, Ankara, Gazi İİBF Dergisi, c.13, s.3.
- Coşkun, S., Güneş S. (2008), “Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çabalarının Değerlendirmesi”, Ankara, Beşinci Aile Şurası Tebliği.
- Çadır M. (2017). ‘İngiltere’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü: Huzurevi Sektörüne Genel Bir Bakış’, Sosyal Politika Dergisi, Sayı: 39, İstanbul.
- Danış M. Z. (2009). ‘Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar’, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, Ankara.

- Delibaş K. (2020). ‘Yaşlı Sağlığına Çok Yönlü Yaklaşım’, G. Dişçigil (editör). Yaşlılık ve Toplum: Yaş, Yaşlanma ve Yaşlılık Olgularının Sosyolojik Boyutları içinde (59-86). Ankara, Gazi Kitapevi.
- Delibaş, K. (2015). The Rise of PoliticalIslam in Turkey: Urban Poverty, GrassrootsActivismandIslamicFundamentalism, Araştırma (Tez Hariç) Kitabı, 978-1780765655.
- Delibaş,K ve Yiğit, E. (2015), **Siyaset Kurumu**, İçinde (Der. Sevinç Güçlü),Kurumlara Sosyolojik Bakış, Kitapevi, İstanbul.
- Delibaş K. (2009). ConceptualizingIslamicMovementsThe Case of Turkey. International PoliticalScienceReview, 3(1), 89-103
- Delibaş K. (2008). Dini Kimlik ve Katılımcı Birey Kimlik Siyaseti ve Türkiye de Siyasal İslamınYükselişi. Amme İdaresi Dergisi, 41(2), 131-159.
- Delibaş K. (2004). ‘İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?’, Bilgi (4), sf: 1-41.
- Demirhan, Y. ve Kartal, N. (2011). “Yoksullukla Mücadelede Türkiye Deneyimi: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Teşvik Fonu”, M. Kardaş (Baş Editör), Uluslararası Yoksullukla Mücadele Sempozyumu: Deneyimler Yeni Fikirler Bildiri Kitabı, 2. Baskı, Ankara, s. 135-150.
- Dilik, S. (1985). ‘Atatürk Döneminde Sosyal Politika’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 40 (01) ,. DOI: 10.1501/SBFder_0000001454
- Duben A. (2018). ‘ Yaşlanma ve Yaşlılık’, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ensari S. (2010).’Tük’in Yoksulluk Analizleri Üzerine’, Maliye Finans Yazıları Dergisi Sayı: 87, Ankara.
- Ersöz H. Y. (2011). ‘Sosyal Politikada Yerelleşme’, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

- Eser B., Memişoğlu D., Özdamar G. (2011). ‘Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi’, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Isparta.
- Goffman E. (2014). ‘Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar’(çev.: Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N. Ağırnaslı), Ankara, Heretik Yayınları, s.30.
- Gökbunar A. R., Uğur A., Selim D. (2016). ‘Yaşlı Nüfusa Yönelik Sağlık Harcamalarının Azaltılmasında Kamusal Politikaların Önemi’, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Manisa, Cilt: 12 Sayı: 1.
- Görgün Baran A., Kalıncara V., Aral N., Akın G., Baran G. ve Özkan Y. (2005). ‘Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği’, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Grasso M. T. (2014). ‘Age, PeriodandCohort Analysis in an ComparativeContext: PoliticalGenerationsandPoliticalParticipationRepertoires in Western Europe’, ElectoralStudies, United Kingdom, Sayı: 33: 63-76.
- Güneş Ayata A. (1994). ‘RootsandTrends of Clientalism in Turkey’, L. Roniger ve A. Güneş Ayata (der.), Demeocracy, ClientalismandCivilSociety, 49-64.
- Güreşci E. (2011). ‘Türkiye’de Kırdan Kente Göç ve Düşündürdükleri’, Hacettepe Üniversitesi Sosyoekonomi Dergisi Özel Sayı, Ankara.
- Gürsoy Çuhadar S., Lordoğlu K. (2016). ‘Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye’de Yaşlanma ve Sorunlar’, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 54, sf:66-67.
- Hawkes, K., O’Connell, J. F., Jones, N. B., Alvarez, H., &Charnov, E. L. (1998). Grandmothering, menopause, andtheevolution of human life histories. Proceedings of theNational Academy of Sciences, 95(3), 1336-1339. doi:10.1073/pnas.95.3.1336
- https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzecontent/20_21_Guz/nufus_ve_toplum/6/index.html

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>
25.11.2021

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567>

<https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3294&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

Kalaycı A. R. (2011). ‘Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler’, Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Yayınları.

Karadağ E. (2018). ‘Nitel Vaka Çalışması’, S. Turan (çev. Edt.), Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, Ankara, Nobel Yayınları 3. Basım.

Karagöl E. T., Dama N. (2015). ‘Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar’, Analiz Dergisi, Sayı: 139, İstanbul, Seta Yayınları.

Karluk R. (2002). ‘Avrupa Birliği ve Türkiye’, Betaş Yayınları, İstanbul.

Kesgin B. (2013). ‘Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım’, Açılım Bir Kitap Yayınları, İstanbul.

Konda 23 Haziran 2019 Seçimleri Sandık Analizi ve Seçmen Profilleri

Kovancı O. (2003). ‘Kapitalizm, Yoksulluk ve Kapitalizmle Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiltere Yoksul Yasaları’, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Kurtkapan H. (2018). ‘Yaşlılık Sosyolojisi Kuramları İçin Bir Çerçeve Denemesi, F. Yamaner, E. Eyuboğlu (ed.). İnsan, Toplum ve Spor Araştırma Örnekleri İçinde(s: 249-270). Ankara, Nobel Yayınları.

- Kurtoğlu A. (2012). ‘Siyasi Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşerilik ve Kollamacılık’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 67 No: 1, sf: 141-169.
- Kuş E. (2012). ‘Nicel ve Nitel Araştırma Teknikleri’, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Kvale S. (1994). ‘Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing’, USA, American Psychological Association.
- Merriam S. B. (2018). ‘Nitel Araştırma; Desen ve Uygulama için Bir Rehber’, çev.: Turan S., Ankara, Nobel Yayınları, 3. Basım.
- Metin O. (2011). “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”, Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2011/1 (28).
- Morse J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In Denzin, N. K. & Lincoln Y. S., ‘Handbook of Qualitative Research’, CA, Sage.
- Müftüler, H. G. (2021). Yaşlılık sosyolojisi kurumsal yaklaşım (2.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Nash K. (2016). ‘Çağdaş Siyaset Sosyolojisi’, çev: Özler H., Orion Kitapevi, Ankara.
- Oral İ., Şişman Y. (2016). ‘Sosyal Politika’, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 3317, Eskişehir
- Orum A. M., Dale J. G. (2009). ‘Siyaset Sosyolojisi’, İstanbul, Say Yayınları
- Özkanan A., Erdem R. (2014). ‘Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Çerçeve’, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.: 20.
- Özmete E. (2014). Kuşaklararası Dayanışma. VI. Aile Şurası Komisyon Kararları ve Bildirileri içinde, Ankara: 211-237.
- Öztürk Ş., Nas F., İçöz E. (2008). ‘24 Ocak Kararları, Neo- Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı’, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Denizli.
- Sağlam S. (2006). ‘Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme’ Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi, Ankara.

- Skinner B. F., Vaughan M. E (1996). ‘Yaşlılığı Tadını Çıkarın’, İstanbul, E Yayınları.
- Slattery M. (2008). ‘Sosyolojide Temel Fikirler’çev: Tatlıcan Ü., Demiriz G., Sentez Yayıncılık, İstanbul
- Şeker A., Kurt G. (2018). ‘Bir Sosyal Politika Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları’, Nüfusbilim Dergisi Sayı: 40, Ankara
- Şentürk Ü. (2018). ‘Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Temel Yörüngeleri’, İstanbul, Dora Yayınları, sf: 12, 25-30; 111-164.
- Şişman, Y.(2017). “Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?”, Optimum: Ekonomi ve Yönetim BilimleriDergisi, Cilt 4, Sayı 2, Eskişehir.
- Tanca D. E. (2019). ‘Brexit’in Gerçekleşmesine Giden Yol’, Birikim Dergisi, <https://birikimdergisi.com/guncel/9857/brexitin-gerceklesmesine-giden-yol> 18.02.2022
- Tireli M. ‘Sadaka Kültürü’. <https://docplayer.biz.tr/54604643-Sadaka-kulturu-munir-tireli-ozet-abstract.html>. Ulaşma tarihi: 25.11.2021
- Tomanbay, İ. (2002). Sosyal Rehabilitasyon-Sosyal Geriatri. Yeşim Gökçe Kutsal(Ed.), Geriatri içinde. Ankara 248-259.
- Tufan İ. (2014). “Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi”, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tufan İ. (2016). ‘Atik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanmak’, Ankara, Nobel Yayınları.
- Tufan, İ. (2001). “Yaşlanan Dünyada Bir Delikanlı: Türkiye”, Toplum ve Sosyal Hizmet, 12 (3), Ankara, 27-49.
- Tufan, İ. (2003), ‘Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak’, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- TUIK (2010). ‘Göç İstatistikleri’. www.tuik.gov.tr|10.12.2020

- TUIK (2020). 'İstatistiklerle Yaşlılar, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-07.03.2022>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013d.). İstatistiklerle Yaşlılar, 2013.
- Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı (2012)., Aile ve Sosyal Politikalar Yayınları, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ünlütürk Ulutaş Ç. (2017). 'Türkiye Refah Rejiminin Dönüşüm Sürecinde Sosyal Yardım Sistemi', Emek Araştırma Dergisi (GEAD), Cilt 8, Sayı 12.
- Varışlı B. (2021). 'Siyasetin Dönüşümü: Siyaset Arenasında 65 Yaş ve Üstü Seçmenin Rolü, ABD ve Britanya Örnekleri', İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmalar Dergisi, İstanbul, Sayı: 10: 369-383.
- Varışlı B. (2021). 'Siyasi Tercihde Değişen Ne? : İstanbul’da Yaşayan 65 Yaş Üstü Kişilerin Oy Verme Davranışı ile İlgili Bir Araştırma', Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, sayı: 66: 48-65.
- Yarcı S. (2011). 'Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı', Akademik İncelemeler Dergisi, Yalova, Cilt: 6 Sayı:1.
- Yaşlanma Özel İhtisas Raporu (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, TC. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Yatkın Ş. (2019). '1986-2017 Döneminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Politikasının Çözümlemesi' Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Yazıcı S. (2014). 'Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş' (İç), Der: Nilüfer Korkmaz, Suzan Yazıcı, Ankara, Ütopya Yayınları.
- Yeşilirmak U. İ. (2010) 'Sosyal Yardım Alanında Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı: Örnek Model Sosyal Yardım Bilgi Sistemi', Sosyal Yardım Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.

- Yılmaz A., Aksanyar Y., Güler T. (2018). ‘Sosyal Yardım Olgusu ve Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları’, Ekev Akademi Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 73.
- Yılmaz R. A. (1994). ‘Seçim Dönemlerinde Oy Verme Davranışını Artırıcı İletişim Kampanyaları’, İletişim Fakültesi Dergisi, Eskişehir.
- Yin R. K. (2017). ‘Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları’, Ankara, Nobel Yayınları: 4.
- Yuvalı E. (2018). ‘Hak Temelli Yardım ve Klientalizm’, TBB Dergisi.
- Zastrow C.; Karen K.; Ashman K. (2015). ‘İnsan Davranış ve Sosyal Çevre 2 Yetişkinlik-Yaşlılık, Nika Yayınları, Ankara.

6. EKLER

Ek-1. Görüşme Formu

Bu mülakat çalışması Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi **Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kayhan Delibaş**'ın yürütücülüğünde **‘Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım Politikaları ve Bu Yardımların Yaşlı Bireylerin Siyasal Algı, Tutum ve Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Söke İlçesi Örneği’** konulu tez çalışmasının saha araştırması amacıyla yapılmaktadır. Mülakata vereceğiniz bilgiler sadece araştırma projesi çerçevesinde bilimsel amaçlı olarak kullanılacak olup herhangi bir üçüncü şahısla paylaşılmayacağı gibi bilimsel amacı dışında kullanılmayacaktır.

Prof. Dr Kayhan DELİBAŞ

Sabire Hande TOKMAKOĞLU

Tez Danışmanı

Öğrenci

1. Demografik Bilgiler

1.1. Yaşınız?

1.1.1. () 65-74 yaş arası

1.1.2. () 75-80 yaş arası

1.2. Cinsiyetiniz?

() Kadın

() Erkek

1.3. Doğum yeriniz?

1.3.1.() İl merkezi

1.3.2.() İlçe merkezi

1.3.3.() Kasaba/ Belde

1.3.4. () Merkez köy

1.3.5. () İlçe Köy

1.3.6.() Diğer (belirtiniz...

1.4. Medeni durumunuz?

1.4.1. () Bekar

1.4.2. () Evli

1.4.3. () Boşanmış

1.4.4.() Eşi vefat etmiş

1.4.5. () Diğer(belirtiniz.....

1.5. Öğrenim durumunuz?

1.5.1. () Okuryazar değil

1.5.2. () Okuryazar

1.5.3. () İlkokul mezunu

1.5.4. () Ortaokul mezunu

1.5.5. () Lise mezunu

1.5.6. () Yüksekokul mezunu

1.5.7. Diğer (belirtiniz.....)

1.6. Mesleğiniz veya yaptığınız iş nedir?.....

1.7. Bu işlerde sosyal güvenceniz var mıydı?

0. Yok	
1.SGK Kamu/ Emekli Sandığı	
2. SGK Özel Sektör	
3. BAĞ-KUR	
8. Diğer:.....	

1.8. Sizi aylık gelirinize hangisine en yakındır?

0.1000 TL		3.3022-4000 TL		6. 8001-10000
1.Asgari ücret		4.4001-6000 TL		7.10.001-15000 TL

1.9. Kendinizi aşağıdaki sosyo-ekonomik gelir gruplarından hangisine daha yakın görüyorsunuz?

1.Alt [] 2.Orta-alt [] 3.Orta [] 4.Orta-üst [] 5.Üst []

1.10. Sizin ve ailenizin geçim durumunu düşündüğünüzde aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizi en iyi ifade eder?

1	Çok rahat geçinebiliyoruz.	
2	Rahat geçinebiliyoruz.	
3	İdare eder.	
4	Zor geçiniyoruz.	
5	Çok zor geçiniyoruz.	

2. Doğduğumuz andan itibaren yaş almaktayız. Bu durum küçük yaşlarda bireyleri sevindirirken büyüdükçe düşünceleri değiştirebilmektedir. Siz yaş olarak ilerlemeyi nasıl tanımlarsınız? Yaş olarak ilerlemenin olumlu ve olumsuz yanlarını anlatabilir misiniz?

3. Yaşadığınız, olumsuz olaylarda nasıl tepkiler verdiniz? Kimlerden nasıl destek aldınız?

3.1. Daha çok hangi alanda desteğe ihtiyacınız oldu (Sosyal, ekonomik, sağlık, kültürel vb.)?

3.2 Ekonomik desteğe ihtiyacınız olduğunda bu ihtiyacınızı nasıl karşıladınız?

3.3 Ekonomik destek ihtiyacınızı karşılama konusunda sosyal yardımlardan faydalanma ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

3.4. Hangi tür yardımlardan faydalaniyorsunuz?

3.5.Sosyal Yardımlardan faydalaniyorsanız; yardım talebi sürecinde ve devamında neler hissettiniz?

4. Eğitim durumunuzun şu anki hayatınıza etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

5. İkamet ettiğiniz bölgeyi nasıl tanımlarsınız? Çocukluk döneminizden bu yana komşuluk/ arkadaşlık ilişkileriniz nasıl şekillenmektedir? Bu dönemlerde yakın çevrenizin sizin hayatınızı şekillendirdiğini düşünüyor musunuz? Komşularınız – arkadaşlarınız sosyal yardımlardan faydalanır mı ?

6. Sosyal yardımlarla halkı ekonomik olarak desteklemek, refah seviyesini artırmak sizce her hükümetin sağlaması gereken asli görev midir? Ya da bu durum mevcut hükümetin sağladığı bir ayrıcalık mıdır? Bu konu hakkında düşünceleriniz nelerdir?

6.1. Sosyal yardım politikalarında zaman zaman değişim (artış- azalış) olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl değişimler gözlemliyorsunuz?

6.2. Sizce yardım alan bireylerin siyasal seçim tutum ve davranışları ile yardım arasında bir ilişki bulunuyor mu? Çevrenizde yardım alanlar ile ilgili bu konuda gözlemlerinizi anlatır mısınız?

6.3. Sizin oy verdiğiniz parti ile sosyal yardımlar arasında nasıl bir ilişki kurarsınız? Anlatabilir misiniz?

6.4.Sosyal yardım alan kişi ile kurum arasında nasıl bir ilişki olmalıdır?

6.5. Sizce siyasal iktidarların değişmesiyle birlikte sosyal yardım politikalarının da değişmesi gerekir mi? Yoksa yardımlar bu tür değişimlerden bağımsız mı olmalıdır? Bu hususta ne düşünüyorsunuz?

Sizin sormak ya da eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mıdır? Eğer varsa lütfen belirtiniz.

Ek 2. Kod Kitabı

Kod Sistemi

1 Yaş Olarak İlerlemeye İlişkin Görüşler	0
1.1 Olumsuz	0
1.1.1 Vücut İşlev Kaybı/Sağlık Sorunları	22
1.1.2 Ekonomik Sıkıntı	13
1.1.3 Yalnızlık	10
1.1.4 Ölüme Yaklaşma	4
1.1.5 Sorumluluk Artışı	4
1.1.6 Pişmanlık Dönemi	3
1.1.7 Çaresizlik/Umutsuzluk	3
1.1.8 Pişmanlık	1
1.1.9 Çocuklardan Gelen Olumsuz Tavırlar	1
1.2 Olumlu	0
1.2.1 Aile İle Zaman Geçirme	7
1.2.2 Tecrübe ve Sabır	2
1.2.3 Mantıkla Karar Verme	2
1.2.4 Saygı	2
1.2.5 Ölüm	1
2 Yaşanan Olumsuz Durumlar	0
2.1 Olumsuz Durumlara Karşı Verilen Tepki	0
2.1.1 Üzüntü	7
2.1.2 Sinirlenme	7
2.1.3 Başa Çıkmaya Çalışma	5
2.1.4 Alkol Bağımlılığı	1
2.1.5 İçine Kapanma	1

2.2 Olumsuz Durumlarda Destek Alınan Bağlam	0
2.2.1 Manevi	0
2.2.1.1 Torun ile Konuşma	1
2.2.1.2 Eş/Dost/Akraba	1
2.2.1.3 Aile	11
2.2.2 Maddi	0
2.2.2.1 Ev Eşyaları Satma	1
2.2.2.2 Eş/Dost/Akraba	5
2.2.2.3 Kendi Başına Halletme/Çalışma	7
2.2.2.4 Aile	16
2.2.2.5 Devlet Kurumu	40
3 Sosyodemografik Özelliklerin Hayata Etkisi	0
3.1 İkamet Edilen Yer Tanımı	0
3.1.1 Yakın Çevre İle İlişki Durumu	0
3.1.1.1 Kimse ile Görüşmeme	3
3.1.1.2 Yakın Çevre ile Olumlu İlişkiler	13
3.1.2 Bölge Tanımı	0
3.1.2.1 Kırsal Bölge	3
3.1.2.2 Gecekondu	1
3.1.2.3 Tarıma Dayalı Ekonomi	6
3.1.2.4 Göç Alan Bir Bölge	7
3.2 Çocukluk Döneminde İkamet Edilen Yerin/Çevrenin Etkisi	0
3.2.1 Sosyal Bağlama Göre Yetişme	17
3.2.2 Yönlendirme/Destek/Kaynak Eksikliği	13
3.3 Eğitim Alabilme Olanağı Olması Durumundaki Hayata Yönelik Görüş	0

3.3.1 Daha İyi Durumda Olma	20
3.3.2 Kimseye Muhtaç Olmama	3
3.3.3 Çocuğa Fayda	2
3.4 Yakın Çevrenin Geçim Kaynakları	0
3.4.1 Sosyal Yardım	21
3.4.2 Emeklilik Maaşı ve Sosyal Yardım	2
4 Sosyal Yardımlar	0
4.1 En Çok İhtiyaç Duyulan Destek Alanı	0
4.1.1 Ekonomik	30
4.1.2 Sağlık	13
4.1.3 Sosyal	11
4.1.4 Ulaşım	2
4.2 Sosyal Yardımlara İlişkin Algı	0
4.2.1 İhtiyaç Temelli	9
4.2.2 Hak Temelli	28
4.3 Alınan Sosyal Yardım Türleri	0
4.3.1 Yaşlılık Maaşı	29
4.3.2 Kömür Yardımı	23
4.3.3 Gıda Yardımı	15
4.3.4 Nakit Yardım	12
4.3.5 Elektrik Tüketim Desteği	11
4.3.6 Katılım Payı Yardımı	5
4.3.7 Bayram İkramiyesi	4
4.3.8 Yemek Yardımı	2
4.3.9 Ev Onarım Yardımı	1
4.4 Sosyal Yardım Sürecine Yönelik Hisler	0

4.4.1 Çekinme/Utanma/Aciz Hissetme	16
4.4.2 Mutlu Olma	8
4.4.3 Devletin Sağladığı İmkandan Faydalanma	6
4.4.4 Güvende Hissetme	4
4.4.5 Üzüntü	3
4.4.6 Yardım Alamama Korkusu	2
4.4.7 Devlete Yük Hissetmek	2
4.4.8 Yardım Alamadığında Sinirlenme	1
4.5 Sosyal Yardım Almaya İlişkin Görüşler	0
4.5.1 Yaşlıların Gözetilmesi	20
4.5.2 Yardımlar Yeterli Değil	19
4.5.3 Devletten Başkasına Muhtaç Olmama	7
4.5.4 Sürecin Uzun Sürmesi	2
4.5.5 İzlenen Yanlış Sosyal Yardım Politikası	1
4.5.6 Kimseye Muhtaç Olmama	1
5 Sosyal Yardım Politikaları	0
5.1 Sosyal Yardımların Siyasi Tutuma Etkisi	0
5.1.1 Siyasi Tutuma Etki Etmesi	0
5.1.1.1 Sağlanan Fayda	25
5.1.1.2 Hükümetin Tutum Ve Hizmeti	13
5.1.1.3 Vefa Borcu	9
5.1.2 Siyasi Tutuma Etki Etmemesi	0
5.1.2.1 Devletin Görevi	14
5.1.2.2 Hayatın Pahalılaşması	1
5.2 Sosyal Yardım Alan Kişi Ve Kurum İlişkisi	0
5.2.1 Kişilere Eşit Yaklaşma	20

5.2.2 Saygılı/Sevgili/Anlayışlı Yaklaşma	15
5.2.3 Resmîyet	10
5.2.4 Kişilere Kötü Muamele	3
5.2.5 Kurum Çalışanlarının Yardımcı Olmaması	1
5.3 İktidar İle Sosyal Yardım Politikalarına İlişkin Görüşler	0
5.3.1 İktidardan Bağımsız	29
5.3.2 Mevcut İktidar Değişiminin Sosyal Yardımlara Etki Etmesi	4
5.4 Sosyal Yardım Politikalarında Değişim	0
5.4.1 Seçim Öncesi Değişimler	14
5.4.2 Azalış-Artması	13
5.4.3 Artış Olması	5

EK 3. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Doğum Yeri	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Meslek	Sosyal Güvence	Aylık Gelir	Sosyoekonomik	Geçim Durumu
K1	75-80	Kadın	İlçe Merkezi	Eşi Vefat Etmiş	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K2	65-74	Erkek	Kasaba/Belde	Evli	İlkokul Mezunu	İşçi	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K3	65-74	Kadın	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K4	75-80	Erkek	İlçe Merkezi	Bekar	Ortaokul Mezunu	İşçi	Yok	1000	Alt	İdare Eder
K5	75-80	Kadın	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K6	65-74	Kadın	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K7	75-80	Erkek	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K8	75-80	Kadın	Diğer	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K9	65-74	Kadın	Merkez Köy	Eşi Vefat Etmiş	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K10	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K11	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K12	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Evli	Okur-Yazar	İşçi	Yok	Asgari Ücret	Alt	İdare Eder
K13	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Boşanmış	Lise Mezunu	Çalışmıyor	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K14	65-74	Erkek	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K15	65-74	Kadın	İlçe Merkezi	Boşanmış	İlkokul Mezunu	İşçi	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K16	65-74	Erkek	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar	İşçi	Yok	Asgari Ücret	Alt	Zor Geçiniyoruz

	Yaş	Cinsiyet	Doğum Yeri	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Meslek	Sosyal Güvence	Aylık Gelir	Sosyoekonomik	Geçim Durumu
K17	65-74	Kadın	İlçe Merkezi	Evli	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K17	65-74	Kadın	İlçe Merkezi	Evli	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K18	65-74	Kadın	İlçe Merkezi	Boşanmış	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K19	65-74	Kadın	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K20	75-80	Kadın	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K21	75-80	Erkek	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar Değil	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K22	65-74	Kadın	Merkez Köy	Evli	İlkokul Mezunu	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K23	65-74	Erkek	İlçe Köy	Evli	Okur-Yazar	İşçi	Yok	Asgari Ücret	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K24	65-74	Erkek	İlçe Köy	Boşanmış	Okur-Yazar	İşçi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K25	65-74	Kadın	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K26	65-74	Erkek	İlçe Köy	Eşi Vefat Etmiş	Ortaokul Mezunu	Terzi	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz
K27	65-74	Kadın	İlçe Merkezi	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K28	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Boşanmış	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K29	65-74	Erkek	İlçe Merkezi	Eşi Vefat Etmiş	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Yok	1000	Alt	Zor Geçiniyoruz
K30	75-80	Kadın	İl Merkezi	Evli	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Yok	1000	Alt	Çok Zor Geçiniyoruz

Ek 4.Yaşlıların 3294 Kanun Kapsamında Faydalandığı Yardımlar

Diğer Aile Yardımı: 3294 Sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla talep doğrultusunda nakit yardım başvuruları değerlendirmektedir. Değerlendirilme sırasında en önemli ölçüt muhtaçlık sınırıdır. Mütevelli Heyeti'nin uygun bulduğu kişilere, yine Mütevelli Heyetince belirlenen miktarlarda yardım yapılmaktadır. 18 yaş üstü herkes diğer aile yardımı adı altında nakit yardımı talebinde bulunabilir. Bu yardım türü tek seferliktir. Başvuru için Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı ile birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüklerine gidilmesi gerekmektedir. Ya da e devlet üzerinden başvuru yapılabilmektedir.

Gıda Yardımları: 3294 Sayılı Kanun kapsamında dezavantajlı gruplar içerisinde bulunan ihtiyaç sahibi ailelerin gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla yılın belli dönemlerinde Mütevelli Heyeti tarafından belirlenen kişilere yapılan ayni yardımlardır. İhtiyaç sahibi ailelerin gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla başta Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı öncesinde ve yıl boyunca ihtiyaç olması halinde Mütevelli Heyetince belirlenen kişilere, belirlenen tutarlarda gıda yardım yapılmaktadır. 3294 sayılı Kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi haneler ile sosyal güvencesi olan ancak hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan hanelere gıda yardımları yapılabilmektedir. Başvuru için Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı ile birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüklerine gidilmesi gerekmektedir.

Barınma Yardımları: Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşlara evlerinin bakım-onarımı, betonarme ev yapım yardımı, prefabrik ev yapım yardımı ve afet kapsamında ev eşyası alımı için ayni veya nakdi olarak yapılan yardımlardır. Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az (2021 yılı için 852, 53 TL) olmakla birlikte yaşlılık, engellilik, tek ebeveynli aile, eşi vefat etmiş olma gibi özel şartlardan herhangi birine haiz olma, aynı zamanda onarımı yapılacak evin ya da ev yapımlarında arsanın tam hisseli tapusuna haiz olma gibi başvuru şartları bulunmaktadır. İhtiyaca göre ve yardım için belirlenmiş kriterlere haiz olmak kaydıyla ev onarımlarında 20.000.-TL, prefabrik ev yapımlarında 30.000.-TL, betonarme ev yapımlarında 40.000 TL'ye kadar destek verilir. Karar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyetince verilmektedir.

Yakacak Yardımları:Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından 3294 sayılı Kanun kapsamındaki ihtiyaç sahibi hanelere Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğünden bedelsiz olarak temin edilen kömürün ulaştırılması şeklinde yakacak yardımı yapılmaktadır.3294 sayılı Kanun kapsamındaki sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi haneler ile sosyal güvencesi olan ancak hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az (852, 53 TL) olan haneler yakacak yardımlarından faydalanabilmektedirler. Başvuru yapmak isteyen vatandaşlar Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı ile başvuru yapmaktadırlar. Hanelere dağıtılacak kömür miktarı bölgenin iklim koşulları, geçmiş yıllara ait dağıtım miktarları ve kömürün ısı değerleri dikkate alınarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenmektedir.Kış ayları öncesinde, Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen sevkiyat programına göre teslimatlar gerçekleştirilmektedir.

Elektrik Tüketim Desteği: 3294 ve 2022 sayılı Kanunlar kapsamındaki düzenli sosyal yardım programlarından faydalanan ihtiyaç sahibi haneler elektrik tüketim desteği yardımından faydalanabilmektedirler. Düzenli yardımlardan faydalanan ailelerin (2022 Engelli- Yaşlı Aylığı, Şartlı Nakit Transferleri, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Yardım) herhangi bir kuruma başvuru yapılmasına gerek olmayıp, hak sahiplerinin Kimlik Kartı ve elektrik faturası ile PTT şubesine gitmeleri yeterlidir.01.07.2021 tarihinden itibaren;

- 1-2 kişilik hanelere aylık 75 kWh (68, 67 –TL)
- 3 kişilik hanelere aylık 100 kWh (91, 56-TL),
- 4 kişilik hanelere aylık 125 kWh (114, 44-TL),
- 5 ve daha fazla kişilik hanelere aylık 150 kWh (137, 33-TL) karşılığı tutarınca nakdi destek sağlanır.

2022 Yaşlı Aylığı: Sosyal güvencesi olmayan ve aylık bağlanacak kişinin kendisi ve eşi dikkate alınmak suretiyle kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2021 yılı için 852, 53-TL) az olan 65 yaş üstü vatandaşlarımıza yapılan yardımlardır.65 yaş üstü kişiler ile bu kişilerin vasi veya vekili başvuru yapabilmektedir. Yalnızca 65 yaş üstü bireylerin faydalanabildiği bir yardım türüdür. 01.07.2021-31.12.2021 dönemi için 828, 21-TL ödemeler aylık olarak yapılmaktadır.

2022 Engelli Aylığı: Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (2021 yılı için 852, 53-TL) az olan vatandaşlarımıza yapılan yardımlardır. Başvuru sahibinin en az %40 ve üzeri engelli raporunun bulunması gerekmektedir. 18 yaş üstü engelli kişiler veya bu kişilerin vasileri TC Kimlik Kartı ve Sağlık Kurulu Raporu (20.02.2020 tarihi sonrası sağlık kurulu raporları elektronik olarak temin edildiğinden bu tarihten sonra düzenlenmiş raporlar talep edilmemektedir.) ile başvuru yapabilmektedir.01.07.2021-31.12.2021 dönemi için;

- %40-%69 arası engelli aylığı 661, 13-TL,
- %70 ve üzeri engelli aylığı 991, 69-TL ödeme yapılmaktadır.

Ödemeler aylık olarak ödenmektedir.

Katılım Payı Ödemeleri: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun, 60/c-1 ve 60/c-3 kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik katılım payı muhteviyatında ödemiş oldukları tutarın iadesini kapsamaktadır.Kapsamdaki kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik muhteviyatında ödedikleri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından söz konusu kişilere ödenen katılım payı toplam tutarı kadar geri ödeme alabilmektedirler.

Genel Sağlık Sigortası Pirim Ödemeleri: Sosyal güvencesi olmayan tüm vatandaşlar TC kimlik kartı ile başvurabilmektedir. 2021 yılı için 143, 10 TL olan G0 pirim tutarı Sosyal Güvenlik Kurumu'na devlet tarafından ödenmektedir.

Yukarıda bulunan sosyal yardım türlerinden 2022 Yaşlı Aylığı dışında hepsi 18 yaşından büyük tüm vatandaşlarımızın hak sahibi olabileceği yardım türleridir. Yalnızca 2022 Yaşlı Aylığından sadece 65 yaş üstü bireyler faydalanmaktadır. Fakat yukarıda açıklanan yardım türleri 65 yaş üstü bireylerin de yararlandığı yardımlar olarak sıralanabilir.